

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Rahvusvahelise ja Euroopa õiguse õppetool

Laura-Maria Lehiste

**EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHTU LAHENDITE TEISTMINE
EESTI ÕIGUSKORRAS**

Magistritöö

Juhendaja
Professor *dr iur* Julia Laffranque

Tartu

2015

Sisukord

Sissejuhatus	4
1 Euroopa Inimõiguste Kohus	8
1.1 Euroopa Inimõiguste Kohtu ajalugu	8
1.2 Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon ehk Euroopa inimõiguste konventsioon.....	10
1.3 Konventsiooni roll Eesti õiguskorras.....	11
1.4 Üksikisikute poolt esitatavate kaebuste vastuvõetavuse süsteem	12
1.5 Eesti Euroopa Inimõiguste Kohtus	13
1.6 Eesti riigi vastu esitatud kaebuste statistika.....	14
2 EIK lahendite täitmine.....	16
2.1 Resolutsioon „Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste täitmine“	18
2.2 EIK otsuste täitmise viisid	19
2.2.1 Õiglane hüvitis.....	20
2.2.2 Individuaalmeetmed	21
2.2.3 Üldmeetmed	22
3 Teistmine	25
3.1 Teistmise mõiste	25
3.2 Teistmise põhiseaduslikud juured ja Riigikohtu praktika.....	26
3.3 EIK otsuste teistmise teoreetilised alused enne spetsiifilise teistmisaluse väljatöötamist	28
3.3.1 Kohtuvigade parandamine	29
3.3.2 Teistmise üldised alused.....	30
3.4 SE 545.....	31
3.4.1 Vastandlikud huvid.....	32
3.4.2 Süüteasjad.....	33
3.4.3 Tsiviilasjad	34
3.4.4 Haldusasjad.....	35
3.4.5 Teistmisavalduse esitamiseks õigustatud isik.....	35
3.4.6 Teistmise õigus sarnastes kohtuasjades	36
3.4.7 Tähtjad	38
3.4.8 Menetlusse võtmise otsustamine	39
3.4.9 Siseriikliku lahendi täitmise peatamine	39

4	Euroopa Inimõiguste kohtu lahendite teistmine	41
4.1	Üldiselt.....	41
4.2	EIK otsuse alusel teistmise kehtiv regulatsioon Eestis	45
4.2.1	Ühised jooned	45
4.2.2	Tsiviilkohtumenetlus	48
4.2.3	Halduskohtumenetlus	50
4.2.4	Väärteomenetluse seadustik ja kriminaalmenetluse seadustik	51
4.3	EIK otsus kui teistmise alus teistes Euroopa Nõukogu liikmesriikides.....	52
4.3.1	Venemaa Föderatsioon	53
4.3.2	Šveits	55
4.3.3	Hispaania Kuningriik.....	55
4.3.4	Saksamaa Liitvabariik	56
4.3.5	Austria	57
4.3.6	Norra Kuningriik	58
5	Eestis teistetud EIK lahendid.....	60
5.1	AS Giga 3-3-2-1-04, 06. jaanuar 2004. a.....	61
5.2	Veeber 3-1-3-13-03, 6. jaanuar 2004. a	65
5.3	Puhk 3-1-3-5-04 22. november 2004. a	67
5.4	Taal 3-1-2-6-06, 20. november 2006. a	70
5.5	Dorožko ja Pozharskiy, 3-1-2-2-08, 26. jaanuar 2009. a.....	71
5.6	Liivik 3-1-2-5-09, 17. veebruar 2010. a.....	73
5.7	Mikolenko 3-3-2-1-10 22. veebruar 2010. a.....	75
5.8	Mikolenko 3-3-2-2-10, 08. juuni 2011. a.....	76
5.9	Andreev (Andreyev) 3-1-2-2-12, 9. mai 2012. a	78
5.10	Leas 3-1-2-1-13, 11. aprill 2013. a.....	80
5.11	Julin 3-3-2-2-12, 18. märts 2013. a	81
5.12	Martin 3-1-2-2-14, 29. september 2014. a	82
5.13	Vronchenko 3-1-2-1-14, 30. mai 2014. a.....	85
5.14	Teistetud kohtuasjade kokkuvõte	86
6	Kokkuvõte	90
7	European Court of Human Rights judgements as the basis of reopening cases in Estonian legal order	93
8	Lühendid.....	95
9	Kasutatud materjalid.....	96

Sissejuhatus

Magistritöö põhieesmärgiks on analüüsida, kuidas on reguleeritud Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite alusel teistmine Eesti õiguskorras. Töös uuritakse, missugustel alustel on siseriiklikult võimalik kohtuasja uuesti läbi vaadata, kui Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi EIK, Kohus või Strasbourgis kohus) on leidnud, et Eesti riik on rikkunud Euroopa Inimõiguste Konventsiooni¹ (edaspidi Konventsioon) või selle protokolle. Vaatluse all on teistmise ajalugu, põhilised sisulised probleemid ja kitsendused, kehtiv regulatsioon, ulatuslik kohtupraktika ning sellest lähtuvad järeldused. Läbivalt on töös analüüsitud teistmisega seonduvaid sisulisi probleeme, sealhulgas õiguskindluse printsiipi, huvide konflikti ning riigi vastutust rikkumiste eest.

Töös otsitakse läbivalt vastust küsimusele, missugustel alustel saab Eestis esitada Euroopa Inimõiguste Kohtu poolt tuvastatud rikkumisele tuginevalt esitada Riigikohtule teistmisavalduse. Aluste väljaselgitamisel uuritakse intensiivselt kohtupraktikat ning püütakse välja tuua sealt tulenevad teistmisavaldustele esitatavad nõuded. Kuna tsiviil- ja väärteoasjades pole ühtegi teistmisavaldust esitatud, on sellekohane analüüs küllaltki hüpoteetiline. Kaudsemalt analüüsitakse töös Kohtu arengusuundi ja Konventsiooniga antud pädevust siseriiklike kohtute suunamisel EIK-i lahendite täitmisel. Eelduslikult suureneb Kohtu osakaal konkreetsete korralduste andmisel ning Euroopa Nõukogu roll siseriiklike otsuste kontrollimisel.

Uurimismeetoditest on kasutatud Kohtu ja Konventsiooni ajaloo esitamiseks kronoloogilist meetodit. Ajalooline meetod on valitud selleks, et analüüsida, kuidas ja missugustel kaalutlustel on siseriiklik positiivne õigus arenenud selliseks nagu me hetkel seda tunneme. Sisuliste probleemide analüüsimisel on kasutatud eelkõige süsteemset uurimismeetodit ning eraldi alapeatükk on pühendatud Euroopa Nõukogu liikmesriikides kehtivate teistmisalaste regulatsioonide võrdlusele. Statistika koostamisel on kvantitatiivse meetodi abil kasutatud Euroopa Nõukogu publikatsioone, HUDOC-i² andmebaasi ning Riigikohtu otsingusüsteeme. Töö põhilisteks uurimisobjektideks on positiivne õigus ja selle kujunemine (eelkõige alates 2003. a), kehtiva õiguse analüüs, teiste riikide ja EIK-i kohtupraktika ning loomulikult kõik EIK-i otsuse alusel teistetud kohtuasjad. Kokkuvõtete tegemisel on kasutatud analüütilist meetodit.

---

¹ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. RT II 2000, 11, 57.

² HUDOC- Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite andmebaas.

Kirjandusest on kasutatud võimaluse korral eestikeelset kirjandust, kuid selle vähesuse tõttu on põhiliselt allikaks võõrkeelne materjal. Põhilisteks eestikeelseteks allikateks on SE 545 seletuskiri³ ning Rait Maruste artikkel⁴ rahvusvaheliste kohtute otsuste täitmise kohta. Väliskirjanduse puhul on põhirõhk akadeemilistel artiklidel ja kirjandusel, mis on peamiselt leitud HeinOnline andmebaasi kasutades. Tutvustava esimese peatüki puhul on kasutatud Euroopa Nõukogu ja EIK-i väljaandeid ja varasemaid lõputöid. Aktuaalse materjali otsimise tegi keeruliseks fakt, et teistmise kohta ei esine ühte konkreetset terminit ning kasutatakse erinevaid sõnade kombinatsioone. Vajalik materjal leiti üldjuhul üldisemalt rahvusvaheliste kohtute täitmise temaatika alt. Kõige keerulisem oli leida ajakohast inglisekeelsest materjali teiste Euroopa Nõukogu liikmesriikide teistmismenetluste kohta ning paljud faktid vajasisid järelkontrolli.

Magistritöö on jaotatud viide suurde peatükki. Esimeses alapeatükis on välja toodud üldinfo Euroopa Inimõiguste Kohtu, Euroopa Inimõiguste Konventsiooni, kaebuste esitamise ja vastuvõetavuse süsteemi kohta ning detailsemalt Eesti riigi vastu esitatud kaebuste statistika ja trend. Esimese peatüki eesmärgiks on laiemalt EIK-i ja Konventsiooni tutvustamine, taustinfo ning asjakohase Eesti riigi statistika välja toomine.

Teine peatükk on pühendatud EIK otsuste täitmisele, kus on välja toodud Konventsioonist tulenevad täitmise alused ja EIK praktika nende elluviimisel. Välja on toodud kõik täitmise viisid ning pikemalt analüüsitud õiglast hüvitist, üldmeetmeid ning neid individuaalmeetmeid, mis ei hõlma siseriiklikku asja uuesti läbivaatamist. Seisukohti on toetatud asjakohase EIK-i kohtupraktikaga. EIK-i otsuste täitmise laiem käsitus on oluline, et hinnata, missugused meetmed peale otsuste teistmise on veel rikkumise heastamiseks olemas.

Kolmandas peatükis on leitav üldine teave teistmise mõiste ja ajaloo kohta ning fookus on EIK-i lahendi alusel teistmisel. Eesmärgiks on uurida, kuidas on välja kujunenud teistmine Eesti positiivses kehtivas õiguses, kuidas on see ajalooliselt õigusharude lõikes muutunud, missugused on aluspõhimõtted ja kitsendavad tingimused. Eriliselt on välja toodud SE 545 analüüs, millega loodi spetsiifilised teistmisalused Eesti menetlusseadustikesse ning kus EIK-i otsuste teistmise kohta ulatuslikuim eestikeelne materjal. Rohkem tähelepanu on pööratud kriminaalasjadele, kuna nende rikkumiste puhul on isiku õigushüvede kahjustamine kõige intensiivsem ja toob potentsiaalselt endaga kaasa suurimad rikkumised. Läbivalt on tähelepanu

---

³ 545 SE I. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku, halduskohtumenetluse seadustiku, riigivastutuse seaduse, vääртеomenetluse seadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse seletuskiri. 2004. a

⁴ R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“ Juridica IX/2003

pööratud ka menetluse taasavamisega kaasnevatele praktilistele ja menetluslikele probleemidele.

Neljas peatükk hõlmab teistmist EIK-i otsuse alusel spetsiifilisemalt, lisaks on välja toodud kehtivad regulatsioonid tsiviilkohtumenetluse seadustikus⁵ (TsMS), halduskohtumenetluse seadustikus⁶ (HKMS), kriminaalmenetluse seadustikus⁷ (KrMS) ning väärteomenetluse seadustikus⁸ (VTMS). Järgnevad näited teistest Euroopa Nõukogu liikmesriikidest ning seejärel viimases peatükis kõigi Eestis EIK-i tuvastatud rikkumise alusel teistetud kohtuasjade lühiülevaade, statistika ning lõpuks lahendite sisuline analüüs. Iga kohtulahendi kokkuvõtte juhatab sisse lühikene tutvustus kohtulahendi põhiprobleemide kohta, et lugeja võimalikult lihtsalt endale huvipakkuva teema üles leiaks. Näiteks miks üldse kaebus EIK-le esitati, missugused materiaalõiguslikud probleemid üles kerkisid, missuguseid seaduspärasusi saaks välja tuua ning kuidas saaks teistetavate asjade hulka vähendada.

Mõistmaks praegu üles kerkivaid õiguslikke teistmise alaseid probleeme, on oluline teada ja tunda ajalugu. Seetõttu on pikalt keskendutud teistmise ajaloolisele regulatsioonile ja eriti seaduseelnõu 545 seletuskirjale, millega spetsiifiline EIK-i teistmise alus Eesti õiguskorda loodi. Lisaks ajaloolisele taustale aitab meid ka võrdlus teiste riikidega ning seetõttu on välja toodud üldine statistika Euroopa Nõukogu riikide spetsiifiliste teistmisaluste kohta ning keskendutud kuuele riigile täpsemalt ja nende tähtsamatele EIK-i teistmise lahenditele.

Teistmismenetlustel on üldiselt kohtu maine kujundamisel negatiivne mõju. Asja uuesti läbivaatamine paneb inimesi kahtlema kohtuotsuste usaldusväärsuses. Kõik EIK-i otsused on ka potentsiaalsed teistmisalused ja suurendavad Riigikogu töökoormust, lisaks vähendavad teistmismenetlused õiguskindlust üldise elanikkonna silmis ja võivad kutsuda esile teistmisavalduste laviini, kuna teistmisavalduse esitamine on teatud juhtudel võimalik ka analoogsetes asjades. Arvestades, et Eestist esitatakse jätkuvalt EIK-sse kaks korda rohkem kaebusi (10 000 elaniku kohta) kui Euroopa Nõukogu liikmesriikides keskmiselt⁹, siis on see riigile suur koormus. Seetõttu ongi riigi kohustus arvesse võtta ja rakendada nii Konventsiooni kui selle ulatuslikku kohtupraktikat, et vähendada rikkumisi, kaebusi ja kokkuvõttes ka teistetavaid kohtuasju.

---

⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustik RT I, 19.03.2015, 26

⁶ Halduskohtumenetluse seadustik RT I, 19.03.2015, 24

⁷ Kriminaalmenetluse seadustik RT I, 19.03.2015, 22

⁸ Väärteomenetluse seadustik RT I, 19.03.2015, 36

⁹ EIK publikatsiooni „Analysis of statistics 2014“ Jaanuar 2015, lk 11

Töö teema on aktuaalne, kuna EIK-i otsuste täitmise kohta on eestikeelsest kirjandust väga vähe ning puudub süstemaatiliselt esitatud ajakohane materjal. EIK-i otsuse alusel teistmise kohta on võimalik ajakohast infot leida üksnes Riigikohtu praktikast ja üksikutest artiklitest 2000. aastate keskpaigast. Järjest rahvusvahelisemaks muutuv maailmas on oluline osa rahvusvahelistel organisatsioonidel ning siduvatel välislepingutel, kuid kahetsusväärset vähe on tegeletud nende rahvusvaheliste kohustuste efektiivse täitmisega siseriiklikus õiguses. Arvestades Euroopa Nõukogu järjest suuremat sekkumist otsuste täitmisel, tõstatab see lisaks õiguslikele probleemidele ka laiemad küsimused riikide suveräänsusest ja EIK-i pädevusest. Seetõttu on oluline riikidel ennast nende probleemidega kurssi viia, tegeleda ennetavalt info kogumisega ning alustada siseriiklikku arutelu võimalike lahenduste väljatöötamiseks varakult, et mitte jääda nõ tagaajaja rolli, kus tegeletakse ainult probleemi tagajärgede likvideerimisega. Kõige sellega üritabki antud magistritöö tegeleda.

1 Euroopa Inimõiguste Kohus

1.1 Euroopa Inimõiguste Kohtu ajalugu

Euroopa Inimõiguste Kohus¹⁰ on 1959. aastal asutatud rahvusvaheline kohus, mis langetab otsuseid Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni¹¹ ehk laiemalt tuntud Euroopa Inimõiguste Konventsioonis (edaspidi Konventsioon) sätestatud õiguste väidetavate rikkumiste üle üksikisikute (nii füüsilised kui juriidilised isikud) või riikide poolt esitatud kaebuste alusel. Kohus asub Prantsusmaal Strasbourgi linnas Inimõiguste Hoones¹².

Euroopa Inimõiguste Kohus on Euroopa Nõukogu¹³ kohtuinstants, mis ühendab 47-t riiki ning 820 miljonit inimest.¹⁴ 5. mail 1949. a kirjutasid kümme riiki (Belgia, Holland, Taani, Prantsusmaa, Iirimaa, Itaalia, Luksemburg, Norra, Rootsi ja Suurbritannia) Londonis alla Euroopa Nõukogu statuudile, millega loodi Euroopa Nõukogu.¹⁵ Inimõiguste kaitse ja arendamine oli üheks statuudis sätestatud põhieesmärgiks.¹⁶

Euroopa Inimõiguste Komisjoni ja Euroopa Inimõiguste Kohtu loomise plaan oli ka esialgsel 1949. a läbirääkimistel, kuid selle idee elluviimine oli vaevaline protsess, millele oli poliitiline vastuseis. Pärast konsultatsioone Konsultatiivassambleega ning selle õiguskomisjoniga ja Ministrite komitee koosolekuid esitati Ministrite Komitee vanemametnike konverentsil ettepanek kohtu loomiseks. Hääled jagunesid järgmiselt: Prantsusmaa, Itaalia, Belgia ja Iirimaa olid kohtu loomise poolt, kuid Holland, Norra, Rootsi, Kreeka, Suurbritannia ja Taani olid vastu. Lõpuks saavutati kokkulepe, et Kohtu pädevuses on neid riike puudutavad küsimused, kes on ennast ise allutanud kohtu jurisdiktsioonile. Samuti oli üksikisiku kaebus riikide vastu valikuline ning esitati Euroopa Inimõiguste Komisjonile. Seega tegutseski Kohus algselt *ad hoc* kohtuna, kes kontrollis Konventsioonis sätestatud õigusi ja vabadusi. Kohtu esimene koosseis valiti 1959. a ning sellal tunnustas Kohtu jurisdiktsiooni kaheksa riiki.¹⁷

---

¹⁰ Inglisekeelne nimetus European Court of Human Rights ehk ECHR ning prantsusekeelne nimetus Cour européenne des droits de l'homme ehk CEDH

¹¹ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon RT II 2010, 14, 54

¹² EIK publikatsioon „Lühidalt kohtust“, lk 2. Veebis kättesaadav:

http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/EE3A97CF-FA75-4422-8265-E318FEE44E09/0/Court_in_brief_EST.pdf (05.12.2014)

¹³ Council of Europe/Conseil de L'Europe <http://www.coe.int/en/>

¹⁴ Court in Brief. Veebis kättesaadav: http://echr.coe.int/Documents/Court_in_brief_ENG.pdf (10.12.2014)

¹⁵ The Conscience of Europe. 50 Years of the European Court of Human Rights. Edited by Egbert Myjer, London. Council of Europe 2010, lk 18 Veebis kättesaadav:

http://www.echr.coe.int/Documents/Anni_Book_Chapter01_ENG.pdf (11.12.2014)

¹⁶ Ibid, lk 16

¹⁷ Ibid, lk 20 ja 21

Järgnevate aastakümnete jooksul toimus aeglaselt Kohtu tähtsuse kasv, kõigi asutajariikide poolne tunnustus ning uute riikide liitumine.¹⁸ Alates 1998. aastal jõustunud protokollist nr 11 tegutseb EIK alalisena ja üksikisikud võivad selle poole pöörduda otse individuaalkaebusega.¹⁹ EIK kohtunikud koosneb 47-st kohtunikust- üks igast Euroopa Nõukogu liikmesriigist, kes on ratifitseerinud Euroopa Inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooni.²⁰ Kohtunike nimekiri on kättesaadaval ECHR kodulehel²¹.

Kokku on Kohtule 55 tegutsemisaasta jooksul esitatud üle 700 000²² (vormiliselt korrektse) kaebuse, mille puhul on tehtud 17 754 sisulist otsust²³. Alates 1998. a on kaebuste arv ning läbivaatamata kaebuste arv järjest tõusnud. Aasta 2012 oli esimene, mil Kohtusse esitatud kaebuste arv jäi samasse suurusjärku kui vahetult eelneval aastal²⁴ ning 2014. a oli esimene aasta pärast 2003 kui kaebuste arv vähenes. Kindlasti on esitatud kaebuste arvu vähenemisele mõju avaldanud viimase viie aasta jooksul ellu viidud ulatuslik reform. Reform algatati eesmärgiga kohtu töökoormust vähendada ning Kohtu tööd efektiivsemaks muuta²⁵. Seda eesmärki silmas pidades on vastu võetud Interlakeni, Izmiri ja Brighton'i deklaratsioonid ning lisaprotokollid nr 14, 15 ja 16.²⁶ Protokoll 14 tõi endaga kolm peamist muudatust: (1) kohtu filtreerimisvõime suurendamine (2) uus vastuvõetavuse kriteerium nende asjade jaoks, millega avalduse esitajale ei ole põhjustatud märkimisväärt kahju (3) meetmed korduvate kaasustega tegelemiseks.²⁷ Lisaks nähakse sellega ette mõnede asjade vastuvõetavuse otsustamine kohtuniku poolt ainuisikuliselt ning täiendavad võimalused sõbralike kokkulepete sõlmimiseks, samuti tagatakse Strasbourgi kohtu otsuste parandatud ja kiirendatud täitmine Ministrite

---

¹⁸ Bates, E. The Evolution of the European Convention on Human Rights. From its inception to the creation of a permanent Court of Human Rights. Oxford University Press, New York 2010, lk 15

¹⁹ 545 SE I. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku, halduskohtumenetluse seadustiku, riigivastutuse seaduse, väärtemenetluse seadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse seletuskiri. 2004. a, p 3.1

²⁰ EIK kantselei publikatsioon. „Küsimused ja vastused“ Veebis kättesaadav:

http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/F0BD3920-B0A8-45AF-8B7D-27924E13A462/0/Questions_Answers_EST.pdf (11.12.2014)

²¹ ECHR koduleht. <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/The+Court/The+Court/Judges+of+the+Court/> (11.12.2014)

²² EIK publikatsioon „50 years of activity. The European Court of Human rights. Some Facts and Figures“ 2010, lk 4 ning lisaks ECHR-i kodulehe statistika aastate kaupa 2010-2014. Veebis kättesaadav:

<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Reports+and+Statistics/Statistics/Statistical+data/OldStats.htm> ning http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=#n1347956867932_pointer (11.12.2014)

²³ EIK statistika „Violation by Article and by State 1959-2014“ Veebist kättesaadav:

http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2014_ENG.pdf (14.12.2014)

²⁴ M. Kuurberg „Ülevaade 2012. a Euroopa Inimõiguste Kohtusse ja ÜRO inimõiguste komiteele Eesti Vabariigi vastu esitatud individuaalkaebuste kohta“, lk 2

²⁵ Pikemalt saab sellest lugeda Juuli Hiio 2014. a magistritööst „Euroopa Inimõiguste kohtu tulevik: Kuidas kaitsta inimõigusi senisest tõhusamalt?“

²⁶ EIK kodulehekül. Reform of the Court. Veebis kättesaadav:

<http://www.echr.coe.int/pages/home.aspx?p=court/reform&c=> (14.12.2014)

²⁷ Nt 2014. a oli lahendini jõudnud 1389 kaasusest 1178 repetitive ehk korduvad kaasused. Council of Europe 8th Annual Report of the Committee of Ministers. Supervision of the execution of judgments and decisions of the European Court of Human Rights 2014, lk 52

Komitee pädevuse suurendamise läbi.²⁸ Euroopa inimõiguste süsteemi ellujäämine ja efektiivsus sõltub oluliselt kaebuste arvu ja seega Kohtu töökoormuse vähendamisest.²⁹

Lisaprotokoll nr 14, mis jõustus 2010. a oleks pidanud tegema võimalikuks ka Euroopa Liidu liitumise Konventsiooniga, kuid see pole siiani realiseerunud, kuna 2014. a lõpus tuli Euroopa Kohtult arvamus³⁰, et Konventsiooniga liitumine pole kooskõlas Euroopa Liidu Lepingu Artikliga 6 lg 2 ega protokolliga 8.³¹

1.2 Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon ehk Euroopa inimõiguste konventsioon

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste konventsioon on rahvusvaheline leping, mille kohaselt 47 Euroopa Nõukogu liikmesriiki töötavad tagada põhilised kodaniku ja poliitilised õigused kõigile isikutele, kes asuvad nende jurisdiktsiooni all.

Konventsioonile kirjutati alla Roomas 4. novembril 1950. a ja see jõustus 1953. a.³² Inimõiguste kaitse alaste deklaratsioonide loomise eesmärgiks oli ära hoida selliseid inimõiguste rikkumisi nagu pandi toime II maailmasõja ajal.³³ Teise tähtsa alusena on kirjanduses välja toodud totalitaarse Nõukogude Liidu laienemise takistamine ja „Euroopa vabastamine“.³⁴ Lisaks oli konventsioon 1950-tel ka proovikiviks, et otsustada, kas riik kuulub demokraatlike Euroopa riikide hulka või mitte.³⁵ ÜRO oli 1948. a küll vastu võtnud inimõiguste ülddeklaratsiooni³⁶, kuid tegemist oli deklaratiivse dokumendiga ning see ei tekitanud riikidele õiguslikult siduvaid kohustusi.³⁷ Euroopa inimõiguste konventsiooni eeskujuks olid Inglismaa *Bill of rights* (1689), Ameerika Ühendriikide *Bill of Rights* (1791), Suure Prantsuse revolutsiooni inimese ja

---

²⁸ 545 SE I seletuskiri, p 3.1

²⁹ M. Issaeva, I. Sergeeva, M. Suchkova. Enforcement of the judgements of the European Court of Human Rights in Russia: Recent Developments and current challenges. International Journal of Human Rights, vol 8, nr 15, detsember 2011, lk 67

³⁰ Euroopa Kohus. Opinion 2/13 of the Court. 18.12.2014.a. Veebis kättesaadav:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?doclang=EN&text=&pageIndex=0&part=1&mode=DOC&docid=160882&occ=first&dir=&cid=240894> (10.12.2014)

³¹ EL-i liitumisest Konventsiooniga pikemalt veebis:

<http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=court/accession&c=ning Paul Craig. EU Accession to the ECHR: Competence, Procedure and Substance. Fordham International Law Journal Vol 36, Issue 5, juuli 2013, lk 1114-1150.>

³² EIK-i publikatsioon „Lühidalt kohtust“, lk 2

³³ Myjer, E. The Conscience of Europe. 50 Years of the European Court of Human Rights, London. Council of Europe 2010, lk 16

³⁴ E. Bates The Evolution of the European Convention on Human Rights. From its inception to the creation of a permanent Court of Human Rights, lk 5

³⁵ Ibid

³⁶ ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon. Veebis kättesaadav: <http://vm.ee/et/uro-inimõiguste-ulddeklaratsioon> (03.01.2015)

³⁷ Myjer, E. The Conscience of Europe. 50 Years of the European Court of Human Rights, lk 17

kodaniku õiguste deklaratsioon (1789), Saksamaa Liitvabariigi põhiseadus (1949) ning loomulikult ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon.³⁸ Nendest allikatest tulenevalt on mõningad autorid Konventsiooni nimetanud ka kui *European Bill of Rights*.³⁹

Aastate jooksul on Konventsioonile lisatud mitmeid lisaprotokolle, millega riigid on valikuliselt liitunud⁴⁰. Eestis jõustus konventsioon ja selle 1., 2., 4., 7., 9., 10. ja 11. protokollid 16. aprillil 1996. aastal ja alates sellest hetkest muutus võimalikuks ka Konventsioonis sätestatud õiguste rikkumise puhul kaebuse esitamine. Mõningad lisaprotokollid on tunnistatud kehtetuks ja asendatud teistega, hetkel on Eestile siduvad Konventsioon ning lisaprotokollid nr 1, 4, 6, 7, 11, 13, 14 ja 15⁴¹.

1.3 Konventsiooni roll Eesti õiguskorras

Konventsioon koondab euroopalikus õigusruumis tunnustatud põhiõiguste ühisosa, mis on demokraatlikes riikides õiguskorra lahutamatuks osaks. Eesti puhul sisalduvad need õigused põhiseaduse⁴² 2. peatükis.⁴³ Eesti õiguskorra püramiidis asetseb Konventsioon välislepinguna seaduse ja põhiseaduse vahel⁴⁴ ning PS § 123 lõikest 2 tulenevalt on sellel prioriteet Eesti seaduste või muude aktide suhtes, millest tulenevalt on Konventsioon Eesti õiguskorra lahutamatu osa ning selles sisalduvate õiguste ja vabaduste tagamine on PS § 14 kohaselt ka kohtuvõimu kohustus⁴⁵. Konventsiooni rolli Eesti õiguskorras on kinnitatud ka Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsuses nr 3-4-1-1-97⁴⁶, kus öeldi järgmist: „.../ alates 16. aprillist 1996. a. on Eestile siduv Euroopa inimõiguste konventsioon. Põhiseaduse § 123 lg 2 alusel kohaldatakse vastuolu korral seaduse ja konventsiooni vahel konventsiooni, kui Riigikogu poolt ratifitseeritud välislepingut.“ Eri riikides on Konventsioonil erinev staatus: Austrias on sellel põhiseaduslik staatus, Hollandis on see suprakonstitutsiooniline, kuid

---

³⁸ J. Hiio „Euroopa inimõiguste kohtu tulevik: kuidas kaitsta inimõigusi senisest tõhusamalt? TÜ magistritöö 2014. a, lk 9

³⁹ Nt Ed Bates raamatus *The Evolution of the European Convention on Human Rights. From its inception to the creation of a permanent Court of Human Rights*, 2010

⁴⁰ Protokollide loetelu, mille Eesti on ratifitseerinud, on kättesaadav Inimõiguste Keskuse kodulehel: <http://humanrights.ee/inimoigused/lepingud/inimoiguste-ja-pohivabaduste-kaitse-konventsioon/>

⁴¹ H. Vallikivi „Euroopa inimõiguste konventsiooni kasutamine Riigikohtu praktikas“ *Juridica* 2001/VI, lk 399 ning Riigi Teataja otsingutulemused Inimõiguste Konventsiooni kohta. Veebist kättesaadav: https://www.riigiteataja.ee/otsingu_tulemus.html?sakk=kehtivad&otsisona=nim%C3%B5iguste+ja+p%C3%B5hivabaduste+kaitse+konventsiooni+

⁴² Eesti Vabariigi Põhiseadus RT I, 27.04.2011, 2

⁴³ 545 SE I seletuskiri

⁴⁴ R. Maruste „EIÕK staatus Eesti õiguskorras“ *Juridica* 1996/IX, lk 474

⁴⁵ RKÜK 3-1-2-13-03, p 31

⁴⁶ RKPJK 3-4-1-1-97, p II

enamikes riikides, kaasa arvatud Eestis, on Konventsioon võrdsustatav rahvusvahelise lepinguga ja paikneb tavaseaduse ning põhiseaduse vahepeal.⁴⁷

2008. aasta lõpus on Riigikohus (RK) lahendis 3-4-1-12-08 *expressis verbis* kinnitatud Eesti kohtute kohustust juhendada analoogiliste kaasuste lahendamisel EIK praktikast⁴⁸. Seega on nii Konventsioon kui ka EIK lahendid Eesti kohtutes otsekohaldatavad. Igaühel peaks olema võimalus esitada kaebus Eesti kohtutesse oma põhiõiguste rikkumise kohta viidetega Konventsiooni sätetele ning Eesti kohtud peaksid asja lahendama viidatud sätete ja EIK praktika alusel. Positiivse tendentsina on Eesti kohtud järjest rohkem hakanud EIK praktikale viitama ja seda meie õigussüsteemi osana nägema. Aastatel 1996-2008 viitas Riigikohus EIK praktikale 24 lahendis⁴⁹, aastatel 2009-2011 viidati 47 lahendis⁵⁰ ning aastatel 2012-2014 lausa 65-l korral.⁵¹ Kohtu praktikal ja Konventsioonil on arvestatav roll ka Eesti viimaste aastate seadusloome mõjutamisel, näiteks jälitustoimingute korra⁵² ning allikakaitse eelnõude väljatöötamise puhul⁵³.

1.4 Üksikisikute poolt esitatavate kaebuste vastuvõetavuse süsteem

Konventsiooni kaitse alla kuulub üle 800 miljoni inimese 47-st riigist ning neil kõigil on teoreetiline õigus Kohtule individuaalkaebus esitada. Kuna üle 95% Kohtule esitatud kaebustest tunnistatakse vastuvõetamatuks vorminõuete mittejärgimise tõttu või need kaebused ei ole konventsiooni kaitsealas või on kaebused ilmselgelt põhjendamatud (Eesti puhul on see protsent 98), siis on tähtis välja tuua vastuvõetavuse kriteeriumid. EIK poole saab pöörduda ainult nende õiguste kaitseks, mis on sätestatud EIÕK-s ja selle lisaprotokollides ning tegemist ei ole nn neljanda kohtuastmega⁵⁴. Kohus ei ole siseriiklike kohtuinstantside apellatsioonikohus ning Kohus ei saa tühistada ega muuta siseriiklike kohtute otsuseid. Kohtusse saab esitada kaebusi ainult konventsiooni või lisaprotokolli ratifitseerinud riigi vastu ning väidetav rikkumine peab olema aset leidnud pärast konventsiooni ratifitseerimist ehk Eesti puhul on

---

⁴⁷ G. Ress The Effect of Decisions and Judgments of the European Court of Human Rights in the Domestic Legal Order, Texas International Law Journal, Vol 40, 2005, lk 375-376

⁴⁸ RKPJKo 3-4-1-12-08, p 21

⁴⁹ E. Rohtmets „Euroopa Inimõiguste Kohtu Pratika Riigikohtu lahendites“ Kohtute aastaraamat 2011, lk 106

⁵⁰ Ibid

⁵¹ Riigikohtu lahendite otsingusüsteemis www.nc.ee läbiviidud otsing aastate 2012-2014 kohta, kus on vaadeldud kolleegiumi poolset sisulist EIK praktikale viitamist.

⁵² K. Anvelt „Jälitusloa andmise kord karmistub“ Eesti Päevaleht 02.06.2011

⁵³ S. Mikli „Kuidas me allikaid kaitseme?“ Eesti Päevaleht 25.03.2010

⁵⁴ Euroopa Nõukogu/Euroopa Inimõiguste Kohus „Vastuvõetavuse kriteeriumite praktiline käsiraamat“ detsember 2011 Veebis kättesaadav Välisministeeriumi kodulehel:

http://www.vm.ee/sites/default/files/Vastuv%C3%B5etavuse_k%C3%A4siraamat%20ET_13042012MK.pdf

määravaks aasta 1996. EIÕK artikli 35 lg 1 kohaselt tegeleb kohus ainult selliste avaldustega, mille puhul on ammendatud kõik siseriiklikud kohtuinstantsid⁵⁵, mis tähendab, et Eesti puhul üldjuhul on läbitud kõik kolm kohtuastet või vähemalt üritatud Riigikohtuni kaevata. Euroopa Inimõiguste Kohtusse pöördumise tähtaeg on kuus kuud viimase siseriikliku otsuse tegemisest alates.⁵⁶

Lisaks sätestab EIK artikkel 35 lg 2 ja 3 olukorrad, mil kaebust ei arutata või see tunnistatakse vastuvõetamatuks, muuhulgas kui kaebus on selgelt põhjendamatu või uudsem säte - kaebuse esitaja ei ole kandnud märkimisväärset kahju. Alates 2014. aastast on mõnevõrra karmistatud individuaalkaebuse esitamise ajalisi nõudeid, mille eesmärgiks on jällegi kohtu tööd efektiivsemaks muuta.⁵⁷ Väga detailselt on kaebuste vastuvõetavuse süsteemi kirjeldatud „Vastuvõetavuse kriteeriumite praktilises käsiraamatus“⁵⁸.

1.5 Eesti Euroopa Inimõiguste Kohtus

Eesti ametlik liitumine Euroopa Nõukoguga toimus pärast taasiseseisvumist ehk 14. mail 1993. a. Samal kuupäeval allkirjastati EIÕK, mis jõustus 16. aprillil 1996. a. Sellest tulenevalt saab Eesti riigi vastu kaebusi esitada rikkumiste kohta, mis on aset leidnud pärast seda kuupäeva. Esimene Eesti kohtunik Kohtus oli Uno Lõhmus (1994-1998), järgnesid Rait Maruste (1998-2010) ning hetkel on Eesti esindajaks Kohtus Julia Laffranque (alates 1. jaanuarist 2011).⁵⁹ Kõik kolm Eestist määratud kohtunikuks olid eelnevalt Riigikohtu kohtunikud ning Lõhmus ja Maruste on oma karjääri jooksul hoidnud ka Riigikohtu esimehe positsiooni.⁶⁰ EIÕK art 21 lg 1 sätestab kohtunike ametikriteeriumid: „Kohtunik peab olema kõrge moraaliga ning kõrgesse kohtuametisse nimetamiseks vajaliku kvalifikatsiooni või tunnustatud pädevusega õigusasjatundja.“ Seniste Eesti kohtunike puhul tundub, et minimaalseks eelduseks on Riigikohtu kohtuniku positsioon.

Igal Kohtu liikmesriigil on kohustus läbi Euroopa Nõukogu panustada ka Kohtu eelarvesse, panuse suurus sõltub elanikkonna suurusest ning SKT-st. 2014. a oli Euroopa Nõukogu eelarve

---

⁵⁵ EV Välisministeerium „Teatis isikutele, kes soovivad pöörduda Euroopa inimõiguste kohtu poole.“ Veebis kättesaadav: http://www.vm.ee/sites/default/files/yldinformatsioon_EIKi_poordujatele.pdf

⁵⁶ EV Välisministeerium „Teatis isikutele, kes soovivad pöörduda Euroopa inimõiguste kohtu poole.“

⁵⁷ EV Välisministeerium. Inimõiguste Kohtusse pöördumise reeglite muutumine 1. jaanuarist 2014. Veebis kättesaadav: <http://vm.ee/et/uudised/inimõiguste-kohtusse-poordumise-reeglite-muutumine-1-jaanuarist-2014> (16.01.2015)

⁵⁸ Euroopa Nõukogu/Euroopa Inimõiguste Kohus „Vastuvõetavuse kriteeriumite praktiline käsiraamat“ detsember 2011.

⁵⁹ EIK publikatsioon „Country Fact Sheets 1959-2010“ 2011

⁶⁰ Riigikohtu kodulehekül. Endised Riigikohtu liikmed. Veebis kättesaadav: <http://www.nc.ee/?id=103> (20.01.2015)

244 miljonit eurot⁶¹, millest EIK-le suunati orienteeruvalt 67 miljonit eurot. Eesti tasus 2014. a Euroopa Nõukogule 481 000 eurot⁶², millest läheb kindel protsent EIK eelarvesse.

1.6 Eesti riigi vastu esitatud kaebuste statistika

31.12.2012. a seisuga on Eesti suhtes kokku tehtud 42 sisulist lahendit ning 34 neist on leitud kaebuse esitaja õiguste rikkumine (ehk 80% lahendites)⁶³. 1. jaanuar 2015. a seisuga (ehk 1996-2014) on kokku Eesti vastu esitatud 2760⁶⁴ kaebust, mis on jõudnud esmasele ülevaatamisele. Märkimisväärne on, et 1393⁶⁵ kaebust on koheselt loetud vastuvõetamatuks. Kokku loetakse Eesti puhul vastuvõetamatuteks 98%⁶⁶ kaebustest. Selline tendents näitab, et inimesed pole kursis kohtusse kaebuse esitamise nõuetega ning suurendavad „tühjade“ kaebustega kohtu töökoormust.

Üldise statistika kohaselt esitati 2014. aastal liikmesriikides 10 000 elaniku kohta keskmiselt 0,68 kaebust. Kui Eesti keskmine oli 2012. a liikmesriikide keskmisest (0,79) ligi kolm korda kõrgem ehk 2,25 kaebust 10 000 elaniku kohta, siis 2014. a oli see 1,42 kaebust 10 000 elaniku kohta⁶⁷. Järelikult on Eestist esitatud kaebuste arv viimastel aastatel püsivalt vähenenud. Näiteks kui 2012. a lõpu seisuga oli Kohtu eri menetlusstaadiumites järjekorras 639 Eesti vastu esitatud kaebust⁶⁸, siis 2014. a lõpuks oli järjekorras 67 kaebust⁶⁹ ehk peaaegu kümme korda vähem. Osaliselt on kaebuste arvu langus tingitud ka Kohtu üldistest reformidest ning oma osa on ka Eesti vastu võetud meetmetel, et kaebuste arvu vähendada, kuid see vajaks põhjalikku analüüsi.

EIK on leidnud, et enamik Eestiga seotud rikkumistest on toimunud menetluslikes küsimustes, eelkõige EIÕK artiklite 3, 5, 6, 7 ja 13 rikkumistes⁷⁰. Artikkel 3 sätestab piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise keelu, artikkel 5 sätestab õiguse isikuvabadusele ja turvalisusele,

---

⁶¹ Council of Europe. Programme and budget 2014-2015, lk 2. Veebis kättesaadav:

http://www.coe.int/t/budgetcommittee/Source/Programme_and_Budget_2014-2015_en.pdf (16.02.2015)

⁶² EIK publikatsioon „Press country profile: Estonia“ Jaanuar 2013

⁶³ EIK statistika „Violation by Article and by State 1959-2011“ 31.12.2011 ning lisatud M. Kuurbergi poolt koostatud statistika 2012 kohta Välisministeeriumi ülevaatest: „Ülevaade 2012. a Euroopa Inimõiguste Kohtusse ja ÜRO inimõiguste komiteele Eesti Vabariigi vastu esitatud individuaalkaebuste kohta“

⁶⁴ EIK publikatsioon „50 years of activity. The European Court of Human rights. Some Facts and Figures“ 2010, lk 12, EIK publikatsioon „Analysis of statistics 2012“ Jaanuar 2013, lk 11 ning Press Country profile. Estonia, lk 1 jaanuar 2015. Veebis kättesaadav: http://www.echr.coe.int/Documents/CP_Estonia_ENG.pdf

⁶⁵ EIK publikatsioon „50 years of activity. The European Court of Human rights. Some Facts and Figures“ 2010, lk 13

⁶⁶ O.Kund „Laffranque: inimesed ei tea inimõiguste kohtusse pöördumise aluseid“ Eesti Postimees 05.02.2012. a

⁶⁷ EIK publikatsiooni „Analysis of statistics 2014“ Jaanuar 2015, lk 11

⁶⁸ EIK publikatsioon „Analysis of statistics 2012“ Jaanuar 2013, lk 26

⁶⁹ EIK publikatsiooni „Analysis of statistics 2014“ Jaanuar 2015, lk 11

⁷⁰ EIK statistika „Violation by Article and by State 1959-2014“ 31.12.2014 Veebis kättesaadav: http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2014_ENG.pdf

artikkel 6 õiguse õiglasele kohtulikule arutamisele, artikkel 7 kaitse karistamisele ainult seaduse alusel ning art 13 õiguse tõhusale menetlusele enda kaitseks⁷¹. Eriti on Eesti puhul probleeme olnud mõistliku menetlusaja/kinnipidamisaja ja menetluslike tähtaegade järgimisega (nt Treial vs Eesti⁷², Malkov v Eesti⁷³, Raudsepp v Eesti⁷⁴, Harkmann v Eesti⁷⁵, Sulaoja v Eesti⁷⁶, Mikolenko v Eesti⁷⁷). Aastal 2001 ennustas toonane EIK kohtunik Rait Maruste täpselt selliste kaebuste hulga suurenemist. Maruste: „Edaspidi võib Eestist hakata tulema kaebusi, mis puudutavad kohtuasjade venimist.“⁷⁸ Samas on Eesti riik pärast EIK kriitikat ja konkreetsemaid seaduseloome soovitusi üritanud selle probleemiga ka aktiivselt tegeleda ning jätkab seda ka tulevikus, nagu selgub 2011. a kohtupraktika analüüsist⁷⁹. Näiteks on analüüsis selgelt välja toodud EIK praktikas kinnitunud 2 aastase mõistliku menetlusaja nõude⁸⁰ järgimise vajadus, kohtu passiivsuse jätkuv monitooring ning nn prioriteetsete asjade määratlemine.

Loodetavasti kaebuste arv jätkab vähenemist ning EIK-i pöördumiseks on põhjust järjest väiksemal arvul inimestel, mis tooks omakorda kaasa ka teistmismenetluste arvu vähenemise. Oluline roll on EIK-i rolli tähtsustamisel ka madalamate astmete kohtutes. Ka esimese ja teise astme kohtunikud peavad olema kursis EIK-i kohtupraktikaga ja seda aktiivselt rakendama.

---

⁷¹ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon RT II 2000, 11, 57

⁷² EIK Treial v Eesti, kaebus nr 48129/99

⁷³ EIK Malkov v Eesti, kaebus nr 31407/07

⁷⁴ EIK Raudsepp v Eesti, kaebus nr 54191/07

⁷⁵ EIK Harkmann v Eesti, kaebus nr 2192/03

⁷⁶ EIK Sulaoja v Eesti, kaebus nr 55939/00

⁷⁷ EIK Mikolenko v Eesti, kaebus nr 10664/05

⁷⁸ A. Hiietamm „Eestlane- vilets kaotaja“ SL Õhtuleht 4.08.2001

⁷⁹ M. Vutt, M. Lillsaar. Kohtupraktika analüüs „Mõistlik menetlusaeg tsiviilkohtumenetluses“ Tartu, 9.mai 2011, lk 10-11.

⁸⁰ Kohtumenetluse efektiivsuse jälgimise komisjoni raportis on kinnitatud, et mittekeerulises asjas ei tohiks siseriikliku kohtu esimese astme menetlus kesta üle kahe aasta, ent kui see ületab kahte aastat, peab mõistlikku menetlusaega iga individuaalse asja puhul eraldi hindama. A. Sarapuu TÜ magistritöö „Õigus õigusemõistmisele mõistliku aja jooksul tsiviil- ja halduskohtumenetluses Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika käsitluses“ 2012, lk 25

2 EIK lahendite täitmine

Enne teistmise juurde asumist vajab käsitlemist EIK lahendite täitmise regulatsioon üldiselt Konventsiooni sätete alusel.

Rahvusvahelises õiguses hõlmab otsuste täitmine kolme eri kohustust⁸¹:

- 1) kohustust lõpetada rikkumine;
- 2) kohustust hüvitada kahju ja kõrvaldada rahvusvahelise õigusega vastuolus olevad tagajärjed (*restitutio in integrum*);
- 3) kohustust vältida sarnaseid rikkumisi edaspidi.

Pole kahtlust, et EIK-i protsedendiõigus ja Konventsioonis sätestatud õigused ja kohustused on konventsiooniosalistele siduva iseloomuga.⁸² Konventsiooni otsuste siduvust ja täitmist reguleerib Konventsioonis napolisõnaliselt aga ainult artikkel 46 lg 1: „Kõrged Lepinguosalised kohustuvad täitma kohtu lõplikke otsuseid igas asjas, milles nad on pooleks“. Sama artikli lg 2 kohaselt kontrollib otsuste täitmist Ministrite Komitee⁸³. Ministrite Komitee on põhiline otsuste kontrollorgan, mis tähendab, et kontroll on ühtlasi ka poliitiline ja kollektiivne. Kollektiivsuse eesmärgiks on luua riikide jaoks ühiste huvidega kogukond, kes aktsepteerib Kohtu poolsete rikkumiste hüvitamist ja täitmist.⁸⁴

Protseduur näeb välja järgmine: Komitee analüüsib rikkumise toime pannud riigi poolt välja pakutud heastavaid meetmeid, neid arutatakse spetsiaalsel inimõiguste koosolekul koos delegaatidega igast riigist ning kui lahend on siseriiklikult täidetud, võetakse vastu resolutsioon. Komitee praktikas on viimastel aastatel korraldatud intensiivsemat järelevalvet erilise tähtsusega asjades, mis on paljastanud süsteemseid probleeme riigi õiguskorras või nõuavad kiireid individuaalseid meetmeid, et takistada kaebaja edasiste õiguste rikkumine.⁸⁵ Need lahendid on olulisemad nõ tavalistest lahenditest, neile antakse prioriteet ning see ongi 2004. a kehtima hakanud *twin-track* ehk kaherealise süsteemi olemus.⁸⁶ Suurendatud järelevalve vihab

---

⁸¹ R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“ Juridica IX/2003, lk 616

⁸² M. Hartwig Much Ado About Human Rights: The Federal Constitutional Court Confronts the European Court of Human Rights, German Law Journal, Vol 6 No 5, 2005, lk 879

⁸³ Täpsemalt saab lugeda https://www.coe.int/T/CM/humanRights_en.asp (23.03.2015)

⁸⁴ D. Forst, The execution of Judgements of the European Court of Human Rights. Limits and Ways Ahead. Vienna Journal on International Constitutional Law, Vol 7, No 3, 2013, lk 13

⁸⁵ M. Issaeva, I. Sergeeva, M. Suchkova. Enforcement of the judgements of the European Court of Human Rights in Russia: Recent Developments and current challenges. International Journal of Human Rights, vol 8, nr 15, detsember 2011, lk 70

⁸⁶ D. Forst, The execution of Judgements of the European Court of Human Rights. Limits and Ways Ahead. lk 13

proaktiivsele lähenemisele, et heastavaid meetmeid identifitseerida ja survestab riike, et nad kohtulahendit kiirelt ja efektiivselt täidaksid.⁸⁷

Analüüsides EIK-i lahendite täitmist, peab kindlasti ära mainima Euroopa inimõiguste konventsioonist lähtuvad kaks tähtsat põhimõtet: subsidiaarsus ja solidaarsus. Subsidiaarsuspõhimõttest (sätestatud Konventsiooni Art 1 ja 19) tulenevalt lasub konventsioonis sisalduvate õiguste kindlustamise kohustus esmajoonel liikmesriikidel ning EIK ei saa sellesse sunduslikult sekkuda.⁸⁸ Üksnes siis kui liikmesriigid oma ülesannetega toime ei tule, annab hinnangu Euroopa Inimõiguste Kohus.

Konventsiooniga liitudes võttis ka Eesti riik endale kohustuse tagada konventsioonis määratletud õigused ja vabadused. Igaühe õigust pöörduda kohtusse näeb ette PS § 15 koostoimes §-ga 14 ning riik on siinkohal põhiõiguste tagamisel kohustatud subjekt. Lisaks on Konventsioon Eestile siduv välisleping ning selle artikkel 6 reguleerib kohtule juurdepääsu ja kohtuliku kaitse õigust. Sellest lähtuvalt tuleneb igaühe õigus nõuda kohtuotsuste täitmist nii põhiseadusest kui ka rahvusvahelisest lepingust. Riigi kohustust otsuseid täita on Kohus tõlgendanud kui kohustust saavutada teatud tulemust, kuid tulemuse saavutamiseks vajalikud meetodid ja vahendid on jäetud riigi enda otsustada.⁸⁹ Kohtul ei ole õigust tühistada ega muuta ühtegi siseriiklikku õigusakti ega kohtuotsust, Kohus annab pelgalt hinnangu, et riik on rikkunud Konventsiooni, kuid otsustel on deklaratiivne iseloom. Lisaks on Kohtu lahend hinnang üksikjuhtumile ning on siduv pelgalt vaidluse pooltele.⁹⁰ Mis siis paneb riike Kohtu deklaratiivseid otsuseid täitma?⁹¹ Maruste toob põhjusena välja: „Rahvusvahelises õiguses on üldiselt tavaks, et rahvusvahelise kohtu otsuseid täidetakse heas usus.“⁹² Wildhaber on täitmise survestamise tähtsa aspektina toonud välja ka *peer pressure*.⁹³ Liikmesriikide valmisolek otsuste täitmiseks sõltub suurel määral EIK-i autoriteedist.⁹⁴ Oma roll on kindlasti ka demokraatliku riigi maine säilitamisel, välispoliitilistel suhetel ja negatiivse meediatähelepanu

---

⁸⁷ M. Issaeva, I. Sergeeva, M. Suchkova. Enforcement of the judgements of the European Court of Human Rights in Russia: Recent Developments and current challenges, lk 70

⁸⁸ 545 SE I seletuskiri, p 3.1

⁸⁹ R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“, lk 617-618

⁹⁰ M. Hartwig Much Ado About Human Rights: The Federal Constitutional Court Confronts the European Court of Human Rights, lk 880-881

⁹¹ Täpsemalt saab EIK-i otsuste täitmisest lugeda E. Lambert Abdelgawad artiklist The Execution of the Judgments of the European Court of Human Rights: Towards a Non-coercive and Participatory Model of Accountability, Heidelberg Journal of International Law, Vol 69, no 3, 2009

⁹² R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“, lk 616

⁹³ L. Wildhaber Reparations for Internationally Wrongful Acts of States. Article 41 of the European Convention on Human Rights: Just Satisfaction under the European Convention on Human Rights. Baltic Yearbook International Law, 1/2003, lk 2

⁹⁴ 545 SE I seletuskiri, p 3.1

vältimisel. Sellest tulenevalt juhinduvad riigid tavaliselt oma haldus- ja kohtupraktika kujundamisel EIK-i üldisest kohtupraktikast.

2.1 Resolutsioon „Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste täitmine“

EIK-i otsuste täitmise kohta võttis Euroopa Nõukogu Parlamentaarne Assamblee 2000. a vastu resolutsiooni 1226 (2000) „Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste täitmine“, milles toodi välja mitmed olulised põhimõtted, mida peaksid nii riigid kui EIK juurutama. Oluline on märkida, et resolutsioon on riikidele soovitusliku iseloomuga ning mingeid kohustusi endaga kaasa ei too, kuid mitmed riigid on seda seadusandluse muutmisel aluseks võtnud. Esialgset resolutsiooni täiendatud 2008. a, et tagada otsuste veelgi efektiivsem täitmine.⁹⁵

Resolutsioonis kirjeldatud soovitud olid jaotatud siseriikliku ja Euroopa Nõukogu tasanditele ning järgnevalt on välja toodud need, mis omavad tähtsust antud töö eesmärke silmas pidades.

Siseriiklikul tasandil⁹⁶:

1. seadusandja peaks alati veenduma, et loodav õigus on täies vastavuses konventsiooniga;
2. valitsused peaksid võtma tarvitusele vajalikke abinõusid, et täita EIK otsuseid selliselt, et hoida ära rikkumiste kordumine;
3. valitsused peaksid taastama kaebaja individuaalse olukorra, millesse ta riigipoolse inimõiguste rikkumise tõttu on sattunud ning tagama oma siseriiklikus õiguses võimaluse olemasolu vajaduse korral vaadata EIK otsust järgides varasem kohtulahend uuesti läbi;
4. kohtunikud ja ametnikud peaksid oma tegevuses pürgima selle poole, et anda kohtu otsustele otsene mõju, et siseriiklikud kohtuasutused saaksid neid otseselt rakendada;
5. siseriiklikud ametiasutused peaksid kindlustama, et EIK kaasusõigus selle riigi keeles piisavalt laialt leviks;
6. kuni lõplike reformide läbiviimist peaksid siseriiklikud ametiasutused ja kohtud võtma kasutusele ajutisi abinõusid.

Euroopa Nõukogu tasandil peaks Ministrite Nõukogu:

---

⁹⁵ Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee, Recommendation CM/Rec(2008)2 of the Committee of Ministers to member states on efficient domestic capacity for rapid execution of judgments of the European Court of Human Rights, 6. veebruar 2008. a

⁹⁶ Soovituse eestikeelne tõlge on pärit SE 545 seletuskirjast.

1. täiendama konventsiooni selliselt, et tal oleks erandlikult õigus taotleda EIK-lt otsust selgitavat tõlgendust juhtudel, kui otsuse täitmisega seoses kerkivad mõistlikud kahtlused ja tõsised probleemid rakendamiseks korrektse viisi leidmise osas;
2. täiendama konventsiooni „*astreintes*⁹⁷“-süsteemi sisseseadmisega riikide suhtes, kes püsivalt ei täida EIK otsust;
3. olema rangem riikide suhtes, kes ei pea kinni oma kohustusest EIK otsuseid täita ja võtma jätkuvate keeldumiste korral tarvitusele Euroopa Nõukogu statuudi⁹⁸ artikli 8 ettenähtud abinõusid⁹⁹;
4. kindlustama, et tarvitusele võetud meetmed on tõhusad abinõud tulevaste rikkumiste ärahoidmiseks.

EIK peaks:

1. kindlustama, et tema otsused on selged ja kaasusõigus järjekindel;
2. kohustama ennast osundama oma otsustes siseriiklikele asjaomastele ametiasutustele, kuidas nad peaksid otsust kohaselt täitma, et tarvitusele oleksid võetud kõik nõutavad üksikud ja üldised meetmed;
3. sagedamini tegema oma otsustes osundusi, kui varasem kohtuotsus on asjaomase riigi poolt jäänud täitmata, on täidetud ebarahuldavalt või ei ole täidetud õigeaegselt.¹⁰⁰

Suur osa ülalkirjeldatud resolutsioonist on väljundi leidnud Konventsiooni 14. protokollis, millega liitumisel muutub see liikmesriikidele kohustuslikuks ning selline lahendus annabki Ministrite Komiteele avaramad võimalused EIK otsuste täitmise jälgimiseks.

2.2 EIK otsuste täitmise viisid

Kohtu otsustest tulenevad tagajärjed, mida saab rakendada ka koos, jagunevad selgelt kolmeks:

- 1) õiglane hüvitis¹⁰¹;
- 2) individuaalmeetmed;
- 3) üldmeetmed.¹⁰²

---

⁹⁷ Päevatrahvid õigusliku kohustusega täitmise viivitamisel

⁹⁸ Euroopa Nõukogu Statuut, RT II 1993, 17, 29

⁹⁹ Kohustusi rikkunud liikmesriigi ilmajätmine oma esindusõigusest, erandjuhul ka riigi väljaarvamine Euroopa Nõukogust

¹⁰⁰ 545 SE I seletuskiri, p 3.1

¹⁰¹ Inglise keeles just satisfaction, mis jaguneb varaliseks kahjuks (pecuniary damages) ja mittevaraliseks kahjuks (non-pecuniary damages).

¹⁰² R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“, lk 618

2.2.1 Õiglane hüvitis

Õiglane hüvitis on EIK-i poolne ainuke vahend, mida Kohus saab Konventsiooni alusel riikidele ette kirjutada. Õiglase hüvitise määramise õigus tuleneb konventsiooni artiklist 41, mille kohaselt: „kui kohus leiab, et konventsiooni või selle juurde kuuluvaid protokolle on rikutud ja kõrge lepinguosalise siseriiklik õigus lubab ainult osalist hüvitist, võib kohus vajadusel määrata kahjustatud poolele õiglase hüvitise.“ Artikkel 41 loomise läbivaks aluspõhimõtteks oli siiski *restitutio in integrum* idee ning Kohus lähtub ka praegu põhimõttest, et rikkumise tuvastamine ei too automaatselt kaasa rahalist hüvitist.¹⁰³ Näiteks on Kohus Papamichalopoulos v Kreeka lahendis¹⁰⁴ sõnanud hüvituste kohta: „need peavad olema läbi viidud sellisel viisil, et taastada võimalikult täpselt rikkumise eelne olukord. Mõnel juhul ei ole probleemi olemuse tõttu võimalik endist olukorda taastada, kuid riigid pole oma kohustusest pääsenud ning peavad hüvitama teoreetiliselt *restitutio in integrum* vastava rahalise hüvitisega.“¹⁰⁵ Selline olukord eksisteerib näiteks ebamõistliku menetlusaja puhul, kus ainsaks rikkumise heastamise võimaluseks ongi kahju hüvitamine.¹⁰⁶

Õiglane hüvitis jaguneb materiaalse kahju hüvitamiseks ning moraalse kahju hüvitamiseks. Materiaalne kahju peab realselt esinema, tulenema vahetult rikkumisest ja olema dokumentaalselt tõestatud. Moraalse kahjuna käsitletakse hinnanguliselt ebakindlust, stressi ja kannatusi, mida kaebaja pidi rikkumise tõttu üle elama.¹⁰⁷ Lisaks peab kaebaja tõendama põhjuslikku seost rikkumise ja kahju vahel ja esitama vastava avalduse ka õigeaegselt.¹⁰⁸ Vahel¹⁰⁹ on kohus leidnud, et rikkumise tuvastatus iseenesest on piisav hüvitis.¹¹⁰ Tihti on Kohus reserveerinud õiglase hüvitise küsimuse hilisemaks lahendamiseks, kui on selge, kas konventsiooni rikkunud riigi rahvuslik õigus tõepoolest ei võimalda kaebaja rikutud õigusi täielikult taastada. Õiglase hüvitise küsimuse reserveerimisel on kohtu eesmärgiks suunata kaebaja ja vastutav riik omavahelisele leppimisele.¹¹¹

EIK-i poolt välja mõistetud summa tuleb välja maksta kolme kuu jooksul alates hetkest, kui otsus muutub lõplikuks. Selline otsus on riigisiselt otserakendatav ega vaja enam täiendavat

---

¹⁰³ L. Wildhaber Reparations for Internationally Wrongful Acts of States. Article 41 of the European Convention on Human Rights: Just Satisfaction under the European Convention on Human Rights Baltic Yearbook International Law, 1/2003, lk 5

¹⁰⁴ EIK Papamichalopoulos v Kreeka, kaebus nr. 14556/89, 31. november 1995. a

¹⁰⁵ D. Forst, The execution of Judgements of the European Court of Human Rights. Limits and Ways Ahead, lk 5

¹⁰⁶ 545 SE I seletuskiri, p 3.1

¹⁰⁷ R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“, lk 618

¹⁰⁸ D. Forst, The execution of Judgements of the European Court of Human Rights. Limits and Ways Ahead, lk 6

¹⁰⁹ Esimest korda näiteks Golder v Ühendkuningriik, kaebus nr 4451/70, 21. veebruar 1975. a

¹¹⁰ R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“, lk 618

¹¹¹ 545 SE I seletuskiri, p 3.1

täitekorraldust.¹¹² Õiglase hüvitise määramisel on Kohus erandlikult mõningates lahendites¹¹³ seoses liikmesriikidele otseselt mõista andnud kui suur hüvitis siseriiklike võimude poolt oleks adekvaatne.¹¹⁴ Näiteks viidatud Hentrichi omandiõiguslikus lahendis ütles Kohus, et rikkumist heastavaks vahendiks oleks maa tagastamine kaebajale või selle hüvitamine turuhinna alusel.¹¹⁵

Kahjuks peab nentima, et kohtupraktika liigub suunas, kus õiglane hüvitis ei ole enam alternatiiv üldistele või individuaalmeetmetele, vaid pigem karistusliku iseloomuga sanktsioon riikidele.¹¹⁶ EIK-i praktikas on erandiks juhud, kus tõdetakse, et rikkumise tuvastamine on piisav hüvitis ning kui kaebajad hüvitist taotleavad, siis see reeglina ka välja mõistetakse. Kõigi Eesti riigi suhtes tehtud lahendite osas kui rikkumine on tuvastatud (34 lahendit), on mittevahalise kahju hüvitis ka kaebajale välja mõistetud. Kaebajad pole taotlenud mittevahalise kahju hüvitist Saarekallas v Eesti¹¹⁷ ning Malkov v Eesti¹¹⁸ otsustes ning need on ainukesed Eesti lahendid kui Kohus pole seda ka määranud.

2.2.2 Individuaalmeetmed

Individuaalmeetmete bloki põhiliseks rikkumise heastamise võimaluseks ongi kohtumenetluse taasavamine, millest räägime täpsemalt peatükis 4.1, kuid lisaks kohtumenetluse taasavamisele võib teisteks individuaalmeetmeteks olla ka kohtuotsuse täitmise peatamine või annulleerimine selleks pädeva organi poolt.¹¹⁹ Kui EIK on leidnud, et tegemist on jätkuva rikkumisega, on riikidel kohustus rikkumine koheselt lõpetada ning see põhimõte tuleneb nii Konventsiooni artikkel 46 kui 1 (üldine kohustus inimõigusi austada).¹²⁰ Igal juhul on vajalik siseriikliku kohtu otsust, kuna tulenevalt võimude lahususe printsiibist, on ainult kohtutel selline pädevus.¹²¹ Positiivseks sammuks võib olla isiku taastamine tööle/ametikohale, elamisloa andmine väljasaadetavale jne. Tulemuse saavutamiseks ja EIK lahendi täitmiseks vajalike vahendite valimisel on riikidel valikuvabadus (tulenevalt subsidiaarsuspõhimõttest) ning EIK on varasemalt üldjuhul hoidunud tulemuseks vajalike vahendite konkretiseerimisest.¹²² Näiteks

---

¹¹² R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“, lk 618

¹¹³ Nt EIK Hentrich v Prantsusmaa, 11.09.1994, kaebus nr 13616/88, 22. september 1994. a

¹¹⁴ 545 SE I seletuskiri, p 3.1

¹¹⁵ EIK Hentrich v Prantsusmaa, 11.09.1994, kaebus nr 13616/88, 22. september 1994. a

¹¹⁶ D. Forst, The execution of Judgements of the European Court of Human Rights. Limits and Ways Ahead, lk 6

¹¹⁷ EIK Saarekallas v Eesti, kaebus nr 11548/04, 8. november 2007. a

¹¹⁸ EIK Malkov v Eesti, kaebus nr 31407/07, 4. veebruar 2010. a

¹¹⁹ R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“, lk 618

¹²⁰ G. Ress, The effects of decisions and judgements of the European Court of Human Rights in the domestic legal order, Texas International Law Journal, 2005, lk 380

¹²¹ M. Hartwig Much Ado About Human Rights: The Federal Constitutional Court Confronts the European Court of Human Rights, lk 881

¹²² R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“, lk 619

Eder v Saksamaa lahendis¹²³ on Kohus öelnud, et kaebajal pole õigus nõuda menetluse taasavamist. Arvestades, et erand kinnitab reeglit, on Kohus samal aastal Öcalan v Türgi lahendis¹²⁴ fikseerinud seoses artikkel 6 ja erapooletu otsustamisega, et kohtuasja läbivaatamine või avamine on põhimõtteliselt sobiv viis rikkumise kõrvaldamiseks. EIK on piloototsuste ning nende lahendite puhul, kus rikkumist heastavate vahendite valik on piiratud, riikidele ette kirjutanud lisaks rahalisele hüvitisele ka üld- ja individuaalmeetmed, mida riik rakendama peaks.¹²⁵

EIK-i poolset individuaalmeetmete täpsustamata jätmist on kritiseeritud teiste Euroopa Nõukogu organite¹²⁶ ja akadeemikute poolt, kuna see ei garanteeri kohtulahendite efektiivset täitmist.¹²⁷ Sellest tulenevalt on viimastel aastatel Kohus järjest enam hakanud kohtuotsuste täitmiseks vajalikke meetmeid konkretiseerima, eriti näiteks omandiga seotud kaasustes.¹²⁸ Veneetsia Komisjoni¹²⁹ arvates peaks kohus otsuses näitama, millised abinõud oleksid *in abstracto* sobivad tuvastatud rikkumise heastamiseks ning märkima, kas rikkumiseelse olukorra ennistamist peetakse võimalikuks. Kui selgub, et *restitutio in integrum* on võimalik, peaks Kohus õiglase hüvitise hoidma tagavaraks ning ainult olukorra taastamatuse korral selle määrama.¹³⁰ Kui aga Kohus ei ole ette andnud konkreetseid juhiseid, kuidas kohtuotsust täita, ei ole võimalik täitmisest hoidumist riikidele ka ette heita.¹³¹ Kohtu ja Ministrite Komitee viimaste aastate praktika¹³² näitab tendentsi selles suunas, et Kohus hakkab riikidele andma konkreetsemaid juhiseid ning suureneb Ministrite Komitee pädevus nende kontrollimisel.

2.2.3 Üldmeetmed

Kolmandaks alaliigiks on üldmeetmed, mis ei ole enam seotud ainult konkreetset kaebuse esitajaga, vaid toovad endaga kaasa laiemad muudatused. Need hõlmavad näiteks seaduse

---

¹²³ EIK Eder v Saksamaa, kaebus nr 11816/02, 13.oktoober 2005. a

¹²⁴ EIK Öcalan v Türgi, kaebus nr 46221/99, 12. mai 2005. a

¹²⁵ D. Forst, The execution of Judgements of the European Court of Human Rights. Limits and Ways Ahead, lk 18

¹²⁶ Nt Ministrite Nõukogu ning Veneetsia Komisjoni poolt

¹²⁷ Recommendation No R (2000) 2 of the Committee of Ministers to member States on the re-examination or reopening of certain cases at the domestic level following judgments of the European Court of Human Rights. Veebis kättesaadav: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/documents/reopening_EN.asp ja D. Forst, The execution of Judgements of the European Court of Human Rights. Limits and Ways Ahead. Vienna Journal on International Constitutional Law, Vol 7, No 3, 2013, lk 18

¹²⁸ A. Føllesdal, B. Peters, G.Ulfstein, Constituting Europe. The European Court of Human Rights in a National, European and Global Context, Cambridge University Press, 2013, lk 149-152

¹²⁹ Nõustab Euroopa Nõukogu põhiseaduslikes ja riigiõiguse küsimustes

¹³⁰ 545 SE I. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku, halduskohtumenetluse seadustiku, riigivastutuse seaduse, vääртеomenetluse seadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse seletuskiri. 2004. a, p 3.1

¹³¹ S. Greer. The European Convention on Human Rights. Achievements, Problems and Prospects. New York, Cambridge University Press, lk 161

¹³² Nt Ministrite Komitee resolutsioon kohtuasjade täitmise kohta, twin-track süsteem, EIK-i kohtupraktika ning piloototsuste programm.

muutmist, kohtu- või halduspraktika muutmist, EIK-i kohtupraktika tutvustamist kohtunikele, koolitusabinõude rakendamist jms, et vältida analoogsete juhtumite kordumist.¹³³ Kuna seaduste väljatöötamine ja muutmine on aeganõudev protsess, on kohtupraktika muutmine enamasti kõige operatiivsem viis riigi õiguspraktika muutmiseks. Õiguse tõlgendamine pakub sageli kiire võimaluse rikkumise kordumise vältimiseks ning kui see on üheselt muutunud, ei pruugi normatiivsed muudatused alati vajalikud olla. Kui kohtupraktika muutmine ei ole aga piisav, siis võivad muudatused hõlmata põhiseadust, seadusi ning seadusest madalamaid akte. Põhiseadust on muutnud näiteks Türgi¹³⁴, kuid muudatusi seadustes on ilmselt tehtud enamikes riikides. Itaalia seadusandjad on sellest tulenevalt näiteks välja andnud *Azzolini* seaduse.¹³⁵ Peamiselt on need puudutanud kriminaalmenetlust ja kohtumenetlust, vangistusreegleid, jälitustoiminguid, sundravi, asüülitaotlejate kohtlemist jne.¹³⁶ Eestis on rõhku pööratud kinnipeetavate kinnipidamistingimustele ning mõistliku menetlusaja pikkusele.

Kohtupoolset individuaalmeetmete identifitseerimist on pigem toetatud, kuid üldmeetmete puhul nõuab muudatuste elluviimine tavaliselt ulatuslikke reforme. Olukorra terviklik analüüs ja riiklike eripärade arvesse võtmine on kulukas ja aeganõudev protsess ning Kohtul puuduvad ressursid selle läbi viimiseks. Teise probleemina on välja toodud, et sageli on üldmeetmete muutmiste näol tegemist poliitiliste otsustega ning riigi jaoks vastuvõetamatute meetmete pealesurumine suurendab vastumeelsust Kohtu otsuste täideviimisele ja õõnestab kokkuvõttes EIK-i autoriteetsust.¹³⁷

Arvestades Kohtu töökoormuse tohutut kasvu viimastel aastatel, on muutumas ka Kohtu rõhuasetused. Kuigi üksikkaebajate õiguste kaitsmine on endiselt oluline, on see siiski teisejärguline peamise eesmärgi kõrval tõsta järjepidevalt üldist inimõiguste kaitse standardit. Seetõttu on alatatud ka piloototsuste programm. Struktuurselt iseloomuga rikkumiste puhul võib riigi üldlevinud praktika tunnistamine Konventsiooniga vastuolus olevaks, tuua kaasa tuhandete kaebuste esitamist ning selle vastu võitlemiseks peab toimuma aktiivne koostöö riigiga, et need struktuursed probleemid üldmeetmete abil lahendada.¹³⁸ Näiteks Marckx v

---

¹³³ R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“, lk 618

¹³⁴ Incal lahendi järgselt (*Incal v Türgi*, kaebus nr 41/1997/825/1031) muudeti konstitutsioonilisi reegleid, et sõjaväekohtunik ei tohiks olla tsiviilisikute kriminaalmenetluse asjade arutamise juures. G. Ress *The Effect of Decisions and Judgments of the European Court of Human Rights in the Domestic Legal Order*, Texas International Law Journal, Vol 40, 2005, lk 375

¹³⁵ H. Keller, A. Stone Sweet, *A Europe of Rights: The Impact of the ECHR on National Legal Systems*, Oxford University Press, 2008, lk 688

¹³⁶ R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“, lk 620

¹³⁷ M. Issaeva, I. Sergeeva, M. Suchkova. *Enforcement of the judgments of the European Court of Human Rights in Russia: Recent Developments and current challenges*, lk 69-70

¹³⁸ 545 SE I. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku, halduskohtumenetluse seadustiku, riigivastutuse seaduse, väärtemenetluse seadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse seletuskiri. 2004. a, p 3.1

Belgia lahendis¹³⁹ on Kohus väljendanud seisukohta: „riikidel pole küll kohustust heastada EIK-i otsuse eelsest olukorda, kuid nad ei saa enam jätkata Konventsiooniga vastuolus oleva praktika rakendamist. Sobivaks vahendiks on üleminekusätete rakendamine kuniks õigussüsteem on Konventsiooniga kooskõlla viidud.“ Viimastel aastatel on Kohus oma üldsõnalisi seisukohti hakanud ka konkretiseerima ning andnud riikidele süsteemsete rikkumiste puhul otseseid juhiseid üldiste muudatuste tegemiseks, nt seaduste muutmiseks, mis on mõningatel juhtudel ka riikides vastumeelsust tekitanud. Näiteks Suurbritannia vangidele valimistel hääletamise võimaldamine¹⁴⁰ või Saksamaad puudutav otsus¹⁴¹, et tõlkide kulu ei peaks kandma süüdistatav.¹⁴² See võib tekitada probleeme EIK-i otsuste austamisega ja riikide suveräänsuse küsimusega, kuid üldmeetmete rakendamine on ainus kiire võimalus korduvate kaebuste ja Kohtu töökoormuse vähendamiseks ja efektiivseks laialdaseks inimõiguste kaitseks.

---

¹³⁹ EIK *Marckx v Belgia*, kaebus nr 6833/74, 13. juuni 1979. a

¹⁴⁰ A. Føllesdal, B. Peters, G. Ulfstein, *Constituting Europe. The European Court of Human Rights in a National, European and Global Context*, Cambridge University Press, 2013, lk 142-143

¹⁴¹ EIK *Rajaratnam v Saksamaa*, kaebus nr 11665/85 13. juuli 1987

¹⁴² G. Ress *The Effect of Decisions and Judgments of the European Court of Human Rights in the Domestic Legal Order*, *Texas International Law Journal*, Vol 40, 2005, lk 374

3 Teistmine

3.1 Teistmise mõiste

„Teistmine (inglise keeles *review/reopen proceedings/case*, saksa keeles *Wiederaufnahme des Verfahrens*) kui erakorraline õiguskaitsevahend on olemuslikult nähtud ette hiljem selgunud, kuid varem mitte teada olnud eksimuste parandamiseks varasemalt juba lõplikult suletud asjas seda uuesti läbi vaadates.“¹⁴³ Seadusest tulenev definitsioon on esindatud kriminaalmenetluse seadustikus (KrMS) § 365 lg 1 järgnevalt: „Teistmine on Riigikohtus teistmisavalduse läbivaatamine jõustunud kohtulahendiga kriminaalasjas menetluse uuendamise otsustamiseks.“ Riigikohtu kodulehel on teistmise protseduurile antud järgmine kirjeldus: „Teistmine on protsessiosalise avalduse alusel uute asjaolude ilmsikstulekul jõustunud kohtuotsuse või –määruse uuesti läbivaatamine.“¹⁴⁴ Kõigist nendest veidi modifitseeritud definitsioonidest tulenevalt on teistmisel kaks olulist elementi: tegemist peab olema juba jõustunud lahendiga ning esinema peab mingi piisavalt tähtis erakorraline asjaolu, mis tingib menetluse taasavamise.

Teistmise mõistet on esimest korda eestikeelses akadeemilises kirjanduses kasutanud Richard Räägo 1937. a. Räägo on esimeses eestikeelses kriminaalmenetluse õpikus¹⁴⁵ märkinud: „kriminaalasja uuendamise ehk menetluse teistmise all mõistab KKS jõustunud kohtuotsusega lahendatud kriminaalasja kas täies ulatuses või osalist uuesti arutada lubamist.“¹⁴⁶ Eestikeelses sõnavaras on terminit „teistmine“ kasutatud uudissõnana juba enne II maailmasõda ning see taaselustati 1990ndail aastail Riigikohtu tsiviilkolleegiumi esimehe Jaano Odari poolt.¹⁴⁷

Kuni 2006. aastani eristati Eesti õigussüsteemis teistmismenetlust ning kohtuvigade parandamist¹⁴⁸. Kohtuvigade parandamisega oli tegemist siis, kui selgus, et kohus on valesti rakendanud materiaalõigusnormi või oluliselt rikkunud protsessinorme.¹⁴⁹ Teistmise all mõisteti uute asjaolude ilmnemisel jõustunud kohtuotsuse või -määruse Riigikohtus taasläbivaatamist kriminaalkohtumenetluse uuendamiseks. Praeguseks on need mõlemad alused viidud ühtselt teistmise instrumendi alla.

---

¹⁴³ 545 SE I seletuskiri, p 3.4.1

¹⁴⁴ Riigikohtu kodulehekül. Õigusalsed materjalid. KKK Veebis kättesaadav: <http://www.riigikohus.ee/?id=1158>

¹⁴⁵ R. Räägo „Kriminaalprotsessi õpperaamat“ Akadeemiline Kooperatiiv, Tartu 1937.a

¹⁴⁶ Ibid, lk 375

¹⁴⁷ E. Kergandberg, P. Pikamäe „Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne.“ Kirjastus Juura, 2012, lk 854

¹⁴⁸ Kriminaalmenetluses ja väärteomenetluses kuni aastani 2004

¹⁴⁹ P. Varul VIII Riigikogu V Istungijärgu stenogramm 04.07.1997. a

Olgugi, et kohtuotsus võib olla jõustunud ja kuulub täitmisele, võivad siiski esineda erakordsed asjaolud, mistõttu peab kohtuasja uuesti läbi vaatama ning selleks ongi vajalik teistmismenetlus. Erilist rolli omab see kriminaalasjades, kus nendest erakorralistest asjaoludest võib sõltuda süüdistatava lõplik õigeks tunnistamine või süüdi mõistmine. Väga sobivalt on menetluse taasavamise probleemi Räägo kirjeldanud 1937. a ning see on siiani aktuaalne. „Kohtuotsus väljendab materiaalsest tõde otsuse teinud kohtunikkude veendumuse kohaselt, aga mitte puhtobjektiivselt. Riik ei saa jääda rahulikuks pealtvaatajaks otsuste puhul, mis sisaldavad kohtueksimusi. Edasikaebamise piirides saab neid eksimusi parandada järgmistes kohtuastmetes. On edasikaebamise tähtsajad möödas, siis tuleb kasutada erakorralist teed, s.o kriminaalasja uuendamist. Et see tee on erakordne ja kõigutab jõustunud kohtuotsust, siis lubavad kehtivad protsessiseadustikud seda erilise ettevaatusega. On selge, et kergel käel kriminaalasjade uuendamise lubamine õõnestaks kohtumõistmist ennast ja võimaldaks lõpmatuseni venitada menetlust ühes ja samas asjas“.¹⁵⁰ Ka kehtivas õiguses on teistmise alused jäänud erandlikuks ning teistmismenetlust tuleb harva ette. Kokku leiab Riigikohtu lahendite otsingusüsteemist 31.12.2014.a seisuga teistmist kui menetlusliiki valides kokku 200 lahendit (115 tsiviilasja, 15 haldusasja ja 70 kriminaalasja)¹⁵¹ Nendest 13¹⁵² ehk 6,5% on alustatud menetluse taasavamine EIK lahendi põhjal. Kitsendades otsingut aastateks 2004-2014 on kokku 109 teistmislahendit ning see teeb EIK-i otsuse alusel teistetavate lahendite protsendiks kõigi teistmislahendite hulgast 11,9%.¹⁵³

3.2 Teistmise põhiseaduslikud juured ja Riigikohtu praktika

Juba jõustunud kohtulahendi uuesti läbivaatamine tuleneb vajadusest kaitsta isiku õigusi erakorraliste juhtumite puhul, kui on aset leidnud oluline rikkumine või ilmnenud uued asjaolud. Põhiseaduslik alus õiguste kaitsele tuleneb PS § 15, mille kohaselt on igaühel õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Teistmismenetlus erineb tavalisest kohtusse kaebuse esitamisest sisuliselt ainult selle võrra, et ei alustata mitte uut menetlust, vaid vaadatakse uuesti läbi juba jõustunud lahend. „Süsteemiliselt on § 15 lg 1 koosmõjus §-ga 14 kohtumenetlust puudutav *lex generalis*, mis sätestab põhiõiguse tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele“¹⁵⁴ ning tulenevalt selle süstemaatilise asendist ja Riigikohtu praktikast, on tegemist subjektiivse õigusega.¹⁵⁵ Seda subjektiivset õigust saabki

¹⁵⁰ R. Räägo „Kriminaalprotsessi õpperaamat“, lk 375

¹⁵¹ www.nc.ee Lahendite otsing

¹⁵² www.nc.ee Teistmismenetluse lahendite otsing.

¹⁵³ www.nc.ee Teistmismenetluse lahendite otsing aastatel 2004-2014

¹⁵⁴ Eesti Vabariigi Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. § 15 p 1.2 Veebis kättesaadav:

<http://www.pohiseadus.ee/>

¹⁵⁵ Eesti Vabariigi Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. § 15 p 2

rakendada teistmisavalduse esitamisel. Kui vaadata teistmise aluseid, siis enamik nendest hõlmavad riigi või kohtuvõimu poolseid rikkumisi ning need asjaolud võivad ilmned ka pärast otsuse jõustumist. Seetõttu on teistmismenetlus Eestis ainuke¹⁵⁶ sobiv instrument, et juba jõustunud lahendi korral oma õigusi kaitsta. Vahel on tarvis ka kaugemalseisvate kohtute arvamust, et olukorrale hinnang anda ning seetõttu ongi menetlusseadustikesse lisatud spetsiifilise teistmisalusena EIK-i poolt tuvastatud rikkumine.

Õiguste kaitse ei piirdu ainult kohtusse pöördumisega, vaid paneb kohustuse ka seadusandjale: „PS § 14 ja § 15 lg 1 koostoimest tulenebki menetluslik põhiõigus, mille eesmärk on avada tee isiku põhiõiguste teostamiseks ja kaitsmiseks. Samuti tuleneb sellest seadusandja kohustus kehtestada õigusnormid, mis tagavad tõhusa võimaluse isikul oma õigusi kohtus kaitsta, samuti õigusemõistmise õigluse. Kuigi seadusandjal on ulatuslik vabadus otsustada, kuidas tõhus ja õiglane menetlus üles ehitada, riivab piisavalt tõhusate õiguskaitsevahendite puudumine oma õiguste kaitsmiseks PS § 14 ja § 15 lg 1 koostoimest tulenevat põhiõigust.“¹⁵⁷ Sisuliselt on tegemist seadusandliku võimu eksimusega kui menetlusseadustikes puudub teistmisalus, millega isik saaks oma õigusi kohtus efektiivselt kaitsta. Sellest tulenevalt on Riigikohus avanud ka individuaalse põhiseadusliku kaebuste esitamise võimaluse teistmisasjades.

Esimest korda loodi individuaalse põhiseadusliku kaebuse pretsedent kuulsas Brusilovi kaasuses¹⁵⁸ ning sellist lahendust on kinnitatud Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium lahendis nr 3-4-1-2-09. Detailsemalt teistmisaluste puudumise kui põhiseaduse vastuoluga puutus Riigikohus kokku eelnevas lõigus viidatud RK lahendis 3-1-2-2-11, kus lisati KrMS-i uus teistmise alus¹⁵⁹. Töö autor leiab sarnaselt eriarvamusel olnud kohtunikega, et olukorda oleks lahendada saanud olemasolevate vahenditega ning polnud vajadust KrMS-i PS-e vastaseks tunnistamist. Kergandberg toob näiteks välja: „Kohtuotsuse 3-1-2-2-11 tegemisel näib aga üldkogu olevat taas „unustanud“ enda poolt Brussilovi otsuses tõdetu (teistmisvõimaluse puudumisel tuleb põhiõiguste rikkumine kõrvaldada konstitutsioonilise kaebe menetluses!) ja on hakanud looma uusi teistmisaluseid. Üldkogu poolt käesoleva kriminaalasja tarbeks loodud teistmisalus kõlab järgmiselt: üldmenetluses tehtud kohtuotsuse jõustumine, millega tuvastatakse kuriteosündmuse puudumine, kui teistetavas kriminaalasjas

---

¹⁵⁶ Teoreetiliselt võimalik ka PS § 78 p 19 sätestatud armuandmise võimalus

¹⁵⁷ RKÜK nr 3-1-2-2-11, p 51

¹⁵⁸ RKÜK nr 3-3-10-02

¹⁵⁹ KrMS § 366 lg 1 10.04.2012 „Riigikohtu üldkogu otsus tunnistab kriminaalmenetluse seadustiku § 366 põhiseadusega vastuolus olevaks osas, milles see ei näe teistmisalusena ette üldmenetluses tehtud kohtuotsuse jõustumist, millega tuvastatakse kuriteosündmuse puudumine, kui teistetavas kriminaalasjas on üldmenetluses tehtud kohtuotsusega mõistetud isikule selles kuriteosündmuses osalemise eest karistuseks vangistus.“

on üldmenetluses tehtud kohtuotsusega mõistetud isikule selles kuriteosündmuses osalemise eest karistuseks vangistus. Selline teistmisalus tõstatab vähemalt järgmisi probleeme ja küsimusi. Esiteks on Riigikohus avanud endale tee teistmisaluste põhimõtteliselt piiramatuks avardamiseks ka tulevikus. Kahevõimaluste avardamist võiks ju põhiõiguste kaitse aspektist ka tervitada, kui tegemist ei oleks kohtuotsuse jõustumise järgse kaebeõiguse piiramatu avardamisega. Aga tegemist on just nimelt sellega.¹⁶⁰ Riigikohtu uute teistmisaluste lisamist on kritiseerinud eriarvamuses ka Pikamäe, Laarmaa ja Jerofejev. Nemad leidsid, et olukorda saaks paigutada KrMS § 366 p 5 eksisteeriva teistmisaluse alla ning selliselt sõnastatud uus teistmisalus toob praktikas kaasa tõsiseid probleeme: „Täiesti vastuseta jääb aga sellisel juhul küsimus, kuidas peab toimima see kohus, kellele on otsuse tegemise ajal teada, et samas kuriteos kaassüüdistatava on teine kohtukoosseis kuriteosündmuse tuvastamatuse tõttu õigeks mõistnud.“¹⁶¹ Eriarvamustes on väljendatud ühist seisukohta, et uusi teistmisalusi ei tohiks seadustikesse lisada kergekäeliselt ning võimaluse korral tuleks olukord lahendada tõlgendamise teel teiste teistmisalustega või alternatiivse variandina individuaalse konstitutsioonilise kaebusega.

3.3 EIK otsuste teistmise teoreetilised alused enne spetsiifilise teistmisaluse väljatöötamist

EIK otsuste alusel teistmine tuli spetsiifilise teistmise alusena eesti õiguskorda Riigikogu X koosseisu seaduseelnõudega 545-ga¹⁶² (HKMS, KrMS ja VTMS) ja 208¹⁶³ (TSMS), mis algatati vastavalt 2004. a ja 2003. a ning jõustusid mõlemad 2006. a. Enne seda eksisteeris menetlusseadustikes üldistest teistmise alustest eraldi instrumendina kohtuvigade parandamine.

2003. aastal on tollane EIK kohtunik Rait Maruste avaldanud seisukoha, et: „Eesti kehtiv õigus ja selle kohaldamise praktika on menetluse taasavamise suhtes puudulik.“¹⁶⁴ Maruste pakkus välja lahendused, kuidas lünka ületada. Näiteks tõi ta välja, et EIK lahendi alusel teistmist saaks tõlgendada kui „uue asjas tähtsust omava asjaolu ilmnemist“¹⁶⁵, mis oleks teinud võimalikuks asju teista ka tollal kehtinud menetlusseadustike järgi. Maruste leidis lisaks, et kitsa formaalse tõlgenduse kohaselt ei ole tegemist uue, asjas tähtsust omava asjaoluga, kuid Riigikohus võiks

---

¹⁶⁰ Riigikohtunik Eerik Kerganbergi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsuse 3-1-2-2-11 juurde, p 7 ja 7.1

¹⁶¹ Riigikohtunik Priit Pikamäe eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele kriminaalasjas nr 3-1-2-2-11, millega on ühinenud riigikohtunikud Lea Laarmaa ja Peeter Jerofejev ning mille punktidega 1 ja 3 on ühinenud riigikohtunik Henn Jõks.

¹⁶² 545 SE I seletuskiri, p 3.4.1

¹⁶³ 208 SE Seletuskiri Tsiviilkohtumenetluse seadustik. Riigikogu X koosseis, 2003.a Veebis kättesaadav:

<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou2&op=ems2&eid=208&assembly=10&u=20150419134255> (10.12.2014)

¹⁶⁴ R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“ Juridica IX/2003, lk 619

¹⁶⁵ Ibid

laiendava tõlgendusega luua siseriikliku pretsedendi. Siiski oli Maruste arvamisel, et parim lahendus oleks menetlusseadustike täiendamine piisavalt spetsiaalse alusega ning ka tähtaja fikseerimine.¹⁶⁶ Selle artikli avaldamise hetkel oli vastava teema kohta välja antud üks RK määrus (RKHKm 3-3-2-1-03), kuid Veeberi kohtuasjade otsused polnud veel ilmavalgust näinud. Enne 2003. a ei olnud EIK lahendi alusel teistmise problemaatikaga kokku puutunud ning alles pärast Veeberi kohtuasju hakati regulatsiooni puudulikkust laiemalt nägema.

3.3.1 Kohtuvigade parandamine

Enne kriminaalmenetluse seadustikku (jõustus 2004. a) kehtinud apellatsiooni ja kassatsiooni kriminaalkohtumenetluse seadustikus (AKKS)¹⁶⁷ oli kohtuvigade parandamisele pühendatud teistmise kõrval eraldi peatükk. AKKS § 77⁷ lg 1 oli sätestatud alused, mil oli võimalik esitada avaldus kohtuvigade parandamiseks:

- 1) kohus on ebaõigesti kohaldanud kriminaalseadust;
- 2) kriminaalkohtumenetluses leidis aset käesoleva seadustiku §-s 39 sätestatud kriminaalmenetluse seaduse normide oluline rikkumine.

Avalduse esitamise õigus Riigikohtule oli süüdimõistetul, tema kaitsjal või seadusjärgsel esindajal, kannatanul või tema seadusjärgsel esindajal ja prokuröril ühe aasta jooksul alates kohtulahendi jõustumisest.

Teoreetiliselt oleks vähemalt kriminaalasjades olnud võimalik EIK kohtu tuvastatud rikkumist sobitada kohtuvigade parandamise instrumendi alla (ebaõige seaduse kohaldamine), kuid kuna uue kriminaalmenetluse seadustiku jõustumisega 2004. a, kaotas kohtuvigade parandamise instrument kehtivuse, ei ole seda SE 545 seletuskirjas täpsemalt analüüsitud.¹⁶⁸ Töö autori arvates oleks selline lahendus võimalik olnud, kuna Konventsioon on Eestile siduv välisleping ning osa Eesti õiguskorrast. Kui EIK annab hinnangu, et Eesti riik on konventsiooni rikkunud ning õigussubjekti õigused kaitsmata jätnud, saaks seda subsumeerida kui ebaõiget seaduse kohaldamist ning laiendavalt tõlgendades selle alusel EIK-i otsuseid teista. Riigikohus sellist lähenemist Veeberi (RK 3-1-3-13-03) ega Puhki (RK 3-1-3-5-04) otsustes ei toetanud.

Tsiviil- ja halduskohtumenetluses oli kohtuvigade parandamise menetlus nähtud ette eelkõige selle isiku kaitsevahendina, kelle õiguste ja kohustuste suhtes tehti kohtuotsus, kuid keda ei olnud nõuetekohaselt asjasse kaasatud ja puudusid muud õiguskaitsevahendid. TsMS kohaselt

---

¹⁶⁶ R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“ Juridica IX/2003, lk 619

¹⁶⁷ Apellatsiooni ja kassatsiooni kriminaalkohtumenetluse seadustik, RT I 2002, 83, 488

¹⁶⁸ 545 SE I seletuskiri, p 3.4.2

võis seaduses vastava volituse olemasolul avalikes huvides kohtuvea parandamiseks avalduse esitada ka riik või kohaliku omavalitsuse üksus. Nii tsiviil- kui haldusasjades oli aluste spetsiifilisusest tulenevalt see menetlus ebasobiv kasutamiseks EIK otsuse alusel siseriikliku kohtumenetluse uuendamiseks.¹⁶⁹

3.3.2 Teistmise üldised alused

2004. a, kui hakati uusi seaduseelnõusid välja töötama, oli kehtinud menetlusseadustike (KrMS § 366, VTMS § 180, TsMS § 366 lg 2 ja HKMS § 75 lg 2) teistmise aluste ühisosa järgmine¹⁷⁰:

- 1) avaldaja suhtes negatiivne kohtulahend tugines tõendil, mis teise kohtulahendiga hiljem valeks tunnistatakse;
- 2) asja läbivaatamisel pani kohtunik, menetlusosaline või tema esindaja toime kuriteo;
- 3) kohtulahendi tühistamine, mis oli aluseks sellele kohtulahendile, mille teistmist taotletakse (kriminaal- ja väärteoasjades ei tohi see siiski tuua kaasa teistmisavalduse esitaja olukorra raskendamist);
- 4) uute asjaolude ilmnemine, mis olid lahendi tegemise ajal küll olemas, kuid ei olnud siis veel avaldajale teada ja tõid sellega kaasa ebaõige kohtulahendi tegemise (oluline on, et need asjaolud peavad olema sellised, mis oleksid võinud üksikult või kogumis teiste tõenditega mõjutada asja otsustamist isiku kasuks või kahjuks).

Lisaks nimetatule oli kriminaalasjades ette nähtud võimalus teistmise taotlemiseks juhul kui Riigikohtus on põhiseadusliku järelevalve korras tunnistanud PS-ga vastuolus olevaks õigustloova akti või selle sätte, millele teistetakse kohtulahend tugines (KrMS § 366 p 6).¹⁷¹

Teistmisavalduse võisid üldreeglina esitada kohtumenetluse pooled ning vastavalt menetluse liigile oli see õigus ka teistel subjektidel (kriminaalasjas süüdimõistetu advokaadist kaitsjal, prokuröril).¹⁷²

Teistmisavalduse esitamise tähtjaks oli enamasti sätestatud kuus kuud asjakohase kohtulahendi jõustumisest, uute tõendite või asjaolude ilmnemise puhul oli teistmise tähtjaks enamikus menetlusseadustikes kolm kuud. Kriminaalmenetluses kehtis kuuekuune tähtaeg ning halduskohtumenetluses oli üldiseks teistmise taotlemise tähtjaks kolm kuud. Tsiviil- ja

---

¹⁶⁹ 545 SE I seletuskiri, p 3.4.2

¹⁷⁰ Ibid, p 3.4.1

¹⁷¹ Ibid, p 3.4.1

¹⁷² Ibid, p 3.4.1

haldusasjade puhul oli maksimaalseks tähtjaks kümme aastat alates viimase kohtulahendi tegemisest, kuid kriminaal- ja väärteoasjades sellist ajapiirangut ei eksisteerinud.¹⁷³

3.4 SE 545

Riigikogu X koosseisu seaduseelnõu 545 seletuskirja¹⁷⁴ kohaselt on eelnõu eesmärgiks tsiviilkohtumenetluse seadustiku, halduskohtumenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku täiendamine uue kohtuasja teistmise alusega, et näha ette võimalus Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste täiemahuliseks täitmiseks. Lisaks on eelnõus välja toodud muudatused riigivastutuse seaduse täiendamiseks, mille eesmärgiks oli kehtestada riigi vastutus juhuks kui EIK on tuvastanud rikkumise ja rikkumise hüvitamine ei ole võimalik muul viisil. See kehtib aga eeldusel, et rikkumise tuvastamine Kohtu poolt pole piisavaks hüvitiseks isikule, kelle õigusi rikuti.¹⁷⁵ Seni pole ükski Riigikohtusse esitatud teistmisavaldus sisaldanud endas ka kahju hüvitamise nõuet riigivastutuse seaduse alusel kuigi selline õiguslik alus on olemas riigivastutuse seaduse § 7 lg-s 2¹.

Seaduseelnõu väljatöötamise vajadus tulenes otseselt esimestest Eesti suhtes tehtud EIK lahenditest, mis näitasid regulatsiooni puudulikkust teistmismenetluse algatamise osas. Eelnõu koosnes pelgalt viiest uuest paragrahvist ja tehnilistest muudatustest, kuid seletuskirja pikkuseks on üle 50 lehekülje põhjalikku analüüsi, mis viitab selle teema tähtsusele ja analüüsi vajadusele. Seletuskirjas analüüsiti kehtivat õigust, senist kohtupraktikat, muudetavate paragrahvide mõju Eesti õiguskorrale, välisriikide materiaalõigust ja praktikat. Lisaks on korduvalt viidatud senistele Veeberi kohtuasjadele, mis ringiga EIK-st Riigikohtu ette jõudsid.¹⁷⁶

Eelnõu algtekstis olidki välja toodud paragrahvid, mis tõid kaasa uued regulatsioonid kehtivates kohtumenetluse seadustikes¹⁷⁷ ning lisaks riigivastutuse seaduses. Algtekstis olid välja toodud eraldi teistmisalus nii TsMS-s kui HKMS-s, kuid lõpptekst on tunduvalt erinev. TsMS-i teistmisalus lisati iseseisvalt SE-ga 208 ning HKMS-i teistmise alused samastati TsMS-i sätetega. Eelnõu seletuskirja koostaja oli arvamusel, et EIK otsuse alusel teistmist ei saa paigutada ühegi olemasoleva teistmisaluse alla, kuigi sellekohane analüüs piirdub ainult fakti

---

¹⁷³ 545 SE I seletuskiri, p 3.4.1

¹⁷⁴ Ibid

¹⁷⁵ Ibid, p 1

¹⁷⁶ Ibid, p 3

¹⁷⁷ Eelnõu algteksti on lisatud ka tsiviilkohtumenetluse vastav säte kuigi EIK otsuse teistmisaluse lisamist TSMS-i algatati aasta aega varem seaduseelnõuga nr 208. SE 208 jõustus lõpuks 01.01.2006 ning tõi kaasa uuenenud TSMS-i ning SE 545 lõpptekstis enam vajadust TSMS-i muudatusteks polnud. Kuna SE-s 545 on tunduvalt ulatuslikumalt analüüsitud tsiviilprotsessi teistmisaluse lisamist, on sellest juttu selle SE analüüsi all.

nentimisega.¹⁷⁸ Ilmselt on seletuskirja autor lähtunud Riigikohtu 2004. a otsustest, kus on eitatud EIK-i otsuse alusel teistmise paigutamist mõne kehtiva teistmisaluse alla. Siiski oleks see teema pidanud saama pikemat analüüsi ja võrdlust ka näiteks teiste riikidega. Kriitikaks selles kohas võikski tuua välja asjaolu, et puudus laiem analüüs kehtiva õiguse võimaluste rakendamiseks.

Uue spetsiifilise teistmisaluse sõnastamisel kaaluti ka teiste inimõiguslaste rahvusvaheliste organite lisamist loetellu nagu see on näiteks Lätis või Norras¹⁷⁹. Pikemalt analüüsiti eelkõige ÜRO Inimõiguste Komitee lisamist loetellu, aga see ei saanud teoks, kuna leiti, et tegemist on pigem poliitilise organiga ning puuduvad kohtumõistmisele iseloomulikud tunnused. Seega jäi ainukeseks rahvusvaheliseks organiks Euroopa Inimõiguste Kohus¹⁸⁰.

Seletuskirjas on veelkord rõhutatud, et EIK pole neljas kohtuinstants ning Kohus langetab otsuseid ainult konkreetse asja kohta piiritletud ulatuses ja ei otsusta isiku süü ega süütuse üle. Kohtu otsus ei too kaasa automaatset kohtulahendi muutmist ning Eesti kohtute pädevusse jääb asjas kogutud tõendite läbivaatamine ning otsuse langetamine küsimuses, kas konkreetsetel asjaoludel on põhjendatud kohtuotsuse tühistamine ja menetluse taasalgustamine.¹⁸¹ Seda põhimõtet, et EIK pole neljas kohtuinstants ja Eesti kohtute suveräänsus jääb püsima, pidi tollane Justiitsminister Ken-Martti Vaher SE 545 esimesel lugemisel Riigikogu liikmete küsimustele vastates neli korda meelde tuletama/üle täpsustama.¹⁸²

Kõik järgnevad alapeatükid pärinevad SE 545 seletuskirjast, mis on koostatud 2004. aastal, kuid peegeldavad tollal kehtinud õigust ja metoodikat, mille abil need paragrahvid lõpuks Eesti õiguskorda lisati. Seaduste mõistmiseks ja eriti eesmärgi tõlgendamiseks on seletuskiri suurepäraseks allikaks ning ka Riigikohus on teistmise asjades¹⁸³ konkreetsele seletuskirjale viidanud.

3.4.1 Vastandlikud huvid

Seletuskirjas on pikalt analüüsitud teistmise põhilist konflikti vastandlike huvide põrkumise kohta. Teistmisele tingimuste seadmist ja vastandlike huvide kaalumist on seletuskirjas põhjendatud järgnevalt. Õiguskindluse põhimõttest tulenevalt ei saa EIK otsuse alusel

---

¹⁷⁸ 545 SE I seletuskiri, p 3.6

¹⁷⁹ P. Pirrone, The value of the judgements of the European Court of Human Rights for the courts of the respondent state: Domestic judicial decision in favour of the applicant and the principle of „doing as much as possible“ Italian Yearbook of International Law, Vol 20, 2010, lk 184

¹⁸⁰ 545 SE I seletuskiri, p 3.6

¹⁸¹ Ibid

¹⁸² X Riigikogu stenogramm, V istungjärk, 19. jaanuar 2005. a, p 15

¹⁸³ RKKK 3-1-2-2-08, p 11

kohtuasja uuesti läbivaatamise võimalus olla absoluutne. Vastandlike kaitsmist väärivate huvide kaalumisel tuleb kindlasti arvestada asja iseloomu ja teiste kohtumenetluse osaliste isikuid. Eelkõige on leitud, et avaliku võimu kandja suudab eraõiguslikust isikust märksa kergemini taluda õiguskindlusetust ning kuna konventsiooni rikkumine on tingitud riigi tegevusest, siis peaks riik tagama rikkumise kõrvaldamise.¹⁸⁴

EIK-i poolt tuvastatud rikkumise alusel teistmise puhul tekkiva õigushüvede kaalumise vajaduse on väga sobivalt esitanud Justiitsministeerium ka AS Giga (Veeber) kohtuasjas¹⁸⁵: „Käesoleval juhul piiravad PS §-s 15 sätestatud põhiõigust kohtulikule kaitsele HKMS-i normid, mis ei võimalda isikul pöörduda kohtu poole eelnevalt jõustunud kohtulahendi läbivaatamiseks pärast seda, kui EIK on tuvastanud Konventsiooni artikli 6 lg 1 rikkumise. PS § 11 pinnalt tõusetub küsimus, kas PS §-s 11 sätestatud proportsionaalsuse põhimõttega on kooskõlas PS §-s 15 sätestatud põhiõiguse piiramine, mis väljendub jõustunud kohtulahendite taasläbivaatamise keelus ulatuses, mis välistab lahendi uue läbivaatamise pärast seda, kui EIK on tuvastanud Konventsiooni artikli 6 lg 1 rikkumise. Jõustunud kohtulahendite taasläbivaatamist reguleerivate ja seda piiravate normide eesmärgiks on õiguskindluse tagamine. Kehtestatud piirang on sobiv ja vajalik. EIK lahend, millega tuvastatakse Konventsiooni artikli 6 lg 1 rikkumine, pole HKMS järgi teistmise alus. Sellise teistmise aluse puudumine kui PS §-s 15 sätestatud põhiõiguse piirang kahjustab isiku põhiõigust enam, kui see on põhjendatud piirangu eesmärgiga. Halduskohtumenetluse seadustik, mis ei võimalda kohtulahendit uuesti läbi vaadata pärast Konventsiooni artikli 6 lg 1 rikkumise tuvastamist inimõiguste kohtu poolt, pole kooskõlas Põhiseaduse §-s 11 sätestatud proportsionaalsuse põhimõttega.“¹⁸⁶ Seega on teistmisaluste puhul alati vajalik kaaluda, kas õiguskindluse ja õigusrahu printsiip kaalub üle isiku põhiõiguste riive. Kahjuks pole viidatud arvamuses eristatud õigusrahu printsiibi ja kolmandate isikute huvisid erinevates õigusharudes, haldus- ja tsiviilasjades on need tunduvalt olulisemad kui kriminaalasjades.

Õigusharudele iseloomuliku erinevuse tõttu on järgnevalt välja toodud huvide kaalumise eri liiki kohtuasjades.

3.4.2 Süüteoasjad

Isiku kriminaalasjas süüdimõistmise konventsiooniga vastuolul tuvastamise puhul kaalub isiku huvi tema mitteõiguspärase süüdimõistmise tühistamise vastu põhimõtteliselt alati üles

---

¹⁸⁴ 545 SE I seletuskiri, p 3.6

¹⁸⁵ RKÜK 3-3-2-1-04, p 14

¹⁸⁶ RKÜK 3-3-2-1-04, Justiitsministeeriumi arvamus, p 14.1

õiguskindluse. Seega peaks siseriikliku kohtulahendi teistmine olema teoreetiliselt alati võimalik, kui EIK-i leitud rikkumine võis mõjutada kriminaalasja otsustamist. Lisaks võib välja tuua, et kriminaal- ja väärteoasjade uue läbivaatamise puhul ei kahjustata sellega enamasti kolmandate isikute õigusi ning isegi kui sel juhul on süüteoasjades reeglina menetlusaluse isiku õiguste kahjustamise ulatus tunduvalt suurema kaaluga kui kolmandate isikute huvid.¹⁸⁷

Siiski tekitab küsimusi näiteks olukord, kus algselt süüdimõistatud isik on tsiviilhagejale maksnud välja mingi rahasumma ja hiljem EIK otsuse alusel taasavatud menetluse käigus kaebaja õigeks mõistetakse. Seletuskirjas on esitatud arvamus, et sellisel juhul peaks vastutuse enda peale võtma riik ja hüvitama varasemale süüdimõistetule tema poolt kantud kulud ja makstud kahjusummad. Endiselt tsiviilhagejalt nende kulude sissenõudmine ei oleks õiguskindluse põhimõtet arvestades õigustatud, kuna temal on tekkinud õiguspärane ootus lahendi kehtimajäämise suhtes ja ta ei saanud olla ega pidanudki olema teadlik riigipoolsest konventsiooni rikkumisest.¹⁸⁸ Eestis teistatud lahenditest on tsiviilhagi analüüsitud ja jäetud läbi vaatamata Veeberi lahendis nr 3-1-3-13-03 ning pikemalt Puhki lahendis nr 3-1-3-5-04 p 25-29, kus lõpuks otsustas Riigikohus Puhki osades episoodides ise õigeks mõista ning seega jätta tsiviilhagi läbi vaatamata. Huvitav oleks olnud olukord kui isikult oleks õigusvastase lahendiga tsiviilhagi juba välja mõistatud. Kas riik peaks siis vastutuse enda peale võtma ja kulud hüvitama riigivastutuse korras või radikaalsemalt sisse nõudma tsiviilhagejalt endalt?

3.4.3 Tsiviilasjad

Õiguskindluse põhimõttel on kriminaal- ja väärteoasjadega võrreldes tunduvalt olulisem kaal tsiviilasjades, kuna menetlus toimub eraõiguslike isikute vahel. Tsiviilasjades on otsus tehtud ühe poole kasuks ning on oluline, et ta saaks otsusele pärast selle jõustumist piisava kindlusega toetuda. Siseriikliku tsiviilasja uuesti läbivaatamist ja selle muutmist tuleks võimaldada üksnes olukorras, kus teisel poolel või kolmandatel isikutel puudub õigustatud huvi otsuse kehtimajäämise osas või on see huvi vähem kaalukas kui EIK-s riigi üle võidu saanud isiku huvi otsuse ümbervaatamiseks. Üldjuhul leitakse erialakirjanduses, et tsiviilasjades, kus vaidlus toimub kahe eraõigusliku isiku vahel, ei peaks asja teistma ning rikkumise heastamise kohaseks viisiks oleks kahju hüvitamine.¹⁸⁹ Vaatamata sellele seisukohale toetab autor uue teistmisaluse lisamist TSMS-i. Seletuskirjas pole vajadust selleks põhjendatud, vaid ainult nenditud. Näiteks on välja toodud, et seda kaalutakse juba TSMS-i SE 208¹⁹⁰, kuid täpsemalt sisulist analüüsi ega

---

¹⁸⁷ 545 SE I seletuskiri, p 3.6

¹⁸⁸ Ibid

¹⁸⁹ Ibid

¹⁹⁰ 208 SE. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. Riigikogu X koosseis, 2003.a

võrdlust teiste riikidega pole välja toodud. Seletuskirjas ei saa tähelepanu ka asjaolu, et tsiviil- või haldusõiguses on selline teistmise säte olemas üsna väheste riikide õiguskorras: nt Saksamaa, Leedu, Malta, Moldova, Norra, Rumeenia, Šveits, Suurbritannia, Iirimaa, Venemaa, Türgi, Ukraina ning 2004. a eksisteeris see võimalus ainult üksikutes riikides. Ka Eesti on üks erandlikest riikidest, kus EIK otsuse alusel teistmine on võimalik kõikides õigusharudes.

3.4.4 Haldusasjad

Sarnaselt tsiviilasjadega, võivad haldusasjades vaidlused puudutada mitmeid inimesi, kelle huvisid tehtud otsus riivab ning nendel isikutel võib olla kaalukas huvi otsuse kehtimajäämiseks. Nagu märgitud, tuleb haldusasjades eelkõige silmas pidada, et jõustunud siseriikliku kohtulahendiga puudutatud kolmandate isikute õigused oleksid piisavalt kaitstud. Sarnaselt tsiviilasja uuesti läbivaatamise võimaldamisega, võiks ka haldusasja uuesti läbi vaadata ainult siis, kui teisel poolel või kolmandatel isikutel puudub õigustatud huvi otsuse kehtimajäämise osas või see huvi on vähem kaalukas kui EIK-s riigi üle võidu saanud isiku huvi otsuse ümbervaatamiseks. Näiteks juhul, kui riik või kohalik omavalitsus sundvõõrandas isikule kuulunud kinnisasja ja Strasbourgi kohus tuvastab hiljem mõne konventsiooniga kaitstava õiguse või vabaduse rikkumise sundvõõrandamise kohtukaebemenetluses, võib uue menetlusega tõenäoliselt saada oluliselt kahjustatud kinnisasja uue omaniku seadusega kaitstud huvid, kui kinnisasi oli vahepeal võõrandatud. Seega tuleb menetluse taastamise puhul silmas pidada ka sellesse kaasatavate isikute ringi, et vältida tulemust, kus ühe rikkumise kõrvaldamise eesmärgil tekitatakse uued rikkumised. Teistmisega ei tohi ülemääraselt kahjustada ka avalikke huvisid¹⁹¹, näiteks juhul, kui ülalkirjeldatud sundvõõrandatud maale rajati ühiseluks oluline liiklussõlm, siis isegi sundvõõrandamise ebaseaduslikkuse korral ei saa kinnisasja tagastada, vaid tuleb selle väärtus endisele omanikule kompenseerida.¹⁹²

3.4.5 Teistmisavalduse esitamiseks õigustatud isik

Lisaks teistmisalusele endale, on oluline, kes peaks olema õigustatud esitama teistmisavaldust Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendist tulenevalt. Antud küsimus on riigiti lahendatud erinevalt (vt riikide võrdlust 4.3). Kõige selgem võimalus oleks jätta taotluse esitamise võimalus isikule, kes Strasbourgis oli „võidukas“. Teise võimalusena saab välja tuua riigi initsiatiivil esitatud

---

¹⁹¹ Sundvõõrandamist seoses avalike huvidega on käsitletud Türgiga seotud EIK lahendites *Dogrusöz and Aslan v Türgi* (kaebus nr 1262/02) ja *Devecioglu v Türgi* (kaebus nr 17203/03). V. Dülger, *The Balance Between the Public Interest and Protection of Property Rights: A Judgment by the European Court of Human Rights about Expropriation*.

¹⁹² 545 SE I seletuskiri, p 3.6

kaebused.¹⁹³ Kolmanda võimalusena saab välja tuua ka teistmisavalduse esitamise õiguse analoogsetes asjades, kuid sellest täpsemalt punktis 4.2.1.

Eelnõus on sätestatud ettepanek piirata EIK-i otsuse alusel siseriikliku kohtuasja teistmise taotlemise õigust omavate isikute ring Strasbourgis menetluse pooltega (kaebaja ja riik). „See tähendab, et näiteks juhul, kui kriminaalasjas oli mitu kohtualust ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kaitset otsis neist vaid üks, siis võiks üksnes tema taotleda enda suhtes tehtud siseriikliku kohtuotsuse teistmist. Teiste süüdimõistetute puhul jääks kehtima varasem (nüüd küll juba teadvalt ebaõige) kohtuotsus.“¹⁹⁴ (Autori märkus, et EIK-i poolt tuvastatud rikkumine ei saa kaasa tuua „teadvalt ebaõiget“ siseriiklikku kohtuotsust nagu SE 545 autor on siinkohal märkinud. Teatavasti tuvastab EIK, kas tegemist on olnud Konventsiooni rikkumisega, mitte ei otsusta otsuste õigsuse üle). Riigiprokuratuuril riigi esindajana oleks siiski vajadusel võimalus omal algatusel teistmisavaldus esitada ka teiste menetlusosaliste kaitseks, kui rikkumine oli oluline ja süüdimõistetute olukord võib uue menetluse tulemusena tõenäoliselt oluliselt paraneda. Riigi initsiatiivil kriminaalasja teistmise puhul tuleb meeles pidada, et teistmine on võimalik üksnes süüdimõistetute kasuks ning teistmise tagajärjeks ei saa olla süüdimõistetute olukorra halvenemine. See piirang tuleneb uue teistmise aluse sätestamise ajendist, mille järgi saab kohtumenetluse uuendamise ainuvõimalikuks seaduslikuks eesmärgiks olla süüdimõistetute isikule konventsiooni rikkumisega tekitatud kahju heastamine.¹⁹⁵

Väärteoasjas, samuti tsiviil- ja haldusasjades teistmise taotlemine tulenevalt EIK otsusest võiks jääda ainuüksi Strasbourgis pöördunud isiku õiguseks, kuna neis asjades ei ole avaliku huvi määr niivõrd tungiv, et see tingiks vajaduse riigi poolt omal initsiatiivil algatada varasema kohtuasja teistmismenetlust.¹⁹⁶ Sellest, kuidas see olukord on reguleeritud kehtivas õiguses saad lugeda peatükis 4.2.1.

3.4.6 Teistmise õigus sarnastes kohtuasjades

Lisaks konkreetsetele menetlusosalisele tuleb analüüsida vajadust näha erandina ette teistmise võimalus EIK poolt tuvastatud rikkumise aluseks olnud kohtuasjaga sarnastes asjades. Reegel peaks olema, et teistmise aluseks ei saa olla mõnes teises asjas tehtud Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus, vaid avalduse saab esitada üksnes konkreetse asjaga puudutatud isik. Siin tuleb arvestada, et ühest küljest on iga kaasus individuaalne ja üksnes sellele omaste elementidega, kuid teisalt võiks sellisel juhul ühe kohtuasja teistmine tuua kaasa teistmisavalduste laviini, kui

---

¹⁹³ 545 SE I seletuskiri, p 3.6

¹⁹⁴ Ibid

¹⁹⁵ Ibid

¹⁹⁶ Ibid

EIK on tunnistanud konventsiooniga kokkusobimatuks mõne Eesti haldus- või kohtupraktikas sügavalt juurdunud ja üldlevinud aspekti.¹⁹⁷ Eesti puhul saab näitena tuua karistusnormide tagasiulatuva kohaldamise praktika jätkuvate kuritegude puhul, mis esines mitmes EIK-i otsuses: nt Veeberi kohtuasjas nr 3-1-3-13-03 ning Puhki kohtuasjas nr 3-1-3-5-04.

Teisest küljest ei tohiks Strasbourgi kohtu niigi üldiselt suurt töökoormust silmas pidades siseriiklikult kujundada sellist olukorda, kus sisult identsetes kaasustes rahvusliku kohtumenetluse teistmiseks tuleb alati eelnevalt pöörduda Euroopa Inimõiguste Kohtusse, kusjuures mõistetavalt võib üsna selgelt eeldada, et EIK rikkumise tuvastab. Selliste ühelaadsete asjade osas oleks siiski otstarbekas näha ette võimalus siseriikliku otsuse teistmiseks EIK otsust ära ootamata. Valesti esitatud avaldused (mingite oluliste erisustega kaasused, st kui pole tegemist sarnaste asjadega) filtreeriks sellisel juhul välja Riigikohus.¹⁹⁸

Kõige kohasem oleks sätestada, et teistmisavalduse esitamise õigus on nendel isikutel, kes on Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuse avaldamise ajal sarnases asjas juba ka omalt poolt esitanud Kohtule konventsiooni artikli 34 kohase individuaalavalduse ja nendel, kellel oleks veel konventsiooni artikli 35 lõikes 1 ettenähtud tähtaega arvestades võimalik oma kaebus Strasbourgi esitada. Sellega võimaldataks teistmist taotleda neil isikutel, kes on juba kasutanud oma õiguste taastamiseks ära kõik siseriiklikud „normaalsed“ abinõud ja nende mittetoimimisel on taotlenud või kavatsevad taotleda kaitset Strasbourgi kohtult. Lisaks riigi suhtes negatiivse EIK otsuse vältimisele aitab varasem siseriiklik sekkumine kaasa Strasbourgi menetluskulude kokkuhoiul, kuna rikkumise avastamise korral peab riik tasuma ka kaebuse esitaja kohtukulud. Eelnõus on EIK poolt lahendatud kaasusega sarnastes asjades teistmine lubatud siiski üksnes kuriteo-, väärteo- ja haldusasjades ning see võimalus välistatud tsiviilasjades. Tsiviilasjade erinev kohtlemine on õigustatud selle menetluse spetsiifikaga, kuna neis asjus reeglina avalik huvi ei ole teistmise õigustamiseks piisavalt tungiv.¹⁹⁹ Kehtiva õiguse kohaselt lubavad menetlusseadustikud analoogsetes asjades avalduse esitada kriminaal- ja väärteoasjades, kuid ühtegi sellist avaldust pole praegu Riigikohtusse jõudnud. Selliseid avaldusi kindlasti tulevikus Riigikohtule esitatakse ning huvitav oleks jälgida Riigikohtu analüüsi, kas tegemist on analoogse asjaga või ei. Selle sätte sisustamine kujuneb ilmselt välja Riigikohtu praktika kohaselt ja otsustakse iga kord individuaalselt.

---

¹⁹⁷ 545 SE I seletuskiri, p 3.6

¹⁹⁸ Ibid

¹⁹⁹ Ibid

3.4.7 Tähtajad

EIK otsuste alusel siseriiklike kohtuasjade teistmisega seondult tuleb tähele panna, et igasugune menetlus peab õiguskindlust ja menetluse efektiivsust silmas pidades mingil ajahetkel lõplikult lõppema, ka teistmisavalduse esitamine peab olema seotud mingi piiranguga. Kohane oleks näha ette, et avaldus varasema siseriikliku kohtuasja teistmiseks tuleb esitada kuue kuu jooksul pärast Euroopa Inimõiguste Kohtu lõpliku otsuse tegemist või otsuse lõplikuks muutumist. See peaks olema piisav aeg vajalike toimingute ettevalmistamiseks. Kuna EIK tegevusega seondult kohtuasja taasläbivaatamise taotlemine ei sõltu olemuslikult kohtuasja liigist, siis kehtiks ajaline piirang ühetaoliselt nii tsiviil- ja haldus- kui ka kriminaal- ja väärteoasjades.²⁰⁰

Tsiviil- ja haldusasjades, kus õiguskindlust ületavad huvid on väiksemad ja võimalused isiku õiguste taastamiseks muul viisil suuremad, tuleks piirata teistmise võimalust ka siseriikliku kohtulahendi jõustumise aega silmas pidades. Kehtivate TsMS § 367 lg 4 ja HKMS § 76 lg 4 kohaselt võib teistmisavalduse läbivaatamatult tagastada, kui kohtulahendi tegemisest, mille teistmist taotletakse, on möödunud üle kümne aasta. Selliste ammuste lahendite puhul peaks Riigikohus eriti konservatiivselt hindama, kas avalduse esitaja õiguste taastamise vajadus tõepoolest kaalub üles vastaspoole kaitsmist vääriva huvi lahendi kehtimajäämise suhtes. Praeguselt ettenähtud kümneaastane tähtaeg on iseenesest sobiv ning kümne aasta jooksul jõuab Strasbourgi kohus ka suure töökoormuse tingimustes asja ära menetleda.²⁰¹ Lisaks tuleb meeles pidada, et rohkem kui kümme aastat pärast kohtulahendi jõustumist esitatud teistmisavalduse Riigikohus võib, aga ei pea läbivaatamatult tagastama. Teistmisavalduse menetlemise otsustab Riigikohus kõiki kohaseid asjaolusid arvesse võttes vaba kaalutluse tulemusena.²⁰²

TsMS eelnõu § 703 lg 2 näeb ette, et teistmisavaldust ei või esitada, kui teistetavas tsiviilasjas tehtud kohtulahendi jõustumisest on möödunud viis aastat. TsMS § 703 lg 3 kohaselt ei saa teistmisavalduse esitamise tähtaega pikendada ega ennistada. Tuleb täheldada, et sellise väga piirava menetlusliku regulatsiooni tõttu võib teatud juhtudel Strasbourgi kohtusse riigi vastu kaebuse esitanud isiku õiguste efektiivseks kaitseks TsMS eelnõu § 701 lg 2 p-s 8 ettenähtud teistmise alus osutada üksnes deklaratiivseks. Seda eelkõige juhtumil, kui EIK ei jõua teha oma otsust enne viie aasta möödumist siseriikliku viimase kohtulahendi jõustumisest arvates. Kuna kaebetähtaja ennistamiseks eelnõu kohtule seaduslikku võimalust ei anna, siis võivad isiku

---

²⁰⁰ 545 SE I seletuskiri, p 3.6

²⁰¹ Teistmismenetlusse jõudnud lahendite puhul on tavaliselt EIK otsuseni jõudnud 4-5 aastaga.

²⁰² 545 SE I seletuskiri, p 3.6

õigused praktikas jääda loodetud kaitseta.²⁰³ Võrreldes seletuskirjaga, on õiguslikult olukord muutunud. Nimelt lisati 2009. a TsMS-i erisäte, et EIK-i otsuse teistmise maksimaalseks tähtjaks on 10 aastat teistetava kohtulahendi jõustumisest.

3.4.8 Menetlusse võtmise otsustamine

Teistmisavalduse menetlusse võtmise või mittevõtmise otsustab Riigikohus kõiki asjaolusid igakülselt kaaludes. Kui Riigikohus leiab, et teistmise aluseid ei esine (st avalduses väljatoodu alusel lahendi teistmisel ilmselt ei muutuks varasema kohtumenetluse tulemus või kaaluvad muud huvid üles avalduse esitaja huvi kohtulahendi teistmise suhtes), siis tuleb menetlusökonoomia põhimõttest lähtuvalt jätta avaldus menetlusse võtmata. Avalduse menetlusse võtmisega seonduvat käesolevas eelnõus ei ole käsitletud, kuna see on olemasolevates menetlusseadustikes esitatud. Sarnaselt kassatsioonkaebuste menetlusse võtmise või võtmata jätmise määrustele neid otsustuseid ei põhjendata, kuna vastasel juhul oleks suuresti tegemist juba asja sisulise läbivaatamisega.²⁰⁴

3.4.9 Siseriikliku lahendi täitmise peatamine

Omaette oluline küsimus EIK-i otsuste alusel siseriikliku kohtuasja teistmise valguses on ka teistetavas kohtuasjas jõus oleva kohtulahendi täitmise peatamiseks võimaluse olemasolu või selle puudumine. Eelkõige on see oluline just kriminaalasjades, kus võib väga sageli olla tegemist isiku vangistuses pidamisega. On avaldatud isegi seisukohti, et siseriikliku kriminaalkohtu otsuse edasine täitmine pärast Strasbourgi kohtu otsusega konventsiooni rikkumise tuvastamist peaks olema alati ebaseaduslik sõltumata fikseeritud rikkumise laadist või ulatusest.²⁰⁵ „Toodud lähenemist tuleb siiski pidada ebamõistlikult kaugeleulatuvaks ja sisuliselt põhjendamatuks, kuna absoluutselt iga rikkumine ei saa anda alust kohtulahendi muutmiseks või tühistamiseks. Menetluse uuendamise põhjendatust tuleb igakordselt eraldi hinnata, küsides selle järele, kas rikkumine võis mõjutada asja otsustamist.“²⁰⁶ Sarnaselt seletuskirja autoriga on töö autori arvates selline lähenemine radikaalne ning otsuseid peaks analüüsima ikkagi individuaalselt.

Teisest küljest jällegi oleks vajalik anda kohtuasja teistmise küsimust otsustavale kohtule pädevus vajaduse korral lahendi täitmine peatada, nt vabastada isik kinnipidamiskohast kuni asja uues menetluses läbivaatamiseni, kui EIK otsusega tuvastatud konventsiooni rikkumise

---

²⁰³ Ibid

²⁰⁴ 545 SE I seletuskiri, p 3.6

²⁰⁵ Ibid

²⁰⁶ Ibid

asjaolud ja laad annavad alust eeldada, et isiku süüdimõistmine oli alusetu. See oleks otstarbekas, kuna peatamise võimatuse puhul võib juhtuda, et isiku alusetult vangistuses pidamise tähtaeg muutub väga pikaks ja see suurendab riigi kulusid kahjuhüvitistele.²⁰⁷

Ülalpool kajastatu kohaselt võimaldavad praegu teistmise korral varasema kohtulahendi täitmise peatamist tsiviil- ja halduskohtumenetluse seadustikud (TsMS § 371 lg 1; HKMS § 80 lg 1). Samas puudub volitus teistetavas kriminaalasjas kehtiva kohtuotsuse täitmise peatamiseks kriminaalmenetluse seadustikus ning väärteomenetluse seadustikus. Eelnõuga on kriminaalmenetluse seadustikku (§ 370 lg 2) lisatud otsuse täitmise peatamise võimalus ning samuti on spetsiifiline peatamise regulatsioon sätestatud väärteomenetluses (§ 184 lg 1).²⁰⁸ Kehtivas õiguses on eelneva lahendi või määruse peatamine jäetud kohtu diskretsiooniotsuseks (TsMS § 708 lg 5, VTMS § 184 lg 1 ls 2, HKMS § 244 lg 1 ls 2, KrMS § 370 lg 2 ls 2), kuid seda on rakendatud ainult Andreevi (3-1-2-2-12) lahendis.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et enamik sätteid sai seletuskirjas esitatud kujul ka Eesti õiguskorra osaks ning kehtivad ka tänapäeval ning nende sätete tõlgendamiseks on seletuskirjast palju kasu. Kindlasti peab aga jälgima muutuvaid seadusi ning menetlusseadustike kehtiv regulatsioon on välja toodud antud töö peatükis 4.

---

²⁰⁷ Ibid

²⁰⁸ Ibid

4 Euroopa Inimõiguste kohtu lahendite teistmine

4.1 Üldiselt

Keskseks individuaalmeetmeks EIK lahendi täitmisel ongi siseriikliku kohtumenetluse taasavamine, mis võib mõnel juhul olla ainuke efektiivne meede õigusrikkumise heastamiseks.²⁰⁹

Üldiselt on EIK-ni jõudvad kohtuasjad jõustunud ja lõplikud, kuna kaebuse esitamise eeltingimuseks on siseriiklike vahendite ammendatus. Nagu punktis 3.1 täpsemalt analüüsitud, on jõustunud kohtulahendid lõplikud ning nende taasavamine ja muutmine toimub erandlikel asjaoludel. Kui EIK leiab, et riik on rikkunud kaebaja õigusi, leiab aset konflikt kahe printsiibi vahel: ühelt poolt peab riik heastama õiguse rikkumise ning teisalt peavad kohtud austama õiguskindluse ja –rahu põhimõtet. Kuna Konventsioon austab riikidevahelisi erisusi ja tugineb subsidiaarsuse põhimõttele ning Konventsioon ise ei näe ette EIK lahendite täitmise protseduuri, siis peaksid riigid menetluse taasavamise regulatsiooni kehtestama siseriiklikes menetlusseadustikes.²¹⁰

Menetluse taasavamise kohta on Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee välja andnud ka eraldi soovitus ja sellele järgnevalt selgitava memorandumi²¹¹, mis on aga pärit aastast 2000 ning soovitusliku iseloomuga. Soovituse eesmärgiks on panna liikmesriike hindama, kas nende rahvuslik õigus võimaldab uuesti üle vaadata kaasust, mille puhul EIK on tuvastanud rikkumise. Selles nenditakse, et on olemas erakordsed asjaolud, mille esinemisel asja uuesti läbivaatamine või teistmine on rikkumise kõrvaldamiseks kõige efektiivsem viis ning mõningal juhul ka ainus võimalus endise olukorra taastamiseks. Ministrite Komitee julgustab lepinguosalisi analüüsima nende õigussüsteeme kindlustamaks adekvaatsed võimalused kohtuasjade uuesti läbi vaatamiseks ja menetluse taasavamiseks kui esinevad teatud tingimused.²¹² Viidatud soovitus on olnud tõukeks mitmetele riikidele²¹³ seadusemuudatuse

---

²⁰⁹ R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“ Juridica IX/2003, lk 618

²¹⁰ M. Hartwig Much Ado About Human Rights: The Federal Constitutional Court Confronts the European Court of Human Rights, lk 881

²¹¹ Recommendation No R (2000) 2 of the Committee of Ministers to member States on the re-examination or reopening of certain cases at the domestic level following judgments of the European Court of Human Rights. Veebis kättesaadav: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/documents/reopening_EN.asp

²¹² M. Hartwig Much Ado About Human Rights: The Federal Constitutional Court Confronts the European Court of Human Rights, lk 885

²¹³ Ministrite Komitee. Explanatory Memorandum on the Committee of Ministers' Recommendation No. R(2000)2 on the re-examination or reopening of certain cases at domestic level following judgments of the European Court of Human Rights, p 3

rakendamiseks, nt Saksamaa tsiviil- ja haldusajade puhul²¹⁴. Tervitatav on Kohtu lähenemine, et 2000. aastatel on Kohus korduvalt kohtuotsustes riikidele²¹⁵ andnud soovitusi menetlust taasavama ning seda praktikat ka jätkanud.²¹⁶

Menetlus taasavamine eeldab eelnevalt viidatud Ministrite Komitee soovituse kohaselt kahe samaaegse tingimuse esinemist. Esiteks peab Konventsiooniga kaitstud õiguse rikkumine olema sellise raskusastmega, et seab vaidlustatud siseriikliku menetluse tulemuse tõsise kahtluse olla. Teiseks peab kaebaja jätkuvalt kannatama vaidlustatud siseriiklikust menetluse/otsuste negatiivsete tagajärgede käes, mida ei saa hüvitada rahaliselt.²¹⁷ Soovitus on rõhutatud, et siseriikliku kohtulahendi teistmisel tuleb eristada kriminaalasju tsiviil- ja haldusajadest. Kriminaalasjade puhul on menetluse uuesti läbiviimine teoorias ideaalne isiku õiguste taastamise vorm. Tsiviil-ja haldusajades, milles on puudutatud kolmandad isikud, tuleb üles näidata austust kolmandate isikute õigustatud huvides, õigusrahu ja õiguskindluse põhimõtte suhtes. Mingil hetkel tuleb menetluse tulemus lugeda lõplikuks ning isegi äärmiselt erandlikud asjaolud ei tohiks anda alust selle edasiseks vaidlustamiseks. Valik tuleb teha vastandlike huvide kaalumisel, nimelt võib teistmisest keeldumine tuua kaasa kahju hüvitamise kaebajale ning teistmisega nõustumine võib endaga kaasa tuua kahju hüvitamise kolmandatele isikutele.²¹⁸ Eesti pole neid erisusi arvesse võtnud ning kõikides õigusharudes kehtib samasugune regulatsioon.

Samas ei kohusta EIK riike oma menetlusseadustikke parandama ning on heaks kiitnud otsused mitte alustada menetlust kui siseriiklik regulatsioon seda ei võimalda. Tekib teatud vastuolu, et EIK on otsustes leidnud ja riigile ette kirjutanud, et nad peaks seadused Konventsiooniga kooskõlla viima, kuid teistmise asjades on Kohus sellistest märkustest hoidunud. Juhul kui rikkumist ei saa kõrvaldada muude meetmete kui teistmisega, polegi võimalik EIK-i poolt leitud rikkumise parandamist ja see jääbki rikkumisena fikseerituks. Sellist mõnevõrra ebaloogilise olukorra lahendamise osas võeti esimesed sammud vastu 2008. a kui hakkas levima arvamus, et Kohtu soovitused kohtuasjade taasavamise kohta peaksid vähemalt kriminaalasjades olema kohustuslikud.²¹⁹

---

²¹⁴ H. Keller, A. Stone Sweet, A Europe of Rights: The Impact of the ECHR on National Legal Systems, lk 150

²¹⁵ Nt Bosnia ja Hertsovgoviinale (Karanovic v Bosnia ja Hertsovgoviina, kaebus nr 39462/03) ning Albaaniale (Laska and Lika v Albaania, kaebus nr 12315 ja 17605/04)

²¹⁶ A. Føllesdal, B. Peters, G. Ulfstein, Constituting Europe. The European Court of Human Rights in a National, European and Global Context, lk 152

²¹⁷ R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“, lk 618

²¹⁸ 545 SE I seletuskiri, p 3.1

²¹⁹ M. Hartwig, Much Ado About Human Rights: The Federal Constitutional Court Confronts the European Court of Human Rights, lk 886

Kohus on küll soovitanud riikidel siseriiklik menetlus taasavada, kuid seda on juhtunud väga harva. 2009. a Suurkoja otsuses²²⁰ leidis kohus, et EIK-l pole pädevust kohustada riiki menetlust taasavama, ent aasta varem oli Kohus ühes otsuses²²¹ riigile otse soovitanud menetluse taasavamist. Kohtunikud Spielmann ja Malinverni olid arvamisel, et kohtuotsuse taasavamise kohustus peaks olema lisatud kohtuotsuse resolutsiooni, kui teistmise alus on olemas siseriiklikus õiguses, kuna see on kõige efektiivsem viis *restitutio in integrum* tagamiseks. Selline väljaütlemine näitab Kohtu paradigma muutust, selle asemel, et riikidele anda vabad käed EIK otsuste täitmisel, on Kohus oma soovitusel konkretiseerinud. Sellist positsiooni toetasid *Salduz v Türgi*²²² kohtuasjas neli kohtunikku, kelle jaoks oli Kohtu määratud kompensatsioon ebapiisav. Järgmisel aastal leidsid kohtunikud Spielmann ja Malinverni ennast *Maksimov v Aserbaidžaan* kohtuasjas²²³ lõpuks „koalitsioonis“ kui kohtunike enamus otsustas, et riik peab kasutusele võtma kõik võimalused, mis neil on, et kriminaalprotsessi taasavada.²²⁴ Ebaühtlane kohtupraktika ühtlustub loodetavasti ajapikku ning Suurkoda kinnitab Maksimovi kohtuasjas välja pakutud lahendust, mis annaks Kohtule võimaluse riikidele teistmise osas ettekirjutusi teha.

Võib tekkida küsimus, kas selline käitumine ületab Kohtu pädevuse piire. Kohus ise on menetluslike ettekirjutiste kohustuslikkust riigi suhtes jaatanud piloototsuste puhul (*pilot judgments*²²⁵), ebaseaduslike kinnipidamiste ja siseriiklike otsuste mittetäitmise korral²²⁶ ning riigid on näiteks piloototsuste puhul sellisele käitumisele eelnevalt ka oma nõusoleku andnud.²²⁷ Siiski on ka piloototsuste protseduuri rakendamise kohta kriitikat väljendatud. Näiteks *Hutten-Czapska v Poola* lahendis²²⁸ on kohtunik Zagrebelsky mures, et piloototsuste meetod võib rikkuda tasakaalu Kohtu ja Ministrite Komitee vahel ja viia Kohtu otsused üle poliitilisele maastikule.²²⁹ Piloototsuste kohta võeti 2004. a vastu Ministrite Komitee

---

²²⁰ EIK Verein gegen Tierfabriken Schweiz v Šveits, kaebus nr 2, kaebus nr 32772/02, 30. september 2009

²²¹ EIK Romanov v Russia, 2008, kaebus nr 41461/02

²²² EIK Salduz v Turkey, kaebus nr 36391/02, 27. november 2008. a

²²³ EIK Maksimov v Azerbaijan. 9.10.2008, kaebus nr 38228/05

²²⁴ A. Føllesdal, B. Peters, G. Ulfstein, Constituting Europe. The European Court of Human Rights in a National, European and Global Context, lk 153-154

²²⁵ Kohus rakendas seda protseduuri esimest korda *Broniowski v Poland* otsuses, kaebus nr 31443/96, 28. september 2004. a

²²⁶ A. Føllesdal, B. Peters, G. Ulfstein, Constituting Europe. The European Court of Human Rights in a National, European and Global Context, 2013, lk 155

²²⁷ C. Mayer, H. Wutscher. Are Austrian Courts Obligated to Consider the Jurisprudence of the European Court of Human Rights when Interpreting the ECHR? The Vienna Journal on International Constitutional Law Vol 8, 2/2014, lk 203

²²⁸ EIK *Hutten-Czapska v Poola*, kaebus nr 35014/97, 19. juuni 2006. a

²²⁹ E. Lambert Abdelgawad, The Execution of the Judgments of the European Court of Human Rights: Towards a Non-coercive and Participatory Model of Accountability, Heidelberg Journal of International Law, Vol 69, no 3, 2009, lk 479

resolutsioon²³⁰ ning nende kohta saab täpsemalt lugeda esimest piloototsusest Broniowski v Poola²³¹. Riigid on avaldanud vastasseisu nende olukordade puhul, kus tegemist pole piloototsustega, kuid Kohus on sellele vaatamata asunud riikidele ettekirjutusi tegema.²³² Märkimist väärib ka Itaalia kohtu esitatud arvamus Sejdovic v Itaalia kaasuses²³³: „uus Kohtu praktika ohustab muuta tühiseks põhimõtte, et riigid on vabad valima vahendeid, kuidas Kohtu otsuseid täita. Selline käitumine on Konventsiooni põhimõtetega vastuolus ja puudub õiguslik alus.“²³⁴

EIK on ka ise välja toonud²³⁵, et Konventsiooni artikkel 41 välja toodud õiglase hüvitise maksmine ei ole alati piisav, et täita *restitutio in integrum* põhimõtet ning pakub ainult leevendust. Sellise käsitluse põhjalt on Hartwig teoretiseerinud, et kui riik ei täida Kohtu otsuseid, on isikul võimalik esitada siseriiklik individuaalne põhiseaduslik kaebus ning ka uus kaebus Kohtule endale.²³⁶ Riigikohtu halduskollegiumi nõunik Virgo Saarmets on tõdenud, et seni kuni EIK otsust ei ole siseriiklikult täies mahus täidetud, on esialgse kaebaja õiguste rikkumine jätkuv ja see võib põhimõtteliselt anda ainekse kohtule uue individuaalkaebuse esitamiseks. Kohus pole selles osas kindlat seisukohta võtnud, kuid teoreetiliselt on selline võimalus olemas.²³⁷

Menetluse taasavamisel on aga oma piirangud, eriliselt puudutab see varasemalt analüüsitud õiguskindluse printsiipi. Eriti kriminaalasjades on aga praktilised probleemid tähtaegade ja tõenditega, grupiviisiliste kuritegude puhul ka kaastäideviijate ja osavõtjatega, menetluse koguaja pikaks venimisega jne. Taasavatud tsiviil- ja haldusmenetluses võivad saada riivata kolmandate isikute õigused. Seetõttu võidakse olenevalt asjast aktsepteerida ka riigisisest tehtud kohtuotsuse jõusse jätmist ning Kohtu otsuse arvestamist edaspidi analoogilistes asjades. Selle eeltingimuseks on see, et jõusse jäänud otsus ei kahjusta olulisel määral kaebuse esitaja seisundit ning õigusi. Kõiki selliseid otsuseid tuleb sisuliselt põhjendada ja eri huvisid põhjalikult kaaluda.²³⁸

---

²³⁰ Ministrite Komitee ‘Resolution on judgments revealing an underlying systemic problem’, Res(2004)3, 12. mai 2004. a

²³¹ EIK Broniowski v Poola, kaebus nr 31334/96, 22. juuni 2004. a

²³² E. Lambert Abdelgawad, The Execution of the Judgments of the European Court of Human Rights: Towards a Non-coercive and Participatory Model of Accountability, lk 479

²³³ EIK Sejdovic v Itaalia, kaebus nr 56581/00, 1. märts 2006. a

²³⁴ E. Lambert Abdelgawad, The Execution of the Judgments of the European Court of Human Rights: Towards a Non-coercive and Participatory Model of Accountability, lk 479

²³⁵ EIK Lyons vs United Kingdom, kaebus nr 15227/93 08.07.2003

²³⁶ M. Hartwig Much Ado About Human Rights: The Federal Constitutional Court Confronts the European Court of Human Rights, lk 893

²³⁷ 545 SE I seletuskiri, p 3.1

²³⁸ M. Hartwig Much Ado About Human Rights: The Federal Constitutional Court Confronts the European Court of Human Rights, lk 893

Maruste rõhutab, et EIK otsus ei tähenda automaatselt siseriikliku kohtuotsuse muutmise kohustust. „Eesti kohtutel on ainupädevus hinnata asjaolusid ja tõendeid, otsustada süü küsimus ja sanktsiooni kohaldamine ning see, kas on põhjendatud varasema otsuse tühistamine, muutmine või muutmata jätmine.“²³⁹ Ka EIK ise on sama seisukohta kinnitanud ning lõplik otsustus jääb ikkagi siseriiklikele kohtutele.²⁴⁰ EIK-i ja Konventsiooni iseloomustab nende evolutsioneeruv iseloom ning järjest enam tundub, et EIK kompab oma pädevuse piire. Kuigi EIK-i pädevus pole siseriiklikult suuri debatte sütitanud, hoiatas Taavi Annus 2005. a, vastupidiselt Maruste arvamusele, EIK-i pädevuse kasvu eest: „Eesti kaasused (mõeldakse Veeberi kahte kohtuasja- autori märkus) näitavad Euroopa Inimõiguste Kohtu potentsiaali saada suveräänseks (*overarching*) inimõiguste kohtuks. Mida rohkem on siseriiklikult kohtud kohustatud kohtuasja uuesti läbi vaatama, seda enam muutub EIK neljandaks kohtuastmeks. Seda, kas need arengud on ainult positiivsed või sisaldavad endas ka ohte, pole veel selge. Kindel on aga, et siseriiklik konstitutsioonile teistmine saab uue dimensiooni, nimelt ei saa kohtud enam EIK-i otsuseid kõrvale heita, vaid peavad vaatama neid kui siseriiklike inimõiguste kaitse fundamentaalseid osasid.“²⁴¹ Arvestades viimaste aastate EIK-i otsuseid ja poliitilist toetust, leian et EIK-i roll siseriiklike otsuste läbivaatamise osas hakkab järjest kasvama ning kõikidel Euroopa Nõukogu liikmesriikidel on vajalik selle kohta oma seisukoht kujundada.

4.2 EIK otsuse alusel teistmise kehtiv regulatsioon Eestis

Kehtivas õiguses on kõigis menetlusseadustikes spetsiifiline EIK otsuse alusel teistmismenetluse alustamise võimalus. Esmalt tuuakse välja eri seadustike teistmismenetluse ühised jooned ja läbivad põhimõtted ning seejärel tutvustatakse iga protsessiseadustiku teistmisalust eraldi.

4.2.1 Ühised jooned

Kõik teistmisavaldused esitatakse Riigikohtule, kes otsustab nende menetlusse võtmise. Kaebuse esitamise õigus on menetlusseadustikes sätestatud aga erinevalt. Kriminaalasjas on teistmisavalduse esitamise õigus samadel isikutel, kellel on kassatsiooni esitamise õigus: (1) prokuratuuril, (2) advokaadist kaitsjal, (3) teistel kohtumenetluse pooltel advokaadi vahendusel

---

²³⁹ R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“, lk 619

²⁴⁰ M. Hartwig Much Ado About Human Rights: The Federal Constitutional Court Confronts the European Court of Human Rights, lk 887

²⁴¹ T. Annus, Estonia Supreme Court on Reopening of Judicial Proceedings Following a Judgement of the European Court of Human Rights. Decision of 6 Januari 2004, case No. 3-1-13-03 and 10 January 2004, case No. 3-3-2-1-04. European Constitutional Law Review, Vol 1, Issue 2, 2005

(KrMS § 367 lg 1). Räägo 1937. a kriminaalõiguse õpikus on välja toodud märksa suurem isikute ring: süüdimõistetu kasuks võivad kriminaalasjade uuendamist paluda: prokuratuur, süüdimõistetu ja tema abikaasa, sugulased või hõimlased või loendatud isikute volinikud. Sugulaste puhul on näiteks peetud oluliseks ka suguvõsa au rehabiliteerimist, mis tänapäeval vaevalt argumendina kõne alla tuleks.²⁴²

Lisanduvalt on sama paragrahvi lg-s 2 erisäte seoses justnimelt EIK-i otsuse alusel teistmisega: „Käesoleva seadustiku § 366 punktis 7 sätestatud alusel on teistmisavalduse esitamise õigus Euroopa Inimõiguste Kohtule individuaalkaebuse esitanud isiku advokaadist kaitsjal ja Riigiprokuratuuril, samuti sellise isiku advokaadist kaitsjal, kes on sarnases asjas ja samal õiguslikul alusel esitanud Euroopa Inimõiguste Kohtule individuaalkaebuse või kellel on sarnases asjas ja samal õiguslikul alusel sellise kaebuse esitamise õigus Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 35 lõikes 1 sätestatud tähtaega arvestades.“ See tähendab, et kaebuse esitamise õigus on laiendavalt ka nende isikute advokaadist esindajal, kes on sarnases asjas ja samal õiguslikul alusel juba esitanud EIK-i kaebuse või on neil veel õigus EIK-le kaebus esitada. Sellist lähenemist pooldas ka SE 545 seletuskiri.

VTMS § 181 lg 1 kohaselt on teistmisavalduse esitamise õigus kohtumenetluse pooltel ning § 181 lg 2 on identne eelnevalt viidatud KrMS § 367 lg 2 sättega, mis lubab ka sarnaste asjade puhul teistmisavalduse esitada. HKMS § 240 lg 1 järgi on teistmisavalduse õigustatud esitama menetlusosaline või muu selline isik, kelle kohus oleks pidanud asja lahendamisel kaasama. TsMS § 702 lg 1 kohaselt saab teistmisavalduse esitada hagimenetluse pool, hagita menetluses aga menetlusosaline või muu isik, kelle kohus oleks pidanud asja lahendamisel kaasama.

Seega on kõigis menetlusseadustikes iseenesestmõistetavalt teistmisavalduse õigus kohtumenetluse pooltel, tsiviilkohtumenetluses ning halduskohtumenetluses on eriliselt välja toodud, et avalduse esitamise õigus on ka isikutel, kelle kohus oleks pidanud menetlusse kaasama, kuid seda ei teinud. Arvestades kriminaal- ja väärteomenetluse erilist tähtsust isiku põhiõigustele, on nende menetluste puhul avalduse esitamise õigus antud ka sarnastes asjades samadel alustel EIK-sse kaebuse esitanud isikul (advokaadi vahendusel) ning nendel isikutel, kellel on EIK-i kaebamise õigus ja möödunud pole kaebuse esitamise kuuekuulist tähtaega.

Teistmisavalduse esitamise tähtajad on seadustike lõikes erinevad. KrMS-s on teistmisavalduse esitamise tähtajaks 6 kuud alates teistmisaluse ilmnemisest (KrMS § 368). VTMS § 182 alusel on tähtajaks § 180 punktides 1-4¹ kuus kuud alates kohtuotsuse või määruse jõustumisest ning

---

²⁴² R. Räägo, Kriminaalprotsessi õpperaamat, lk 376

punktidele 5 või 6 tuginedes aluse ilmnemisest alates 3 kuud. EIK-i otsuste puhul kehtib seega kuuekuuline tähtaeg. Süüteoasjades pole sätestatud maksimaalset tähtaega nagu seda on tehtud TsMS-s ja HKMS-s. TsMS-s eristab erinevaid tähtaegu sõltuvalt alusest ning üldine tähtaeg on 2 kuud, kuid EIK otsuse alusel teistmise puhul on erandiks kuuekuuline tähtaeg alates EIK otsuse jõustumisest. HKMS-s on sarnane regulatsioon, kus üldine tähtaeg on 2 kuud teistmise alusest teadasaamisest ning EIK-i otsuse alusel teistmise puhul on kuuekuuline tähtaeg (alates EIK otsuse jõustumisest). Kõigi väljatoodud tähtaegade puhul on võimalik taotleda ka tähtaja ennistamist.

TsMS-i ja HKMS-i puhul ei saa üldiselt avaldust esitada kui kohtulahendi jõustumisest, mille teistmist nõutakse, on möödunud 5 aastat (TsMS § 704 lg 3 ja HKMS § 241 lg 4). Erandina on tähtajaks kümme aastat justnimelt EIK-i otsuse teistmise puhuks (ning kui pool pole menetluses osalenud). Pikem tähtaeg on põhjendatud, kuna EIK-s menetlus ja lõplikule otsusele jõudmine võivad võtta üle 5 aasta ja seetõttu poleks isikul tegelikult võimalus oma õigusi kaitsta.

Lisaks nendele nõuetele eksisteerivad veel teistmisavalduse formaalsed nõuded (KrMS § 369 lg 1, VTMS § 183, TsMS § 705-707, HKMS § 242) ning tsiviilasjade ja haldusajade puhul on ette nähtud ka kohustuslik kautsjon. HKMS § 107 lg 2 kohaselt on kautsjoni suuruseks 25 eurot, kuid TsMS § 140 lg 2 järgi on tsiviilasjas kautsjoni hinnaks üks protsent tsiviilasja hinnast (kuid mitte alla 100 euro ja mitte üle 3000 euro). Seega võib ka EIK otsuse alusel teistmisavalduse esitamise olla üsna kulukas. Kuna Eestis pole ühtegi EIK-i tsiviilasja teistetud, ei ole Riigikohus selle suuruse kohta ka seisukoha võtnud. Tõstatada saaks teoreetilise küsimuse, kas sellises suurusjärgus kautsjon takistab isikute kohtusse pöördumist. Samas on võimalik taotleda riigipoolset menetlusabi menetluskulude kandmiseks (TsMS § 180).

Teistmisavaldus on võimalik jätta käiguta kui pole järgitud tähtaegu, selle on esitanud isik, kellel ei olnud selleks õigust ning kui teistmisavaldus ei vasta formaalsetele nõuetele ning puudusi pole kõrvaldatud (otseselt välja toodud VTMS ja KrMS). Kui Riigikohus on avalduse menetlusse võtnud, on Riigikohtu pädevuses tühistada määrusega varasem kohtulahend ja saata asi madalama astme kohtusse²⁴³ või kui asjaolud on selged, muuta ise alama astme kohtu lahendit ja teha uus otsus või määrus (TsMS § 710 ja HKMS § 245 lg 2 ja lg 3). Kriminaalmenetluses on võimalik vaidlustatud kohtulahend nii tühistada ja saata tagasi madalama astme kohtule²⁴⁴ või teise variandina võib Riigikohus asjaolude selguse korral teha uue otsuse²⁴⁵, aga ainult juhul kui see ei raskenda süüdimõistetu olukorda. Väärteomenetluses

²⁴³ Niimoodi talitati AS Giga lahendis RKHK-3-3-2-1-04

²⁴⁴ Nt Taali asjas RKKK 3-1-2-6-06

²⁴⁵ Nt Puhki lahendis RKKK 3-1-3-5-04

on teistmismenetluse põhjendatuse korral ainsa võimalusena võimalik vaidlustatud kohtulahend tühistada ja saata asi tagasi uueks arutamiseks samale kohtule (VtMS § 187). Kõigi kaebuste puhul on võimalik ka muidugi variant, et teistmisalus puudub ning sellisel juhul jätab Riigikohus teistmisavalduse rahuldamata.

Järgnevalt on analüüsitud täpsemalt EIK-i otsuse alusel teistmise aluseid kehtivas Eesti õiguskorras tsiviilkohtumenetluse seadustikus, väärteomenetluse seadustikus, halduskohtumenetluse seadustikus ning kriminaalmenetluse seadustikus.

4.2.2 Tsiviilkohtumenetlus

TsMS § 702 lg 1 sätestab: „Jõustunud kohtulahendi võib hagimenetluses poole avalduse alusel, hagita menetluses menetlusosalise või muu isiku, kelle kohus oleks pidanud asja lahendamisel kaasama, avalduse alusel uute asjaolude ilmsikstulekul teistmise korras uuesti läbi vaadata.“

Kui kehtiv Eesti tsiviilõiguses tunneb ainult teistmise mõistet, siis saksa tsiviilprotsessiõigus eristab siiani tühiseks tunnistamise hagi ning restitutsiooni (kohtuvigade parandamist).²⁴⁶

§ 702 lg 2 on sätestatud loetelu kümnest teistmise alusest. Punktid 1-8¹ on üsna konkretiseeritud, kuid p 9 võimaldab alusena esitada ka „muu olulise asjaolu või tõendi, mis kohtulahendi tegemise ajal oli olemas, kuid ei olnud ega võinud olla menetlusosalisele teada ja mille esitamisel või millele tuginemisel menetluses oleks ilmselt tehtud teistsugune kohtulahend.“ Punktis 9 rõhutatud aluse või tõendi olulisus on konkretiseeritud üldreeglina lg-s 3, kus on sätestatud: „käsoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud asjaolu ei ole teistmise alus, kui see ei ole mõjutanud kohtulahendi tegemist menetlusosalise kasuks või kahjuks.“ Seega peavad kohtud teistmisavalduse puhul esmalt kontrollima formaalseid tingimusi, seejärel aluse olemasolu ning kolmandaks seda, kas asjaolu mõjutas kohtulahendi tegemist.

Kuigi praeguseks hetkeks pole ühtegi tsiviilasjas algatatud EIK teistmismenetlust, analüüsime vastavat sätet ikkagi täpsemalt. § 702 lg 2 p 8 on sätestatud EIK lahend kui teistmise alus: „Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni või selle protokollide rikkumise kohtulahendi tegemisel ja rikkumist ei ole võimalik mõistlikult kõrvaldada või hüvitada muul viisil kui teistmise kaudu;“

Erinevalt TsMS-st on teistes menetlusseadustikes eraldi rõhutatud, et teistmisavalduse saab esitada EIK-i poolt rikkumise tuvastatud kohtuotsuse- või määruse peale. TsMS viitab pelgalt

---

²⁴⁶ G. P. Gristoph „Tsiviilprotsessiõigus. Kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine“ AS Õigusteabe Juura, Tallinn 2002, lk 166

kohtulahenditele. Olukorras teeb veel keerulisemaks TsMS § 703 lg 1, mis välistaks üldse teistmise nende kohtumääruste suhtes, mille peale ei saa TsMS-i kohaselt edasi kaevata. See tekitab hüpoteetilise olukorra, et kui Riigikohus on määrusega keeldunud kassatsiooni menetlusse võtmata ja selle peale TsMS § 694 lg 2²⁴⁷ kohaselt edasi kaevata ei saa, siis ei ole võimalik seda määrust ka teista. Sellisel juhul kaotaks teistmismenetlus üldse oma mõtte ja ei tagaks isikule reaalselt ligipääsu oma õiguste kaitsele. See tekitabki küsimuse, kas EIK-i poolt tuvastatud rikkumise alusel saab tsiviilasjades määrusi teista? Samamoodi on olukord reguleeritud ka HKMS § 240 lg 5 ls 2 kohaselt, ent ometi on Riigikohus haldusajades Riigikohtu menetlusse võtmisest keeldumise määrusi teistnud²⁴⁸ ning sellele piirangule pole Riigikohus vähimatki tähelepanu pööranud.

Kuna asjas selgusele jõudmiseks ei saa kasutada TsMS-i kommenteeritud väljaannet, on vajalik uurida, kas sätete sisu täpsustatakse HKMS-i kommenteeritud väljaandes²⁴⁹. HKMS-i kommenteeritud väljaandes on välja toodud: „Teista saab nii kohtuotsuseid kui ka kohtumäärusi. Teistmisavaldust ei saa aga esitada nende kohtumääruste suhtes, mis pole edasikaevatavad, eelkõige korralduslikud määrused. Nimetatud sättes mõeldakse esimese ja teise astme kohtuid, vastasel juhul ei oleks Riigikohtu lahendid üldse teistetavad, mis oleks aga põhiseadusvastane tõlgendus. Üldjuhul ei ole siiski teistetavad Riigikohtu määrused, millega keeldutakse haldusaja menetlusse võtmisest /.../. Küll on võimalik teista nn loamenetluse määrust juhul, kui määrus iseseisvalt rikub teistmisavalduse esitaja õigusi – näiteks juhul, kui nimetatud kohtumäärusele on alla kirjutanud koosseisu mittekuuluv kohtunik või kui kohtunik oleks pidanud end seaduse järgi kohtuasja läbivaatamisest taandama.“²⁵⁰ Kommenteeritud väljaandes ei ole välja toodud nende seisukohtade allikaid, seega on tegemist autorite enda tõlgendusega. Riigikohtu asjakohast praktikat ega muud materjali töö autor ei leidnud ja seetõttu peaksime toetuma kommenteeritud väljaande tõlgendusele. Kuigi teistmisavalduse saab esitada ainult advokaat, kes peaks olema pädevate õiguslaste teadmistega, on ainult TsMS-i § 703 lg 1 lugedes ka nendel võimatu eristada määruseid, mille peale saab teistmisavalduse esitada. Grammatiliselt tõlgendades on üheselt selge, et reguleeritud on kõigi määruste teistmise võimatust, kui määrus ei ole olnud edasikaevatav ning põhiseadusvastasuslik kriitiline seaduse tõlgendamine pole just juristide igapäevane praktika. Võib-olla on tegemist liialt idealiseeritud maailmapildiga, kuid seadused peaksid olema jõukohased ka tavainimesele ning nii ühese sõnastusega sätteid peaks olema võimalik lugeda

²⁴⁷ TsMS § 694 lg 2 Riigikohtu otsus ja kassatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keeldumise määrus jõustuvad nende avalikult teatavakstegemise päeval ja nende peale ei saa edasi kaevata.

²⁴⁸ Nt Mikolenko lahendis RK 3-3-2-2-10

²⁴⁹ K. Merusk, I. Pilving jt. Halduskohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne, Juura, 2013

²⁵⁰ Ibid, lk 672

ka ilma kommenteeritud väljaande toetuseta. Mulle tundub, et sellise sõnastusega säte tegelikult piirab isikute ligipääsu kohtule, kuna seaduses eksisteerib näiline piirang, mis aga tegelikkuses ei pruugi üldse eksisteerida. Olukorra lahendamiseks esitan ettepaneku, et Riigikohus täpsustaks mõnes lahendis sätte tõlgendust (nii tsiviil- kui haldusastjade puhul) ning pikemas perspektiivis oleks tervitatav ka seaduse muudatus, mis detailsemalt reguleeriks, missuguseid edasikaebeta määrusi on võimalik teista ja missuguseid mitte. Leian, et parimaks lahenduseks oleks EIK-i otsuste suhtes teha erand, et ka edasikaebe õigusega määrusi saab Riigikohtus teista, kui need tuginevad EIK-i poolt tuvastatud rikkumisele.

4.2.3 Halduskohtumenetlus

Kuigi SE 545 algtekstis oli välja toodud uue teistmisaluse loomine HKMS-i, otsustati pärast arutelu Riigikogus, et piisab sellest kui uus alus viiakse sisse TsMS-i ning HKMS-s viitab TsMS-i alustele: „Halduskohtumenetluses tehtud kohtulahendi teistmise alusteks on tsiviilkohtumenetluses sätestatud teistmise alused.“ (HKMS § 75 lg 2). Selline fragmenteeritud olukord kestis kuni 2012. a, mil pärast reformi toodi teistmise alused eraldi välja ka HKMS-s.

Kehtivas õiguses on kõik teistmise alused sätestatud § 240 lg 2 ning võrreldes neid hetkel kehtivate TSMS-s sätestatud alustega, on need identsed, välja arvatud just EIK-i teistmisalus: „teistetavas haldusasjas tehtud kohtuotsuse või -määruse peale Euroopa Inimõiguste Kohtule esitatud individuaalkaebuse rahuldamine Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni või selle protokollide rikkumise tõttu, kui rikkumine võis mõjutada asja otsustamist ja seda ei ole võimalik mõistlikult kõrvaldada või sellega tekitatud kahju hüvitada muul viisil kui teistmise kaudu“ (HKMS § 240 lg 2 p 8). Kuigi erinevas sõnastuses, on tegemist sisult sarnaste sätetega, ainukesed erinevused on selles, et HKMS-s on välja toodud eraldi kohtuotsused ja -määrused ning rõhutatud seda, et rikkumine võis mõjutada asja otsustamist. Samas on sarnaselt TSMS-ga rõhutatud, et teista ei ole lubatud neid kohtumäärusi, mis ei ole seaduse järgi edasi kaevatavad, kuid seda temaatikat on pikemalt käsitletud eelnevas alapeatükis. Kokkuvõtvalt on veel rõhutatud, et: „Käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud asjaolu ei ole teistmise aluseks, kui see ei ole mõjutanud kohtulahendi tegemist menetlusosalise kasuks või kahjuks.“ Riigikohus on pidanud vajalikuks Mikolenko lahendi 3-3-2-2-10 punktis 16 ka selgitada, et teistmise aluseks pole rikkumine iseenesest, vaid rikkumist tuvastav lahend. Vastupidise tõlgenduse kohaselt võiks tekkida vastuolo HKMS § 241 lg-ga 5, mis ütleb et teistmisavaldust ei või samadele asjaoludele tuginedes esitada korduvalt.

Kui Riigikohus otsustab teistmisavalduse rahuldada, ei saadeta asja automaatselt tagasi madalama astme kohtusse arutamiseks, vaid avaldaja peab selleks tegema menetluse

uuendamise taotluse vastavalt HMS § 44 lg 1 p 4. Sellised juhised andis Riigikohus Mikolenko lahendis number 3-3-2-2-10. HMS § 44 lg 1 p 4 kõlab järgmiselt: „Haldusorgan uuendab menetlusosalise taotlusel haldusmenetluse, kui: „jõustunud kohtuotsusega on tühistatud kohtuotsus, millel haldusakt põhines.“

4.2.4 Väärteomenetluse seadustik ja kriminaalmenetluse seadustik

Kuna EIK-i otsuse alusel teistmine on identne nii kehtivas HKMS-s, VTMS-s kui KrMS-s, on järgnevalt väljatoodud ainult alus ise (VTMS § 180 p 4¹, KrMS § 366 p 7)

Teistmise alus on: „teistetavas väärteoasjas tehtud kohtuotsuse või kohtu määruse peale Euroopa Inimõiguste Kohtule esitatud individuaalkaebuse rahuldamine Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni või selle protokolli rikkumise tõttu, kui rikkumine võis mõjutada asja otsustamist ja seda ei ole võimalik kõrvaldada või sellega tekitatud kahju hüvitada muul viisil kui teistmise kaudu.“

Kriminaalmenetluse puhul on seaduses välja toodud ka menetlusse võtmise otsustamise erandid. Kui üldiselt järgitakse kassatsioonimenetluse sätteid (KrMS § 370 lg 1 koostoimes § 349 lg 1-3), siis lg 2 kohaselt võetakse teistmisavaldus menetlusse, kui vähemalt üks riigikohtunik leiab, et teistmisavalduses esitatud väited võimaldavad eeldada teistmisaluse olemasolu. Lisaks on Riigikohtule jäetud diskretsioon otsustada, kas teistetavas kriminaalasjas tehtud kohtuotsust osaliselt või täielikult peatada.

Riigikohtu seniste lahendite põhjal on menetluse uuendamisel takistusena enamasti ilmnenu KrMS § 199 lg 1 p 2, mis sätestab kriminaalmenetlust välistava asjaoluna kuriteo aegumistähtaja möödumise. Menetluse uue arutamise takistusena on see näiteks välja toodud Riigikohtu lahendites Liiviku asjas nr 3-1-2-5-09 ning Puhki kriminaalasjas nr 3-1-3-5-04. Samasugune säte on ka VTMS-i § 29 lg 1 p 5.

4.2.4.1 Riigivastutuse seadus

Riigivastutuse seaduse § 7 sätestab vastutuse alused, mil avaliku võimu kandja õigusvastase tegevuse tõttu avalikus-õiguslikus suhtes on rikutud kannatanu õigusi ja seega on tal õigus nõuda tekitatud kahju hüvitamist. Euroopa Inimõiguste Kohtu poolt tuvastatud rikkumine on üks spetsiifilistest vastutuse alustest ning § 7 lg 2¹ kõlab järgnevalt: „Lisaks käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatule võib isik nõuda avaliku võimu kandja tegevuse või tegevusetusega tekitatud kahju hüvitamist juhul, kui Euroopa Inimõiguste Kohus on rahuldanud tema individuaalkaebuse Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni või selle

protokolli rikkumise tõttu asjaomase avaliku võimu kandja poolt, isiku õigusi rikuti oluliselt ning isikul puuduvad muud võimalused oma õiguste taastamiseks. Kahju hüvitamist võib nõuda ka isik, kes on sarnases asjas ja samal õiguslikul alusel esitanud Euroopa Inimõiguste Kohtule individuaalkaebuse või kellel on sarnases asjas ja samal õiguslikul alusel sellise kaebuse esitamise õigus Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 35 lõikes 1 sätestatud tähtaega arvestades.“ Sarnaselt teistmisega on nõude esitamise õigus antud ka analoogsetes asjades seotud isikutele.

Riigiteataja kohtulahendite otsingusüsteem ei andnud ühtegi vastet riigivastutuse seaduse alusel lahendatud kohtuasjadele, kus oleks viide Eestis teistetud Riigikohtu lahendile või Euroopa Inimõiguste Kohtule ning kahjuks polnud Mikolenko lahendis esitatud avaldus²⁵¹ kahjude hüvitamiseks tähtaegne. Tekib küsimus, kas Riigikohtul endal on võimalik kahjuhüvitis määrata või jätta selle asja otsustada madalamate astmete kohtutele? Vaadates Riigikohtus teistetud lahendeid, on üldjuhul Riigikohus leidnud, et rikutud õigused on juba hüvitatud EIK-i poolt väljamõistetud summaga või piisab menetluse taasavamisest.

4.3 EIK otsus kui teistmise alus teistes Euroopa Nõukogu liikmesriikides

Paljud Euroopa Nõukogu liikmesriigid lubavad siseriiklikult menetluse taasavamist, kuigi mõneti erinevatel alusetel.²⁵² Enamjaolt on see reguleeritud siiski kriminaalmenetluses²⁵³ ning väga vähestes riikides saab EIK-i otsuse alusel menetlust taasavada haldus- ja/või tsiviilasjades²⁵⁴.²⁵⁵ Juhul kui rikkumise sisuks on menetlusliku õiguse rikkumine, siis on uue menetluse tulemus siseriikliku kohtu otsustada ning võib olla uue kaebuse aineks. Taasavatud menetluse lõpptulemus võib muutuda, kuid võib põhimõtteliselt jääda ka samaks. Juhul kui tegemist on aga materiaalõiguse rikkumisega, siis peaks eelduslikult muutma ka varasemat otsust. Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee järelevalve EIK otsuste täitmise järelevalve kestab aga kuni uue otsuse langetamiseni.²⁵⁶

---

²⁵¹ RKHK 3-3-2-2-10, p 3

²⁵² 545 SE I seletuskiri, p 3.2

²⁵³ Nt spetsiifilised alused Austria, Bulgaaria, Horvaatia, Prantsusmaa, Kreeka, Leedu, Luxemburg, Malta, Holland, Saksamaa, Rumeenia, Venemaa, San Marino, Sloveenia, Suurbritannia, Šveits, Türgi. Üldised rahvusvaheliste organite otsused on teistmise aluseks: Lätis, Moldovas, Norras, Poolas ja Ungaris.

²⁵⁴ Nt Bulgaaria, Leedu, Venemaa, Saksamaa, Malta, Moldova, Norra, Rumeenia, Ukraina, Slovakkia, Šveits, Türgi ja nende hulgas ka Eesti.

²⁵⁵ Pasquale Pirrone, The value of the judgements of the European Court of Human Rights for the courts of the respondent state: Domestic judicial decision in favour of the applicant and the principle of „doing as much as possible“ Italian Yearbook of International Law, Vol 20, 2010, lk 183-184

²⁵⁶ R. Maruste „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“, lk 618-619

Riigiti on väga erinev ka lähenemine, kes on õigustatud esitama taotlust varasema siseriikliku kohtumenetluse taasavamiseks EIK otsuse alusel. Mitmetes riikides nähakse taotlejana isikut, kelle suhtes varasem kohtulahend tehti ja kes EIK-le kaebuse esitas (Eesti, Hispaania, Taani, Šveits), mõned riigid on pidanud kohaseks kui menetluse uuendamise initsiaatoriks on riigivõimu esindaja (nt Leedus ja Belgias). Mitmetes riikides on teistmismenetluse algatamise pädevus jäetud samaaegselt nii asjast huvitatud isikule kui ka riigil on võimalik oma initsiatiivil tegutseda (nt Austria, Bulgaaria, Eesti, Horvaatia, Norra, Poola, Saksamaa, Soome ja Suurbritannia).²⁵⁷ Riikide puhul on eelkõige keskendunud spetsiifilise teistmisaluse olemasoludele erinevates õigusharudes.

4.3.1 Venemaa Föderatsioon

Kuna Venemaa vastu esitatud kaebusi on Kohtus hetkel kõige rohkem ootel ning sealt riigist esitatakse kõige rohkem uusi kaebusi²⁵⁸, on oluline analüüsida kaebuste esitamist ja EIK lahendite täitmist Venemaal.

Venemaa ratifitseeris Konventsiooni ja aktsepteeris Kohtu jurisdiktsiooni 1998. a maikuus. Selle aja jooksul on Kohus rohkem kui tuhandel korral leidnud, et Venemaa on toime pannud Konventsiooniga kaitstud õiguse rikkumise. Ühtlasi on Venemaa, Türgi, Ukraina ja Rumeenia need riigid, kelle vastu esitatud kaebused moodustavad poole kogu Kohtule esitatavatest kaebustest. Venemaa suur kaebuste hulk tuleneb eelkõige lahendamata süsteemsetest probleemidest. Näidetena saab välja tuua õiguskindluse probleemi kõrgemate astmete kohtumenetluses, siseriiklike kohtuotsuste täitmisega viivitamise sotsiaalskjades, kinnipeetavate ebahumaansed tingimused, politsei jõhkru ebapiisav uurimine jne. Venemaa poolne Kohtu otsuste täitmine ja üldmeetmete vastuvõtmine on olulised sammud, et vähendada Kohtu töökoormust ja muuta Venemaad efektiivsemaks inimõiguste kaitsjaks.²⁵⁹

Kui üldiselt on Venemaa rahuldavalt maksnud Kohtu otsustest tulenevaid kompensatsioone ning viivituse korral maksnud ka intresse, siis individuaal- ja üldmeetmete täitmine on leidnud kritiseerimist. Välja makstud 7 miljoni euroga on Venemaa kolmandal kohal kogu EIK-i poolt määratud hüvitiste poolest, kuid see ei peegelda tegelikku otsuste täitmist ja inimõiguste seisut Venemaal. Näiteks viivitas Venemaa pikalt protokoll 14 kinnitamisega ning individuaal- ja

---

²⁵⁷ 545 SE I seletuskiri, p 3.2

²⁵⁸ EIK-i publikatsioon, The ECHR in Facts & Figures 2013. Jaanuar 2014. Veebis kättesaadav: http://www.echr.coe.int/Documents/Facts_Figures_2013_ENG.pdf (10.01.2015)

²⁵⁹ M. Issaeva, I.Sergeeva, M. Suchkova. Enforcement of the judgements of the European Court of Human Rights in Russia: Recent Developments and current challenges, lk 70

üldmeetmete täitmisega on neil suuri raskusi.²⁶⁰ See tõi kaasa ka piloototsuse *Burdov v Venemaa* kaasuses²⁶¹, kus anti juhised siseriiklike otsuste mittetäitmise ja hilinenud täitmise parandamiseks.²⁶² Venemaa on spetsiaalses raportis välja toodud ka kui üks riike, kellel on märkimisväärsed Kohtu otsuste rakendamise probleemid.²⁶³

Venemaal on EIK otsuste alusel teistmine reguleeritud kolmes erinevas menetlusseadustikus: tsiviilprotseduuri koodeks (*Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации*), kriminaalprotseduuri koodeks (*Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации*) ja arbitraažikohtute menetlusseadustik (*Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации*). Arbitraaži protseduuri koodeksis on EIK-i otsus teistmise alusena välja toodud, kuid ainult siis kui rikkumine tulenes otseselt siseriiklikust lahendist ning siia alla kuuluvad ainult otseselt seotud rikkumised. Kuigi erinevates menetlusseadustikes on ühiseid jooni, ei ole EIK otsuste alusel teistmine reguleeritud samasugusena. Nt tsiviilprotseduuri koodeksis ei ole otse välja toodud EIK-i otsuse alusel põhinevat teistmise alust ning kohtud on varasemalt aluse puudumisele viidanud ka teistmisavalduse rahuldamata jätmisel. Selle tõttu pole Vene kohtud rahuldanud teistmise avaldusi enne kui sama probleemiga on konstitutsioonikohtusse pöördunud vähemalt kolm avaldajat. Samas on paradoksaalselt EIK oma lahendites kritiseerinud Venemaa kõrgemate astmete kohtulahendite teistmise tsiviilprotseduuri üldiselt, kuna juba jõustunud kohtuasju teistetakse liiga lihtsalt õiguskindluse printsiibi arvelt. EIK on avaldanud Venemaa suhtes ka soovitusi tsiviilkoodeksi reformiks.²⁶⁴

2010. a tegi Vene konstitutsioonikohus olulise lahendi²⁶⁵, milles leiti, et EIK-i poolt leitud kaebaja õiguste rikkumine peaks olema piisav põhjus, et algatada tsiviilasjades siseriiklik menetluse taasavamine. Seetõttu ei ole tsiviilprotseduuri koodeksis teistmise aluse puudumine piisav põhjus, et menetluse taasavamisest keelduda. Arbitraaži protseduurikoodeksi ja tsiviilprotseduuri seadustiku erinevused pole põhjendatud ning peaksid alluma samadele reeglitele ja leidma kohaldamist analoogia korras. Lisaks avaldas kohus, et EIK otsuse alusel teistmise sisseviimine menetlusseadustikesse oleks sobiv üldmeede rikkumise heastamiseks ja

---

²⁶⁰ J. Lapitskaya, ECHR, Russia, and Chechnya: Two is not company and three is definitely a crowd. *International Law and politics*, Vol 43, 2011, lk 491, 493

²⁶¹ EIK *Burdov v Venemaa*, kaebus nr 33509/04, 15. jaanuar 2009. a

²⁶² E. Lambert Abdelgawad, *The Execution of the Judgments of the European Court of Human Rights: Towards a Non-coercive and Participatory Model of Accountability*, lk 477

²⁶³ Ibid

²⁶⁴ Ibid, lk 72-73

²⁶⁵ Vene konstitutsioonikohus 26.02.2010. In the case concerning the review of the constitutionality of paragraph two of article 392 of the Civil Procedure Code of the Russian Federation further to the applications of Messrs. A.A. Doroshok, A.E. Kot, and E.Yu. Fedotova, Judgment, No. 4-P

edasiste rikkumiste ärahoidmiseks. Vastav seaduseelnõu algatati peatselt pärast EIK-i otsust 2010. a, kuid pole siiani vastu võetud.²⁶⁶

4.3.2 Šveits

Šveitsis laieneb Strasbourgi kohtu otsuse alusel teistmise taotlemise võimalus erandlikult nii kriminaal- kui ka tsiviil- ja haldusasjadele ning avalduse esitamise tähtajaks on 90 päeva alates EIK-i otsuse jõustumisest. Võrdluseks võib siinkohal tuua, et Eestis on see aeg kaks korda pikem. Vastav säte viidi õigussüsteemi sisse juba 1992. aastal. Siseriikliku kohtulahendi teistmiseks Euroopa Inimõiguste Kohtu tuvastatud konventsiooni rikkumisest lähtuvalt võib avalduse esitada asjaga seotud isik ja tingimuseks on, et riigipoolse rikkumise heastamine ei ole võimalik muul viisil kui üksnes kohtuasja uuesti läbivaatamisega.²⁶⁷

Šveitsi asjakohase lahendina saab näiteks tuua Verein Gegen Tierfabriken Schweiz (Vgt) v Šveits nr 2,²⁶⁸ kus on kohtusse pöördutud justnimelt selle põhjendusega, et Šveits ei võtnud siseriiklikult menetlusse EIK-i otsuse alusel esitatud teistmisavaldust.²⁶⁹ Mainitud otsuses on viidatud ka Šveitsi ülemkohtu kohtupraktikale²⁷⁰ EIK-i otsuste teistmise osas: „Kaebaja leiab, et Strasbourgi kohtu otsus Šveitsi osas teeb teistmise kohustuslikuks, kuid see ei vasta tõele. Pelgalt fakt, et Kohus on tuvastanud Konventsiooni rikkumise, ei tähenda, et Šveitsi ülemkohus peaks automaatselt siseriikliku otsuse teistmismenetluse algatama. Kuna teistmisel on ainult subsidiaarne funktsioon, on asja uuesti läbivaatamine vajalik ainult siis kui EIK-i poolt määratud kompensatsioon pole piisav hüvitis.“²⁷¹ Seega on Šveitsi ja Eesti kohtupraktikas sarnasus selles osas, et rõhutatud on teistmise erakorralisust ning alati kontrollitakse, kas rikkumist saaks hüvitada muude vahenditega.

4.3.3 Hispaania Kuningriik

2005. a kirjutas M. Hartwig²⁷², et tema teada on Konventsiooni liikmesriikides ainult üks juhus, kus menetlusõiguses puudus alus EIK lahendi alusel lahendi teistmiseks, kuid konstitutsioonikohus tegi madalamatele kohtutele kohustuseks menetluse taasavamise.

---

²⁶⁶ M. Issaeva, I. Sergeeva, M. Suchkova. Enforcement of the judgements of the European Court of Human Rights in Russia: Recent Developments and current challenges, lk 72-73

²⁶⁷ 545 SE I seletuskiri, p 3.2

²⁶⁸ EIK Verein Gegen Tierfabriken Schweiz (Vgt) v Šveits nr 2, kaebus nr 32772/02, 30. juuni 2009. a

²⁶⁹ Ibid, punktid 83-90.

²⁷⁰ Šveitsi ülemkohtu 29. aprilli 2002. a otsus Verein Gegen Tierfabriken Schweiz teistmisavalduse rahuldamata jätmine.

²⁷¹ EIK Verein Gegen Tierfabriken Schweiz (Vgt) v Šveits nr 2, kaebus nr 32772/02, p 23

²⁷² M. Hartwig Much Ado About Human Rights: The Federal Constitutional Court Confronts the European Court of Human Rights, lk 882

Tegemist oli Hispaania Barbera²⁷³ kaasusega, kus Hispaania Konstitutsioonikohus ütles²⁷⁴, et EIK otsuse järgset menetluse siseriikliku taasavamise kohustust ei saa tuletada Konventsioonist ega ka siseriiklikust menetlusõigusest, kuid seda peaks lubama tulenevalt Hispaania põhiseadusest. Nimelt leidis kohus, et Konventsiooni artikkel 6 rikkumine samaaegselt ka Hispaania põhiseaduse artikkel 24 rikkumine ning sellest tulenevalt kohaldati *amparo*’t ehk protseduuri, mille kohaselt taasavati menetlus põhiseadusvastuolu tõttu. Samas pole Hispaania ellu viinud muudatusi menetlusseadustikes, vaid teistmine põhineb siiani sellel pretsedendil.²⁷⁵ Nimelt saab EIK-i poolt rikkumist tuvastava lahendi alusel esitada individuaalse konstitutsioonilise kaebuse.²⁷⁶ Autor toob välja, et selline käsitus pole leidnud teiste riikide toetust ning üldjuhul menetlusõiguslike aluse puudumise korral asja taasavada ei saa.²⁷⁷ Samas on järjest rohkem riike vastava sätte oma menetlusseadustikesse lisanud. Vaadates selles kontekstis Veeberi kohtuasja lahendusi Riigikohtus asjades nr 3-3-2-1-04 ja 3-3-3-13-03, siis oli Eesti 2004. a samasuguse dilemma ees, et menetlusseadustikes teistmise alus puudus ning lõppkokkuvõttes toetuti PS §-dele 15 ja § 14. Seega võib öelda, et Riigikohus (endale teadvustamata?) kohaldas samasugust lõpplahendust nagu Hispaania Konstitutsioonikohus uuenduslikult 1991. aastal.

4.3.4 Saksamaa Liitvabariik

Saksamaal on EIK alusel teistmine tekitanud palju poleemikat²⁷⁸, eriti just EIK-i ja Saksa kohtute omavahelise pädevuse osas. Kehtivas õiguses on teistmise alus välja toodud kriminaal-, tsiviil- ning haldusmenetluses. Saksamaa parlament lisas EIK-i otsuse alusel teistmise Saksa kriminaalmenetlusseadustikku § 359 (*Strafprozessordnung*) alles 1998. a ehk pool sajandit pärast Konventsiooni jõustumist Saksamaal.²⁷⁹ Seadustiku § 359a lõige 6 sätestab, et menetluse taasavamine süüdimõistetud isiku huvides on võimalik muuhulgas juhul, kui „Euroopa Inimõiguste Kohus tuvastab konventsiooni või selle protokollide rikkumise ja siseriiklik

---

²⁷³ EIK Barberà, Messegué and Jabardo v Hispaania, kaebus nr 10590/83. 6. detsember 1988. a

²⁷⁴ Hispaania Konstitutsioonikohtu otsus Nr. 245/91, BOLETIN DE JURISPRUDENCIA CONSTITUCIONAL, 16.12.1991

²⁷⁵ M. Hartwig Much Ado About Human Rights: The Federal Constitutional Court Confronts the European Court of Human Rights, lk 882

²⁷⁶ 545 SE I seletuskiri, p 3.2

²⁷⁷ M. Hartwig Much Ado About Human Rights: The Federal Constitutional Court Confronts the European Court of Human Rights, lk 882

²⁷⁸ Vt Bundesverfassungsgericht (German Federal Constitutional Court) otsuse nr 1481/04 14.12.2004. a inglisekeelset tõlget: http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2004/10/rs20041014_2bvr148104en.html

²⁷⁹ M. Hartwig Much Ado About Human Rights: The Federal Constitutional Court Confronts the European Court of Human Rights, lk 883

kohtuotsus tugineb sellele rikkumisele". Teistmisavalduse süüteasjades võivad esitada nii süüdimõistetu kui ka prokuratuur.²⁸⁰

Tsiviil- ja haldusajade osas iseseisvat teistmisalust ette nähtud ei olnud kuni 2006. a, mistõttu oli ebaselge võimalus nende menetluste uuendamiseks tulenevalt Strasbourgi otsusest. Teatud konventsiooni rikkumised (eelkõige artikli 6 osas) mahtusid siiski üldiste teistmisaluste alla. Näiteks olukorrad, kus otsuse teinud kohtukoosseis ei olnud moodustatud seadusega kooskõlas; otsuse tegemisest võttis osa kohtunik, kellel oli seaduse järgi keelatud täita kohtuniku funktsioone või kes oli protsessis taandatud; pool ei olnud menetluses seadusekohaselt esindatud.²⁸¹ 22. detsembril 2006. a võeti vastu eelnõu, millega teistmisalus lisati ka tsiviilkoodeksise § 580 (*Zivilprozessordnung*) ning ühtlasi viitab haldusprotsessikoodeksi tsiviilkoodeksi sätetele ja see teeb võimalikus teistmise nii tsiviil- kui haldusajades. Saksamaa sai seadusemuudatuseks tõuke just Ministrite Komitee soovitusel nr R(2000)2.²⁸²

4.3.5 Austria

Euroopa Inimõiguste Kohtu otsusele tuginedes on Austrias võimalik uuesti läbi vaadata üksnes kriminaalasju ning vastav säte lülitati Austria õigusesse pärast kahte EIK-i lahendit²⁸³ 1996. aastal. Vastava taotluse võib esitada Kohtu poolt Konventsiooni rikkuvaks loetud siseriikliku otsusega puudutatud isik ja Ülemkohtu peaprokurör. Varasema lahendi teistmise eelduseks on lisaks sama kriminaalasjaga seotud EIK lõpliku otsuse olemasolule veel teatud väljavaate eksisteerimine, et asi laheneb taotlejale soodsamalt kui varasem otsus. See tähendab, et mõistlikult peab olema võimalik arvata, et kui esmases menetluses poleks konventsiooni nõudeid rikutud, oleks protsessi tulemus võinud olla kaebaja jaoks soodsam. Selline tingimus on sätestatud ka Eestis. Lahendi teistmise ettepaneku esitamine ei ole aga seotud konkreetsete tähtaegadega. Taotlus tuleb esitada Ülemkohtule sõltumata asjaolust, millisel siseriiklikul tasandil varasem menetlus lõppes.²⁸⁴

Austria õiguses puudub spetsiifiline võimalus tsiviilasja menetluse teistmiseks Euroopa Inimõiguste Kohtu otsusest lähtuvalt. Varasem tsiviilkohtu lõplik otsus võidakse ümber vaadata üksnes juhul, kui see põhines kriminaalasjas tehtud otsusele, mis Strasbourgi kohtu otsuse

---

²⁸⁰ 545 SE I seletuskiri, p 3.2

²⁸¹ M. Hartwig Much Ado About Human Rights: The Federal Constitutional Court Confronts the European Court of Human Rights, lk 882

²⁸² H. Keller, A. Stone Sweet, A Europe of Rights: The Impact of the ECHR on National Legal Systems, lk 150

²⁸³ Oberschlick v Austria, kaebus nr 11662/85, 23. mai 1991. a ning Kemzow v Austria, kaebus nr 12350/86, 21. september 1993. a H. Keller, A. Stone Sweet, A Europe of Rights: The Impact of the ECHR on National Legal Systems, lk 372

²⁸⁴ 545 SE I seletuskiri, p 3.2

alusel algatatud teistmismenetluse tulemusena tühistati. Austria on valinud selle variandi, kuna õigusrahu ja kolmandate isikute õigused kaaluvad üles menetluse taasavamise.²⁸⁵

Sarnaselt tsiviilõigusele ei anna ka Austria haldusõigus üldist võimalust Strasbourgi kohtu otsuse alusel asjaomast siseriiklikku lõplikku kohtulahendit teista. Austria haldusõiguse kohaselt on võimalik asja uuesti läbi vaadata kui seda taotleb üks pooltest ning kolmandad isikud pole seotud, nt elamislubadega seonduv.²⁸⁶ Seega on ka siin tegelik õiguste taastamine välistatud ja rikkumise heastamine saab toimuda üksnes tekitatud kahju rahalise kompenseerimise näol.²⁸⁷

4.3.6 Norra Kuningriik

Norras on võimalik EIK-i otsusele tuginedes taastada nii kriminaal-, tsiviil- kui ka halduskohtumenetlus alates aastast 2004. Sätted on seejuures üldsõnalised. Nimelt näeb Norra kriminaalmenetluse seaduse § 391 ette järgmist: “Süüdistatava kasuks võib nõuda kohtuasja uuesti läbivaatamist: /---/ 2) kui otsus tugineb otseselt või kaudselt rahvusvahelise õiguse või lepingu tõlgendusele, mis erineb rahvusvahelise kohtu poolt teises sarnases Norra jaoks siduvas asjas antud tõlgendusest, ning eeldusel, et selline tõlgendus tooks kaasa teistsuguse lahendi.” See tähendab näiteks ka seda, et ÜRO Inimõiguste Komitee võib olla alus kohtuasja uueks läbivaatamiseks.²⁸⁸

Sisult identne säte sisaldub ka Norra tsiviilprotsessiõiguses (tsiviilkohtumenetluse koodeksis teistmise osas ettenähtu rakendub identselt ka halduskohtumenetluses, sealhulgas piirangute osas). Tsiviilasjade puhul on aga erinevalt kriminaalasjadest ette nähtud teistmise ajaline piirang: avaldus asja uuesti läbivaatamiseks tuleb esitada kolme kuu jooksul teistmise aluse tekkimisest (st Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuse avaldamisest), kuid ühelgi juhul mitte hiljem kui viie aasta möödumisel teistetava siseriikliku kohtumenetluse lõpptulemi jõustumisest. Eestis on leitud sobivaks kuus kuud alates EIK-i otsuse jõustumisest ning maksimaalseks tähtjaks 10 aastat alates siseriikliku lahendi jõustumisest. Norras võivad tsiviilasja teistmisavalduse esitada teistetava asja poolteks olnud isikud (st kuigi riik oli pooleks Strasbourgi menetluses, ei saa ta ise tsiviilasja uuesti läbivaatamist algatada, kui ta algses siseriiklikus menetluses pooleks ei olnud). Kriminaalasjades võivad teistmisavalduse esitada samuti esialgse asja vastaspooled: süüdimõistetu ja riiklik süüdistaja. Samas näeb kriminaalprotsessi koodeks ette, et prokuröril on õigus teistmismenetlus algatada üksnes juhul,

²⁸⁵ H. Keller, A. Stone Sweet, A Europe of Rights: The Impact of the ECHR on National Legal Systems, lk 372

²⁸⁶ Ibid

²⁸⁷ 545 SE I seletuskiri, p 3.2

²⁸⁸ H. Keller, A. Stone Sweet, A Europe of Rights: The Impact of the ECHR on National Legal Systems, lk 175

kui teistmine toimuks süüdimõistetud isikule soodustavalt. Strasbourgi kohtu otsuse alusel võimaldatakse Norras teista üksnes sellist siseriiklikku lõplikult lahendatud kohtuasja, millel on rahvusvahelise otsusega kõrvutades sama faktiline alus ja eesmärk. See nõue piirab võimalust esitada konkreetse Strasbourgi kaasuse alusel avaldus ka mõnes teises analoogses asjas langetatud kohtulahendi teistmiseks.²⁸⁹ Eestis on seda võimalust laiendatud ning lubatud on ka analoogsete asjade puhul kaebuse esitamine.

---

²⁸⁹ 545 SE I seletuskiri, p 3.2

5 Eestis teistetud EIK lahendid

Kokku on Euroopa Inimõiguste Kohus teinud Eesti riigi suhtes 42 sisulist otsust, rikkumine on tuvastatud 34-l korral, 7 korral pole rikkumist tuvastatud ning ühel korral on jõutud sõbraliku lahendini²⁹⁰. Nendest kaheteistkümne puhul on algatatud siseriiklik teistmismenetlus ja jõutud ka lahendini (31.12.2014. a seisuga). See tähendab, et rohkem kui 35% lahendites, kus rikkumine on tuvastatud, on esitatud Riigikohtule teistmisavaldus. Arvestades asjaolu, et EIK-st tuleb Eesti suhtes järjest enam otsuseid (2013. a kuus ning 2014.a samuti kuus lahendit), suureneb iga aastaga ilmselt ka teistmisavalduste arv. Mikolenko EIK lahendist²⁹¹ on tulnud kaks teistmise lahendit ning kuigi sisuliselt on tegemist sama probleemiga, käsitletakse neid töös eraldi²⁹². Seega on kokku olnud Riigikohtus 13 EIK otsuse alusel esitatud teistmisavaldust: nendest üheksa kriminaalasjades ning neli haldusasjades. Ei esine ühtegi tsiviil- ega väärteloasja avaldust, kuid nende osas ongi tunduvalt vähem EIK-i kaebusi. Võttes arvesse Mikolenko lahendis²⁹³ esitatud seisukohti, on vähetõenäoline, et EIK-i otsuse alusel on esitatud veel teistmisavaldusi, mille puhul on formaalsed nõuded täidetud, kuid Riigikohus on keeldunud seda menetlusse võtmast. Näiteks eelnevalt viidatud Mikolenko lahendis oli teistmisavaldus esitatud ühe õigusliku probleemi uuesti läbivaatamiseks, kuid EIK oli rikkumise leidnud hoopis teiste asjaolude kohta. Riigikohus võttis selle teistmisavalduse siiski menetlusse eesmärgiga õiguslikku olukorda selgitada. Lisaks viitas RK ka ise, et teistmisavalduse saaks esitada asjaolude kohta, mille osas EIK rikkumise tuvastas. Seega on eelduslikult kõik formaalselt korrektsed avaldused jõudnud Riigikohtu menetlusse ja antud töö raames ka kajastatud.

Vaadeldavaks perioodiks oli esimene EIK-i alusel teistmine 2004. a alguses kuni 2014. a lõpuni, mis teeb 11 aasta jooksul 13 lahendit. See tähendab, et keskmine näitaja on kõrgem kui 1 lahend aastas.²⁹⁴ 13st teistmisavaldusest rahuldati osaliselt või täielikult avaldus seitsmel korral ning avaldus jäeti rahuldamata kuuel korral, mis teeb avalduste edukuse protsendiks 53%. Täielikult on teistmisavaldused rahuldatud Taali (3-1-2-6-06) ja Julini (3-3-2-2-12) asjades ning ülejäänud viiel korral on avaldus rahuldatud osaliselt. Enamikes asjades tingib osalise rahuldamise asjaolu, et süüdistatavad olid esialgselt kohtu all mitme episoodi eest ning kui EIK

---

²⁹⁰ 31.12.2014.a seisuga. <https://www.riigiteataja.ee/viitedLeht.html?id=3> ning ECHR Statistics. Violations by Article and by State 1959-2014. Veebis kättesaadav: http://echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2014_ENG.pdf (18.02.2015)

²⁹¹ EIK Mikolenko v Eesti, kaebus nr 10664/05

²⁹² Teistmismenetluse numbrid RK 3-3-2-2-10 ja RK 3-3-2-1-10

²⁹³ RKHK 3-3-2-1-10

²⁹⁴ Statistiliselt võib see näitaja olla veel kõrgem, sest kuigi otsuste üldarvu puhul on arvesse on 2014. a EIK-st tulnud otsused, siis juhul kui nad on teistmisavalduse esitanud, pole see veel Riigikohtu menetlusse jõudnud ja antud töö raames pole neid olnud võimalik kajastada.

tuvastab rikkumise ühe episoodiga seoses, siis taotlevad kaitsjad avaldaja õigeksmõistmist kõigi episoodide eest.

Kuna teistmist käsitlev õiguslik regulatsioon on võrreldes 2004. a oluliselt muutunud, on välja toodud ka õiguslikud alused, millele tuginedes on teistmisavaldused esitatud. Esimeses AS Giga (3-3-2-1-04) on avalduse alusena välja toodud PS § 14 ja § 15, teises Veeberi otsuses (3-1-3-13-03) ja Puhki otsuses (3-1-3-5-04) on kaitsjad avalduse aluseks märkinud kohtuvigade parandamise. Kahes viimase otsuses on Riigikohus ise avalduse aluseks tegelikult öelnud PS § 14 ja § 15 nagu AS Giga lahendis. Kõikide ajaliselt järgnevate otsuste puhul eksisteeris siseriiklikult EIK otsus kui spetsiifiline teistmise alus ning teistmisavaldus on esitatud sellele tuginedes.

Teistmisavalduse arutus Riigikohtus viidi enamjaolt läbi kirjalikus menetluses, v.a kolmel varasel juhtumil: 3-1-3-13-03, 3-1-3-5-04 ning 3-1-2-6-06, kui leidis aset suuline istung. Eriarvamused on esitatud kahele esimesele lahendile: AS Giga (Veeber 3-3-2-1-04) ning Veeberi teisele lahendile (3-1-3-13-03). Varaseid avaldusi eristab ka see, et neid arutati üldkogul, kuid pärast 2004. a on kõik asjad arutlusel olnud vastavates kolleegiumites ning Riigikohtu üldkogu kokkukutsumist pole vajalikuks peetud.

Järgnevalt on esitatud lühike kokkuvõte kõigist Eestis EIK lahendite alusel teistetud kaasuste sisust ja menetluslikust ajajoonest. Kõik EIK lahendi alusel taasavatud siseriiklikud kohtulahendid on esitatud kronoloogilises järjekorras vastavalt teistetud kohtuasjade Riigikohtu lahendi tegemise kuupäevadele. Kuna algselt ei olnud seaduslõnga tõttu võimalik EIK lahendeid ametlikult teista, taasavati menetlus teistel alusel (nt toodi aluseks PS § 15 ja § 14 ning kohtuvigade parandamine) ning ka need lahendid on loetelus kajastatud. Leian, et tööle on vajalik lisada kõikide lahendite lühikokkuvõtted, kuna see annab seda temaatikat uurivale huvilisele hea ülevaate kaasuse sisust, et huvi korral edasi lahendit täispikkuses lugema asuda. Kõige esimeste EIK-i teistmise lahendite ülevaated on pikemad ja põhjalikumad, kuna asja arutas Riigikohtu üldkogu ning põhiseaduslikkuse asjades küsiti ka kolmandate isikute arvamust. Esimesed lahendid kujundasid olulisel määral edasist kohtupraktikat ning on kogu edasise protsessi mõistmiseks äärmiselt tähtsad.

5.1 AS Giga 3-3-2-1-04, 06. jaanuar 2004. a

Kuna tegemist on esimese EIK lahendi alusel algatatud teistmisega Eestis, siis leian, et on vajalik sellel lahendil pikemalt peatuda ja lahti rääkida ka siseriiklik menetluskäik. Tiit Veeberi kaebustest on Euroopa Inimõiguste Kohtust tulnud kaks sisulist lahendit, üks nendest puudutab AS Giga haldusasja ning teine Tiit Veeberi süüditunnistamist Kriminaalkoodeksi järgi. Mõlema

Veeberi poolt algatatud taasavamise asja otsused tehti Riigikohtus 6. jaanuaril 2004. a, kuid antud kohtuasja arutas üldkogu varem ning seetõttu analüüsin seda esimesena.

Sündmuste sisu mõistmiseks on vajalik lühidalt kirjeldada asja teekonda siseriiklikes kohtutes ning EIK-s. AS Giga esitas 1996. a Tartu Halduskohtule kaebuse, milles palus tunnistada seadusevastaseks Tartu Linnavalitsuse ja Tartu Politseiprefektuuri toimingud, millega on politsei poolt ebaseaduslikult ära võetud AS Giga äritegevust kajastavad dokumendid. Tartu Halduskohus jättis AS Giga kaebuse rahuldamata põhjendusel, et Tartu Linnavalitsus pole ettevõtte dokumentide kontrollimisega seotud ning halduskohtul pole pädevust kontrollida politsei toimingute materiaalsel seaduspärasust. Ringkonnakohus (RKK) jättis apellatsioonkaebuse rahuldamata ning politseitoimingute osas lõpetati menetlus põhjendusega, et selle läbivaatamine ei kuulu halduskohtu pädevusse. Riigikohtu loakogu ei andnud 15. jaanuaril 1997. a kassatsioonikaebusele menetlusalust. Seejärel esitas Tiit Veeber kui AS Giga ainuaktsionär Euroopa Inimõiguste Komisjonile kaebuse Eesti riigi vastu. EIK leidis oma 7. novembri 2002. a otsuses²⁹⁵, et Eesti riik on rikkunud Konventsiooni artikli 6 lõiget 1, kuna asja kohtulik arutamine ei olnud kaebuse esitajale tõhusal viisil kättesaadav. Kohus ei rahuldanud avaldaja 500 000 euro suurust hüvitisenõuet rõhutatud seisundi eest ning nõustus selles osas Eesti valitsusega, et Konventsiooni rikkumise avastamine kujutab endast piisavalt hüvitist.

15. jaanuaril 2003. a esitas AS Giga Riigikohtule teistmisavalduse, milles palub tühistada Tartu Halduskohtu ja Tartu Ringkonnakohtu 1996. a otsused ning saata asi uueks läbivaatamiseks Tartu Halduskohtule. Halduskolleegium andis määrusega²⁹⁶ asja arutamiseks Riigikohtu üldkogule (RK 3-3-2-1-04), kuna kolleegiumi arvates tuli kaebuse lahendamise käigus anda hinnang HKMS vastavusele PS § 15 koostoimes §-ga 14²⁹⁷.

Kuna kaebuse arutamise ajal ei olnud tollal kehtinud menetlusõiguses eraldi välja toodud EIK lahendit kui teistmise alust, tugines avaldaja taotluse esitamisel PS § 14 ja § 15 kui põhiseaduslikule individuaalkaebusele. Nende paragrahvide koostoimes on seadusandjal kohustus kehtestada menetlus, mis tagaks isikule reaalse õiguse ja efektiivse kaitse pöörduda oma õiguste rikkumise korral kohtusse.

---

²⁹⁵ EIK Veeber nr 1 v Eesti, kaebus nr 37571/97

²⁹⁶ RKHKm, nr 3-3-2-1-03

²⁹⁷ Ibid, p 24

Riigikogu põhiseaduskomisjon oli arvamisel, et HKMS on vastuolus PS §-ga 15 koostoimes 14-ga, kuna ei võimalda EIK otsuste alusel revideerida Eesti kohtulahendeid. Probleemi lahendusena nägi komisjon seaduste täiendamist.

Tollane õiguskantsler Allar Jõks leidis, et tegemist on ehtsa õiguslüngaga²⁹⁸, mitte põhiseadusvastuoluga. Õiguskantsler nägi lahendustena tõlgendada laiendavalt HKMS § 75 lg 2 p 1 teistmise alust²⁹⁹ või tugineda PS § 15 ja § 14. Ta viitas ka Brusilovi lahendile³⁰⁰, kus Riigikohus jaatas kriminaalasjas nõ „väikest individuaalset põhiseaduslikku kaebust“³⁰¹, kuid õiguskantsleri arvamuse kohaselt olid need ikkagi ajutised lahendused ja vajalik oleks seaduste täiendamine.³⁰²

Üldkogu juhtis esmalt tähelepanu muutunud kohtupraktikale, mis lubab politsei toiminguid ka sisuliselt vaidlustada halduskohtus ning 2004. a jõustuva KRMS-i § 230 ja 231 järgi saab uurimisasutuse tegevusi vaidlustada eeluurimiskohtuniku juures.

Järgnevalt analüüsis Riigikohus, kas T. Veeberi teistmisavalduse läbivaatamine ja menetluse taasavamine on Riigikohtu pädevuses. Kehtivas halduskohtumenetlusõiguses puudus otsene alus AS Giga avalduse läbivaatamiseks. Kohus uuris analoogia korras Brusilovi (RK 3-1-3-10-02) kriminaalasjas tehtud lahendit, kus leiti, et esitada saab „väikese individuaalse põhiseadusliku kaebuse“, kuid tõdes, et sellest ei tulene automaatselt õigust menetlust alustada käesolevas haldusasjas. Edasise analüüsi käigus jõudis Riigikohus siiski järeldusele, et antud asjas oli tegemist Põhiseaduse § 15 jätkuva ja olulise rikkumisega, kuna Veeberi kaebust, milles viidati politseiprefektuuri poolt põhiõiguste rikkumisele, ei saanud siseriikliku õiguse kohaselt sisuliselt läbi vaadata ja isiku kaebeõigus jäi tagamata. Üldkogu leidis: „juhul, kui seadusandja pole kehtestanud tõhusat ja lünkadeta põhiõiguste kaitse mehhanismi, peab kohtuvõim tulenevalt Põhiseaduse §-st 14 tagama põhiõiguste kaitse.“³⁰³ Kohus tõdes lühidalt, et AS Giga ei saa muul viisil oma õiguste rikkumist kõrvaldada, kaebuse läbivaatamine ei kahjusta kolmandate isikute õiguskindlust ning pole ülekaalukat avalikku huvi jõustunud kohtulahendi kehtimajäämiseks, mis kaaluks üle AS Giga huvi tema kaebuse menetlemiseks. Seega on

²⁹⁸ Ehtne õiguslünk on olukord, kus mingit otsustamis vajavat valdkonda ei ole üldse seadusandlikult reguleeritud kuigi see oleks nõutav. A. Taska, Õigusteaduse metodoloogia, Lund 1978, lk 61

²⁹⁹ HKMS § 75 lg 2 p 1: Teistmise alused on: olulised asjaolud, mis kohtulahendi tegemise ajal olid olemas, kuid ei olnud ega võinud olla avaldajale teada;

³⁰⁰ RK 3-1-3-10-02

³⁰¹ EV PS kommenteeritud väljaanne § 149 p 32

³⁰² Õiguskantsler on oma 2004. a ettekandes kritiseerinud Justiitsministeeriumi „õigusvaakumi jätkumises“ ning toonitab, et ka õigustloova akti andmata jätmine võib olla põhiseadusega vastuolus. Õiguskantsleri ettekanne 30.09 2004 RTL 2004, 131, 2029

³⁰³ RKÜK 3-3-2-1-04, p 27

üldkogu arvates oluline anda AS-le Giga võimalus asja sisuliseks menetlemiseks ja taasavada AS Giga kaebus Tartu Politseiprefektuuri toimingute peale esitatud kaebuste osas.

Eriarvamusele jäi kohtunik Jüri Põld, kes nõustus kohtu lõppjärelausega, et menetlus tuleks taasavada. Kuid lisaks sellele oli ta arvamisel, et põhiseadusvastane on olukord, kus HKMS ei näe ette kohtumenetluse taasavamise võimalust pärast seda kui EIK on tuvastanud Konventsiooni art 6 lg 1 rikkumise, kui isik pole saanud tegelikult kasutada oma kaebeõigust Eesti halduskohtus (vastuolu PS §-ga 14 ja 15). Seega arvas ta, et HKMS tuleks tunnistada põhiseadusvastaseks osas, milles seadustik ei sätesta halduskohtumenetluse taasavamise võimalust tulenevalt EIK lahendist.

Töö autorile tundub, et tegelikkuses ei võtnud Riigikohus kindlat seisukohta vaidluse tuuma kohta, milleks oli HKMS võimalik vastuolu PS-ga. Riigikohtu halduskolleegium sõnastas kaebuse üldkogule edasi andes probleemi püstituse järgnevalt: „Kollegiumi arvates tuleb vastata küsimusele, kas Põhiseadusega on kooskõlas Halduskohtumenetluse seadustiku regulatsioon, mis ei võimalda jõustunud kohtulahendi uut läbivaatamist pärast konventsiooni artikli 6 lõike 1 rikkumise tuvastamist EIÕK poolt.“ Üldkogu leidis, et kehtivas halduskohtumenetluses puudus alus AS Giga avalduse läbivaatamiseks: teistmiseks seadusest tulenevat alust polnud ning puudus alus ka kohtuvigade parandamiseks. Lisaks nentis üldkogu kokkuvõttes, et kui seadusandja pole kehtestanud tõhusat ja lünkadeta põhiõiguste kaitse mehhanismi, peab kohtuvõim tulenevalt PS-st tagama põhiõiguste kaitse. Kuid sellele vaatamata ei väljendata *expressis verbis* seisukohta selles osas, kas HKMS on vastuolus PS-ga või mitte. Ainukesena vastas sellele küsimusele otsekoheselt eriarvamusele jäänud kohtunik Jüri Põld. Tundub, et ka asja üldkogule edasi andnud halduskolleegium oli seda probleemi põhjalikumalt analüüsinud kogu õigussüsteemi tervikuna vaadates. Näiteks on nad välja toonud, et ka tsiviilkohtumenetluses võib tekkida analoogiline probleem pärast EIK lahendi tegemist³⁰⁴ ning ka apellatsiooni ja kassatsiooni kriminaalkohtumenetluse seadustik ei sätesta võimalust revideerida Eesti kohtulahendit pärast EIK lahendit³⁰⁵. Seega tõstatasid nad esmakordselt õigustlõnga probleemi seoses EIK lahendite taasavamisega siseriiklikuks menetluses. Kahjuks üldkogu selles küsimuses põhiseaduspärasuse probleemile süvitsi hinnangut ei andnud. Sellist käitumist saab põhjendada aga alates 2000. a välja kujunenud Riigikohtu praktikaga menetlusõiguslike lünkade ületamise kohta. „Kui materiaalõiguslike lünkade tuvastamisel püüab Riigikohus tavaliselt üldjoontes kirjeldada seda, missugune on põhiseadusega nõutav regulatsioon, mille seadusandja peaks lünka kõrvaldamiseks vastu

---

³⁰⁴ RKHKm nr 3-3-2-1-03 p 19

³⁰⁵ Ibid

võtma, siis kohtumenetlusõiguse lünkade korral on kohus pidanud võimalikuks neid tõlgendamise teel otse põhiseadusele tuginedes ületada.³⁰⁶

5.2 Veeber 3-1-3-13-03, 6. jaanuar 2004. a

Nagu eelnevalt mainitud, on Veeberi kohtuasjades mõlemad Riigikohtu otsused tehtud samadel kuupäevadel, kuid antud kohtuasi nr 3-1-3-13-03 jõudis Riigikohtu üldkogu ette ajaliselt hiljem ja seega on see järjekorras teine. Ajaliselt lähestikku toimunud Veeberi taasavamise asjades on esimesel korral haldusasjas alusena toodud teistmine PS § 15 ja § 14 alusel ning teisel korral antud kriminaalasjas kohtuvea parandamise avaldus.

Tausta avamiseks on tehtud kokkuvõtte asja kohtuteest ning täpsemalt ka sisust. Tartu Linnakohtu 13. oktoobri 1997. a otsusega tunnistati Tiit Veeber süüdi Kriminaalkodeksi alusel maksualastes süütegudes. Kokku mõisteti talle kolme aasta ja kuue kuu pikkune vabadusekaotus koos kahe aastase katseajaga ning temalt mõisteti kohtuotsuse alusel välja ligi 850 000 krooni Tartu Linna Maksuameti kasuks ja 8669 eurot Tartu Jõujaama kasuks. Tartu Ringkonnakohus tühistas Tartu Linnakohtu otsuse osaliselt lisakaristuse osas ning täpsustas lõpliku karistust kohtueelsel uurimisel vahi all olnud aja osas. Riigikohtu kriminaalkolleegium tühistas 8. aprilli 1998. a otsusega lisakaristuse ning täpsustas veelkord eelvangistusaega. Kõik siseriiklikud kohtuastmed jõudsid järeldusele, et Veeberi tegude näol oli tegemist vältavate süütegudega, mis pandi toime 1993-1995. a ning tähtust ei omanud asjaolu, et osad karistusõiguse süüteenormid jõustusid 1995. a jaanuaris (selline kohtupraktika kestva süüteo rakendamisel oli Eestis 1990tel laialt levinud.)

28. septembril 1998. a esitas T. Veeber kaebuse EIK-le ning EIK leidis 21. jaanuari 2003. a otsuses³⁰⁷, et Eesti Vabariik rikkus Konventsiooni artikli 7 lõiget 1 (süüteenormide tagantjärele kohaldamise keeld) ning mõistis Veeberile välja hüvitise 2000 eurot mittevaralise kahju eest.

20. juunil 2003. a esitas T. Veeberi kaitsja Riigikohtule avalduse kohtuvea parandamiseks, milles palutakse tühistada varasemad siseriiklikud lahendid ning mõista Veeber õigeks. Sarnaselt Veeberi haldusasjaga, andis Riigikohtu kriminaalkolleegium kriminaalasja üle arutamiseks Riigikohtu üldkogule, kuna sooviti vastust küsimusele, kas EIK lahend on alus asja uuesti läbivaatamiseks ning kas apellatsiooni ja kassatsiooni kriminaalkohtumenetluse

---

³⁰⁶ Euroopa Konstitutsioonikohtute XIV konverents. Seadusandliku tegematajätmise probleemid põhiseaduslikkuse järelevalves. Vastused Leedu Konstitutsioonikohtu koostatud Euroopa Konstitutsioonikohtute XIV konverentsi küsimustikule, 2006. a Veebis kättesaadav:

http://www.riigikohus.ee/vfs/1030/Seadusandliku_tegematajätmise_probleemid_PSJV-s.pdf (24.03.2015)

³⁰⁷ EIK Veeber nr 2 v Eesti, kaebus nr 45771/99

seadustik (AKKS) on kooskõlas PS §-ga 15 koostoimes §-ga 14, milles see ei võimalda jõustunud lahendit EIK-i otsuse alusel uuesti läbi vaadata.

Kaebaja esindaja on kaebuse aluseks välja toonud kohtuvigade parandamise tulenevalt AKKS § 77¹ lg 1 p 1. Avaldaja esindajad rõhutavad, et Eesti Vabariik on liitunud Konventsiooniga ning võtnud kohustuste kaitsta inimõigusi ning nende meelest ei täidaks Eesti riik seda kohustust täiel määral, kui isikul puuduks võimalus EIK-st tulevat otsust siseriiklikult täide viia ning isikutele ei ole tagatud põhiõiguste efektiivne kaitse.

Riigikogu põhiseaduskomisjon toonitas, et Konventsioon on Eesti õiguskorra lahutamatu osa ja Eesti riigil on sealsete õiguste ja vabaduste tagamise kohustus. Praegune seadus ei näe võimalust EIK-i lahendi alusel jõustunud kohtulahendit läbi vaadata ning seega ei saa kohtud täita oma PS §-ga 14 sätestatud kohustusi. Komisjoni arvates on probleemi lahendamine võimalik üksnes seaduste täiendamise teel ning lähiajal on oodata vastava seaduseelnõu jõudmist Riigikogu menetlusse.

Õiguskantsleri arvates ei olnud AKKS PS-ga vastuolus, sest kehtiv õigus võimaldab EIK lahendi alusel lahendit uuesti läbi vaadata tuginedes AKKS § 77¹ lg 3 p 5 või alternatiivselt ka PS § 15 ja § 14. Alles siis kui kohus leiab, et nendel alustel ei saa menetlust uuesti alustada, tuleb asuda seisukohale, et AKKS rikub PS § 15 lg 1 sätestatud põhiõigust pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse.

Justiitsministeerium asus seisukohale, et Riigikohtul pole seadusest tulenevat õiguslikku alust võtta avaldus menetlusse ning selleks puudus ka vajadus, kuna Veeberi õiguste rikkumise kahju on hüvitatud. Siiski avaldas Justiitsministeerium seisukoha, et AKKS on vastuolus PS-ga ning tõi samuti välja, et peagi esitatakse Vabariigi Valitsusele seaduseelnõu, et teha vastavad muudatused menetlusseadustikes.

Riigiprokuratuur leidis, et kohtuvigade parandamise kaebus pole esitatud õigeaegselt ning selle ennistamine pole seaduse kohaselt võimalik. See riivab Veeberile PS §-ga 15 tagatud õigust pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse, kuid see riive võib olla õigustatud teiste põhiseaduslike väärtustega nagu kohtuotsuse seadusjõud ja kohtute efektiivsus.

Riigikohtu üldkogu analüüsis esmalt kehtiva AKKS-i jõustunud kohtulahendi taasläbivaatamise regulatsiooni ning jõudis järeldusele, et nende laiendav tõlgendamine ei võimalda pärast EIK otsust kriminaalasja uuesti läbi vaadata. Riigikohus kinnitas, et Konventsioon on Eesti õiguskorra lahutamatu osa ning selles sisalduvate õiguste ja vabaduste

tagamine on PS § 14 kohaselt ka kohtuvõimu kohustus. „Üldkogu leiab, et selle kohustuse täitmine parimal viisil eeldaks kohtumenetluse seaduse täiendamist, nii et sellest üheselt nähtuks, kas, millistel juhtudel ja kuidas toimuks kriminaalasja taasläbivaatamine pärast Euroopa Inimõiguste Kohtu otsust.“³⁰⁸ Siiski oli Riigikohus seisukohal, et Riigikohus võib olla pädev avaldust läbi vaatama tuginedes PS § 15. Sellist järeldust ei saa teha kõigi EIK lahendite põhjal, vaid peab tuvastama kas menetluse taasavamine on Konventsiooniga tagatud õiguse rikkumise heastamiseks „vajalik ja kohane“³⁰⁹. Üldkogu toob punktis 32 välja menetluse taasavamiseks vajalikud elemendid ning teiste õigusriigi põhimõtete kaalumise vajaduse: „üldkogu leiab, et menetluse taasavamine on põhjendatud üksnes jätkuva ja olulise rikkumise korral ning ainult siis kui selle abil saab parandada isiku õiguslikku seisundit. Kohtumenetluse taasavamise vajadus peab kaaluma üles õigusrahu ja teiste isikute õiguste võimaliku riive asja uuel läbivaatamisel. Samuti on jõustunud kohtulahendi revideerimise eelduseks asjaolu, et puuduvad muud tõhusad võimalused rikkumise heastamiseks.“³¹⁰ Neid tingimusi jaatades otsustas kohus Veeberi kriminaalmenetlus taasavada enne 1995. a toime pandud tegude suhtes, Veeberi KrK § 148¹ lg 7 järgi õigeaks mõista ning see tõi ühtlasi kaasa ka tsiviilhagi osalise läbi vaatamata jätmise. Kui algselt oli Veeberilt Tartu Linna Maksuameti kasuks välja mõistetud 853559 krooni, siis nüüd jäeti enne 1995. a toime pandud tegude osas tsiviilhagi läbi vaatamata ja rahuldati osaliselt ehk 591465 suuruses summas. Täpsemalt pole Riigikohus analüüsinud, kas tsiviilhagiga väljamõistetud summast on ka midagi ära makstud. Muus osas jättis üldkogu kriminaalasjas menetluse taasavamata.

Sarnaselt eelmise Veeberi otsusega jäi ka seekord kohtunik Jüri Põld eriarvamusele ning leidis, et AKKS ei ole kooskõlas Põhiseadusega ning selle peaks kuulutama põhiseadusega vastuolus olevaks osas, milles see ei sätesta kohtumenetluse taasavamise võimalust pärast seda kui EIK on tuvastanud Konventsiooni rikkumise. Ilmselt ei tahtnud Riigikohus uue eelnõu valguses hakata AKKS-i PS-ga vastuolus olevaks tunnistama kuigi tegelikkuses jõustus teistmise aluseid sisalduv eelnõu alles 2006. a.

5.3 Puhk 3-1-3-5-04 22. november 2004. a

Puhki lahendis käsitletakse kohtuvigade parandamist kui teistmisalust, eri episoodide mõju karistuse mõistmisele ja protsessi tulemuse mõjutamist, avaldaja jätkuvat negatiivset seisundit ning tsiviilhagi väljamõistmist.

---

³⁰⁸ RKÜK 3-13-13-03 p 31

³⁰⁹ Ibid p 32

³¹⁰ Ibid

Tartu Linnakohtu 17.veebruari 1999. a otsusega tunnistati Rain Puhk süüdi KrK §148¹ lg 7 järgi ja karistati 4 aasta pikkuse vangistusega, § 148⁴ järgi 4 kuu pikkuse vangistusega ja § 186 alusel samuti 4 kuu pikkuse vangistusega. Kergemad karistused loeti raskemaga kaetuks ja Puhkile mõisteti lõplikuks karistuseks vabadusekaotus neljaks aastaks, millest ta vabastati tingimisi kolmeaastase katseajaga. Lisakaristusena võeti talt kolmeks aastaks õigus töötada juhtivatel ametikohtadel, mis on seotud isikliku vastutusega raamatupidamise korraldamise eest. Lisaks mõisteti Puhkilt Tartu Linna Maksuameti kasuks välja ligi 1,5 mln krooni tasumata käibemaksu nõudes. Apellatsioonkaebused ja kassatsioonkaebused jäeti rahuldamata.

EIK leidis oma 10.veebruari 2004. a otsuses³¹¹, et Eesti riik rikkus Konventsiooni art 7 lg 1, kuna kriminaalõigust kohaldati tagasiulatuvalt. EIK mõistis Puhki kasuks välja 3000 eurot mitterahalise kahju katteks. EIK-i otsusele tuginedes esitas Puhki kaitsja 10. mail 2004. a Riigikohtule avalduse kohtuvea parandamiseks, milles palutakse eelnevad kohtuotsused tühistada ning Puhk täies mahus õigeks mõista. Kaitsja oli seisukohal, et kriminaalseaduse ebaõige kohaldamise tuvastamine EIK-i poolt on piisav alus kohtuvigade parandamise avalduse esitamiseks.

Riigikohtu kriminaalkolleegium viitas varasemale Veeberi otsusele 3-1-3-13-03, kus leiti, et AKKS-s sätestatud teistmis- ja kohtuvea parandamise aluste laiendav tõlgendamine ei võimalda pärast EIK-i otsust kriminaalasja uuesti läbi vaadata ning seadusi pole ikka vastava alusega täiendatud. Seetõttu tugineti sarnaselt Veeberi kohtuasjaga PS §-le 15 ning Riigikohtu üldkogu poolt ettekirjutatud tingimustele: kas rikkumise tuvastamine või õiglase hüvitise määramine iseenesest on piisav; kas menetluse taasavamine on rikkumise heastamiseks kohane või on olemas muud tõhusad võimalused; menetluse taasavamine on põhjendatud üksnes õiguse jätkuva ja olulise rikkumise korral ning peab parandama isiku õiguslikku seisundit; taasavamise vajadus peab üles kaaluma õigusrahu ja teiste isikute õiguste võimaliku riive asja uuel läbivaatamisel.

Riigikohus tõi välja, et EIK tuvastas rikkumise ainult osade episoodide ja tegude kohta ning just nendes osades, mis puudutasid Puhki süüdimõistmist karistusnormide alusel, mis hakkasid kehtima pärast tegude toimepanemist. Seega peab kaaluma, kas nende episoodide suhtes on põhjendatud menetluse taasavamine. Nende osade suhtes, mis ei puudutanud tagasiulatuvuse probleemi, pole põhjust kriminaalmenetlust taasavada.

---

³¹¹ EIK Puhk v Eesti, kaebus nr 55103/00

Riigikohus rõhutab, et kuigi Puhk tunnistati kriminaalkorras süüdi tegude eest, mis toimepanemise ajal polnud kuriteona karistatavad, ei anna see iseenesest alust väita, et tegemist oleks ka praegu tema õiguste jätkuva ja olulise rikkumisega. Seetõttu peabki välja selgitama, kas jätkuvalt esineb negatiivseid tagajärgi. Siseriiklik kohus võttis karistuse määramisel arvesse nii enne kui pärast karistusnormi kehtima hakkamist toimepandud tegusid ja see mõjutas karistuse määramist. Teistmismenetluse toimumise ajaks oli Puhk karistuse ära kandnud ning möödunud oli katseaeg ja lisakaristuse kandmise aeg. Seetõttu polnud Puhkile võimalik mõista senisest kergemat karistust. Kuid karistusregistrist polnud need andmed kustunud ja see kitsendab oluliselt isiku õigusi, nt valida vabalt tegevusala. Riigikohus leidis, et teoreetiliselt oleks talle ka ilma Konventsiooni rikkuvate kuritegude arvesse võtmist võidud määrata kolme aastane katseaeg, mis tähendaks, et karistusregistrisse jääksid andmed sama kauaks ning see pole põhjenduseks, et menetlust taasavada.

Puhkilt välja mõistetud tsiviilhagi osas (u 1,5 mln krooni) tõi Riigikohus välja: „Tulenevalt Kriminaalmenetluse koodeksi (KrMK) §-st 269 oli kriminaalmenetluses esitatud tsiviilhagi võimalik rahuldada üksnes tingimusel, et isik tunnistatakse nende tegude eest, millega kahju tekitati, kriminaalkorras süüdi. Õigeks mõistva kohtuotsuse tegemisel kuriteokoosseisu puudumise tõttu pidi kohus jätta tsiviilhagi läbi vaatamata.“³¹² Kuna Puhk oleks pidanud enne 1995. a toime pandud tegudes õigeks mõistma, tuleks KrMK § 269 lg 3 kohaselt ka tsiviilhagi läbi vaatamata jätta. Kuna kõik Puhki teod, mis olid tsiviilhagi väljamõistmise aluseks, leidsid aset enne 1995. a, tuleks tsiviilhagi jätta täies ulatuses läbi vaatamata. Hetkel on siiski jõus siseriiklik kohtuotsus, mille alusel võidakse Puhkilt 1,5 mln krooni sisse nõuda. Kirjeldatud olukorras jätkub Puhki omandiõiguse rikkumine ja see on põhjuslikus seoses EIK-i otsusega tuvastatud õiguste rikkumisega. Arvestades rikkumise laadi ja summa suurust, on vaadeldav omandiõiguse rikkumine ka piisavalt oluline kriminaalmenetluse osaliseks taasavamiseks. Samuti puuduvad muud tõhusad võimalused Puhki omandiõiguse rikkumise heastamiseks.

Kriminaalkolleegium ütles kokkuvõtvalt, et nendes tegudes, milles ei leitud rikkumist ja nendes tegudes, mis on toime pandud enne 1995.a ja mis ei olnud tsiviilhagi aluseks, ei kaasne Puhki sellist õiguste jätkuvat ja olulist rikkumist, mis õigustaks kriminaalmenetluse taasavamist. Mis puudutab aga enne 1995.a langetatud otsuseid, kus esines rikkumine ja mis puudutasid tsiviilhagi, siis nende osas tuleks siseriiklikud otsused selles osas tühistada (sh tsiviilhagi rahuldamise osas). Riigikohtu kriminaalkolleegium mõistab Puhki õigeks tegudes, mille osas kriminaalmenetlus on taasavatud ning Tartu Linna Maksuameti tsiviilhagi jäetakse läbi

---

³¹² RKKK 3-1-3-5-04

vaatamata. Kahjuks puudub jällegi edasine info, kuidas neid otsuseid täita tuleks kui mingi summa oleks juba makstud, sest ka TMS³¹³-s ei eksisteeri eraldi asjakohaseid sätteid.

5.4 Taal 3-1-2-6-06, 20. november 2006. a

Hermo Taali teistmisavaldus on esimene, mille puhul saab rääkida juba spetsiifilisest teistmisalusest kriminaalmenetluse seadustiku § 366 lg 1 p 7 näol ning pikemalt on käsitletud ka menetluse taasvamise protsessi ja tulemust maakohtus.

Taal tunnistati 20. veebruaril 2001. a Tallinna Linnakohtu otsusega süüdi KrK § 142 lg 2 p 4 järgi väljapressimises. Taal tunnistati süüdi poe töötajate ütluste alustel, kes ta hääle ära tundsid. Lisaks oli veel kaks tunnistajat, kellest üks oli anonüümne. Kohtuistungil ühtegi tunnistajat üle ei kuulatud ning Taalil puudus võimalus nende küsitlemiseks. Tallinna Ringkonnakohus jättis apellatsiooni rahuldamata ning Riigikohus ei võtnud kassatsiooni menetlusse. Sellest tulenevalt esitas Taali kaitsja 2001. a kaebuse EIK-le, väites, et rikutud on õigust õiglasele kohtupidamisele Konventsiooni art 6 mõttes. EIK leidis oma 22. novembri 2005. a otsuses³¹⁴, et Eesti riik on rikkunud Konventsiooni art 6 lg 1 ja lg 3 punkti d ehk rikutud on õigust õiglasele õigusemõistmisele ning Taalil polnud võimalik küsitleda ise või lasta küsitleda süüdistuse tunnistajaid.

Taali kaitsja esitas 19. mai 2006. a Riigikohtule teistmisavalduse, milles palub Taali suhtes tehtud kohtuotsuste tühistamist ja kriminaalasja saatmist esimese astme kohtule uueks arutamiseks. Kaitsja rõhutas, et EIK küll määras Taalile õiguste rikkumise eest hüvitise, kuid sisu osas nad seisukohta ei võtnud ning seetõttu tuleb menetlus taasavada. Prokuratuur viitab Veeberi kriminaalasjale 3-1-3-13-03 ning nõustub teistmisavalduses esitatud taotlusega.

Riigikohtu kolleegium viitab asja arutamisel KRMS § 366 lg 1 p 7 ning EIK otsuse sisulisele poolele. Eraldi analüüsiiti veel seda, kas kohtuasi oleks saanud teistsuguse tulemuse kui rikkumist poleks aset leidnud. Kuna kohus hoidus oletuste tegemistest, siis leiti, et: „kõnealuses asjas võisid Euroopa Inimõiguste Kohtu tuvastatud ja käesoleva otsuse punktis 9 märgitud Konventsiooni artikli 6 lõike 1 ja lõike 3 punkti d rikkumised mõjutada H. Taali süüasja otsustamist ja seda rikkumist ei ole võimalik kõrvaldada muul viisil kui kriminaalmenetlust uuendades ja kriminaalasja uuesti arutades.“³¹⁵ Seega saadeti Taali kriminaalasi uueks arutamiseks Harju Maakohtule.

---

³¹³ Täitemenetluse seadustik RT I, 05.03.2015, 5

³¹⁴ EIK Taal v Eesti, kaebus nr 13249/02

³¹⁵ RKKK 3-1-2-6-06 p 10

Harju Maakohus leidis 13.06.2007. a lahendis nr 1-06-15031, et pole kogutud selliseid tõendeid, mida saaks kogumis hinnata sellisena, et saaks väita, et Taali süü oleks tõendamist leidnud ning ta mõisteti õigeks. Asja arutamisel seitse aastat hiljem olid mitmesugused praktilised probleemid. Näiteks tunnistajad ei mäletanud seitsme aasta tagusest sündmusest midagi enam kui see, mis nad esialgse eeluurimise ajal olid rääkinud. Lisaks selgusid veel uued menetluslikud vead (nt ei olnud eristatavalt märgistatud originaalset ähvarduskõne ning kahtlustatava võrdlusmaterjali, mida tunnistajatele äratundmiseks esitati) ning osad asitõendid olid tolleks ajaks ka hävitatud. Kõige selletõttu oli arusaadav, et kohus õigeksmõistva otsuse tegi. Mõningatel juhtudel võib taasavatud menetlusest olla möödas isegi kümme aastat ning praktikas muutub asjade taasavamine äärmiselt keeruliseks. See on üks temaatika, mille kohta puudub Eestis vastav õiguskirjandus ja vajaks laiemat uurimist.

5.5 Dorožko ja Pozharskiy, 3-1-2-2-08, 26. jaanuar 2009. a

Antud lahendis on analüüsitud siseriikliku menetluse rikkumise olulist ja selle hüpoteetilist mõju lahendi tulemusele.

Aleksandr Dorožko tunnistati Tallinna Linnakohtu 30. mai 2003. a kohtuotsusega süüdi KarS § 200 lg 2 p-de 4 ,5 ,7 ja 8, § 120 ning § 215 lg 2 p 1 ja 3 järgi ning karistati vangistusega üheksa aasta pikkuse vangistusega. Sama otsusega tunnistati Vjatšeslav Džanašija (endine Požarski) süüdi KarS § 200 lg 2 p-de 5, 7 ja 8 ning § 215 lg 2 p-de 1 ja 3 järgi. Siseriiklikult läbiti kõik kohtuastmed ning süüdistatavad esitasid kaebuse Euroopa Inimõiguste Kohtusse põhjendusega, et rikutud on nende õigust õiglasele kohtupidamisele Konventsiooni art 6 lg 1 mõttes. Kaebajate väitel seisnes rikkumine selles, et linnakohtu kohtuniku abikaasa osales sama asja kriminaalasja uurimisel uurimisgrupi juhina. Asja arutanud linnakohtu kohtunik oli sellest teadlik, kuid ei taandanud end ja seetõttu ei olnud kohus erapooletu. Ka EIK nõustus 24. aprilli 2008. a otsuses³¹⁶, et Eesti Vabariik on rikkunud kaebajate suhtes konventsiooni art 6 lg-t 1, kuna objektiivselt eksisteerib põhjendatud kahtlus kohtuniku erapooletuses. Kohus määras kahju hüvitamist taotlenud Pozharskiyle 1500 eurose hüvitise.

Riigikohtus taotlesid mõlemad isikud linnakohtu ja Ringkonnakohtu otsuste teistmist, kuna on olemas teistmisalus ning toimus põhiõiguste rikkumine menetluse käigus, mis mõjutas asja otsustamist ja seda ei ole võimalik kõrvaldada muul viisil. Lisaks kandsid mõlemad kinnipeetavatena jätkuvalt karistust Tartu vanglas ning kaitsja taotles nende vabastamist või karistuse ärakantuks lugemist ning kahju hüvitamist. Prokurör nõustus, et teistmisavaldus

---

³¹⁶ Dorozhko ja Pozharskiy v Eesti, kaebused nr 14659/04 ja nr 16855/04

tuleks rahuldada ja menetlus uuendada, kuna tegemist oli olulise rikkumisega KrMS § 339 lg 2 mõttes.

Riigikohus leidis, et teistmisalus on olemas ja eksisteerib põhjendatud kahtlus kohtuniku erapooletuses. Antud lahendis on Riigikohus punktides 10-11 põhjalikult analüüsinud teistmisalust ning selle tingimusi ja see annab väga hea ülevaate, mida peaksid kohtunikud teistmisavalduse rahuldamisel silmas pidama. Riigikohus tõdes, et kohtuniku taandumata jätmine on käsitatav olulise rikkumisena KrMS § 339 lg 2 mõttes, mis toob endaga kaasa kohtuotsuse tühistamise ja uueks arutamiseks saatmise. Vaatamata eeltoodule viidatakse EIK-i otsuse punktidele 55 ja 58³¹⁷, mis ütlevad, et puuduvad tõendid selle kohta nagu oleks kohtunik menetluse kestel käitunud süüdistatavate suhtes erapoolikult ja on sattunud kahtluse alla üksnes selletõttu, et kriminaalasja kohtueelsel menetlemisel osales tema abikaasa. Nendest kahest fraasist tulenevalt tegi Riigikohus järelduse, et EIK oli seisukohal, et mõne teise kohtuniku eesistumisel poleks süüdistatavatele mõistetud kergem karistus või nad õigeks mõistetud. Ühtlasi on Riigikohus tähelepanu juhtinud sellele, et linnakohtu otsust on täies mahus kontrollinud apellatsioonimenetluses Tallinna Ringkonnakohus. Autori meelest on see ebatäpne, et linnakohus on otsust täies mahus kontrollinud, kuna tulenevalt KrMS § 331 lg 2 arutab ringkonnakohus kriminaalasja ainult esitatud apellatsiooni piires. Samuti ei ole Riigikohtu poolt eelnevas menetluses kassatsiooni menetlusse võtmata jätmine hinnang sellele, et kassatsioon oli ilmtingimata alusetu. Teistmismenetluses oli Riigikohus ju eelnevalt jaatanud olulise rikkumise olemasolu KrMS § 339 tähenduses ning see oleks pidanud olema aluseks ka kassatsiooni rahuldamisele. Tulenevalt sellest, et „keegi pole kahtluse alla seadnud apellatsioonimenetluse ega Riigikohtu loamenetluse erapooletust, siis leiab kriminaalkolleegium, et A. Dorozhko ja V. Džanašija põhiõiguste rikkumine on käsitletaval juhul kõrvaldatud juba selle tuvastamise faktiga inimõiguste kohtu poolt. Seega puudub käesolevas kriminaalasjas mõistlik põhjus eeldada, et A. Dorozhko ja V. Džanašija kohta tehtud kohtulahendite teistmine võiks viia teistsuguse lõpptulemuseni. Nende põhiõiguste rikkumisest tekkinud kahju saab hüvitada inimõiguste kohtu otsuses määratud kompensatsiooni maksimisega“, seetõttu jäeti teistmisavaldused rahuldamata. Antud lahend on ainuke, mille põhjendused ei veena töö autorit, et selles, et teistmisavaldus tuleks jätta rahuldamata. Riigikohus on ise tõdenud KrMS § 339 lg 2 olulise rikkumise olemasolu ning kohtuniku vähemalt näilist erapooletust ning ka prokuratuur on teistmisavaldust toetanud. Mis puudutab aga väidet, et keegi pole kahtluse alla seadnud ringkonnakohtu ja riigikohtu erapooletust asja kontrollimisel, siis see välistaks justkui kõik otsused, kus rikkumine leidis aset esimeses astmes,

---

³¹⁷ Dorozhko ja Pozharskiy v Eesti, kaebused nr 14659/04 ja nr 16855/04, p 55 ja 58

kuid RKK ja RK on selle üle kontrollinud. Apellatsiooni arutatakse ringkonnakohtus ainult apellatsiooni piires ning Riigikohtu loakogu pole piisav, et kontrollida kogu menetluse varasemat erapooletust. Menetlus ja eriti kriminaalmenetlus mitte ainult ei pea olema erapooletu, vaid ka näima erapooletu ning antud juhul ei veennud Riigikohus töö autorit selles, et rikkumise puudumise korral oleks tulemus jäänud samaks. Lisaks pole arvesse võetud ega analüüsitud asjaolu, et EIK-st sai mittevaralise kahju hüvitise ainult Džanašija ning Dorožko ainukeseks rikkumise heastamiseks ongi EIK-i otsus. Seetõttu ei nõustu töö autor Riigikohtu järeldusega jätta teistmisavaldus rahuldamata.

5.6 Liivik 3-1-2-5-09, 17. veebruar 2010. a

Liiviku otsus käsitleb detailselt eri episoodide eest mõistetud karistusi ja seda, kuidas ühe episoodi „ära mõtlemine“ muudaks vangistuse pikkust, lisakaristusi ja tsiviilhagi. Üldiselt saab siit lahendist infot negatiivsete õigusjärelmite olemasolu kohta.

Tallinna Linnakohtu 30. jaanuari 2004. a otsusega tunnistati Jaak Liivik süüdi KrK § 161 järgi ja karistati kaheaastase vangistusega. Lisaks mõisteti Liivikult tsiviilhagi katteks välja 3 miljonit krooni Eesti Vabariigi kasuks. Liivik tunnistati süüdi selles, et tema kui Eesti Erastamisagentuuri peadirektori kohusetäitja jättis tahtlikult esitamata Eesti Vabariigi nimel pankrotiavalduse, mis tõi endaga kaasa ametiseisundi tahtliku ärakasutamise ja põhjustas Eesti Vabariigile suure varalise kahju, mis seisnes Tallinna Farmaatsiatehase erastamislepingust tuleneva järelmaksu põhiosa laekumata jäämises summas 3 miljonit krooni. Lisaks võttis ta riigile õigusvastaseid kohustusi.

Tallinna Ringkonnakohtus asendas otsuse resolutiivosas viite KrK § 161 lg 1 viitega KrK § 161, kuid sisuliselt jättis otsuse muutmata. Riigikohus³¹⁸ tühistas kassatsioonimenetluses varasemad otsused ning mõistis 3 mln asemel välja 1,4 mln krooni, kuid muus osas jäeti otsused muutmata.

Liiviku kaitsjad kaebasid EIK-i ning 25. juuni 2009. a otsusega³¹⁹ rahuldati Liiviku individuaalkaebus ja leiti, et Eesti Vabariik on Liiviku süüdimõistmisel rikkunud Konventsiooni art 7, mille kohaselt ei tohi kedagi tunnistada süüdi kuriteos, mis selle toimepanemise ajal kehtinud siseriikliku õiguse alusel ei olnud kuritegu.

Teistmisavalduses taotles Liiviku kaitsja kõigi siseriiklik kohtuotsuste tühistamist Liiviku süüditunnistamises ja karistamises, Liiviku õigusemõistmist ja tsiviilhagi täies ulatuses läbi vaatamata jätmist. Liivikule mõisteti kolme kuriteo eest üks karistus ning seda ei täpsustatud

---

³¹⁸ RKKK 3-1-1-109-04

³¹⁹ EIK Liivik v Eesti, kaebus nr 12157/05

episoodide kaupa. Avaldaja meelest tuleb Liivik õigeks mõista selles episoodis, mille osas EIK leidis rikkumise ning kuna karistus polnud eri episoodide vahel jagatud ning on ka aegunud, siis ei saa kriminaalasja maakohtule uueks arutamiseks saata ega Riigikohus ise uut karistust mõista. Avaldaja hinnangul on menetluse uuendamine vajalik, et taastada Liiviku hea nimi, hüvitada alusetult vabaduse võtmisega tekitatud kahju ning alusetu süüdimõistmise tõttu kaasnenud piirangud. Prokurör leidis, et avaldus on põhjendamatult ja puudub alus rahuldamiseks, alternatiivselt menetluse uuendamisel tuleks seda teha üksnes AS Eesti Raudtee erastamisega seonduvates episoodides.

Riigikohtu kriminaalkolleegium analüüsis esmalt teistmisaluse olemasolu. Jaatati rahuldatud EIK-i individuaalkaebust ning seda, et rikkumine võis mõjutada teistetavas kriminaalmenetluses tehtud kohtuotsuseid. Kuna aga Liivik mõisteti süüdi nii AS Eesti Raudtee kui Tallinna Farmaatsiatehase erastamisega seotud kuritegudes, pole võimalik jagada mõistetud karistust kaheks eraldi osaks. KrK § 161 ettenähtud kuriteo eest oli maksimaalne võimalik karistus 3 aastat ning Liivikule määrati kaheaastane vangistus, millest ta pidi kohe ära kandma kuus kuud vangistust ning sellele järgnes kahe aastane katseaeg. Riigikohus analüüsis kuriteo sanktsioone ja leidis, et kui Liivikule oleks üksnes Tallinna Farmaatsiatehase erastamisega seotud episoodi eest mõistetud karistusena 6 kuud reaalselt vangistust, ei oleks sellega karistuspraktikast hälbitud. Ka EIK mõõnas, et kui Liivik oleks süüdi mõistetud ainult ühe episoodi eest, ei oleks karistus pruukinud erineda talle tegelikult mõistetud vangistusest.

Riigikohus tõi välja, et Liivik on ära kandnud kogu talle mõistetud karistuse ning EIK on välja mõistnud ka sobiva hüvitise. Tolleks hetkeks olid kõik kuriteod aegunud ja see välistab üldjuhul kriminaalmenetluse uuendamise, et mõista talle karistus ainult Tallinna Farmaatsiatehase erastamise episoodidega seoses. Siinkohal viitas Riigikohus Veeberi kohtuasjale ning ütles: „/.../ tuleks kolleegiumi arvates siiski täiendavalt kaaluda kriminaalmenetluse uuendamist seoses AS Eesti Raudtee erastamise episoodidega siis, kui lisaks mõistetud karistusele seonduks nende kuriteoepisoodidega veel ka mingi negatiivne õigusjärelm- eeskätt tsiviilhagi. Kolleegiumi arvates ei ole sellistest õigusjärelmetest aga alust rääkida“.³²⁰

Riigikohus viitas, et isegi kui aegumisest tingitult poleks kriminaalmenetluse uuendamise järgne uus kohtulik arutamine välistatud, siis ei ole see alus, et Riigikohus peaks ise Liiviku täies mahus õigeks mõistma. Võttes arvesse avaldaja väiteid tema hea nime kahjustamisest, siis tuletas Riigikohus meelde, et Liivik oli ülejäänud episoodides seaduslikult ja riigile suure

---

³²⁰RKKK 3-1-2-5-09, p 9.2

varalise kahju põhjustamises süüdi tunnistatud ja karistatud. Seega leidis Riigikohus, et teistmisalus puudus ja jättis teistmisavalduse rahuldamata.

5.7 Mikolenko 3-3-2-1-10 22. veebruar 2010. a

Mikolenko esimese teistmisavalduse arutamisel seletas Riigikohus, et EIK-i otsus saab olla aluseks ainult konkreetse rikkumisega seotud lahendi või määruse teistmiseks, mitte laiendavalt kogu kohtuasja puudutava materjali läbi vaatamiseks.

Kodakondsus- ja Migratsiooniamet (KMA) tegi 29. oktoobril 2007. a Nikolai Mikolenkole ettekirjutuse väljasõidukohustuse sundtäitmise ja väljasaatmiskeskuses kinnipidamise kulude (ligi 250 000 krooni) tasumiseks 90 päeva jooksul. Mikolenko esitas ettekirjutuse peale kaebuse, kuid see jäeti korduvalt käiguta, kuna esinesid puudused. Lõpuks tagastati Tallinna Halduskohtu 22. aprilli 2008. a määrusega kaebus selle esitajale läbivaatamatult puuduste kõrvaldamata jätmise tõttu. Selle peale esitas Mikolenko määruskaebuse, mida keelduti menetlusse võtmast. Mikolenko esitas ka selle peale kaebuse ning läks välja kuni Riigikohtuni, kus tema teistmisavaldus jäeti detsembris 2008. a menetlusse võtmata. Seejärel esitas Mikolenko teistkordselt 16. oktoobril 2008. a Tallinna Halduskohtule kaebuse ettekirjutuse tühistamiseks ja taotles kaebuse tähtaegseks lugemist või kaebuse esitamise tähtaja pikendamist. Puuduliku kaebuse põhjusena tõi ta vähese eesti keele oskuse, et kaebuse puudused kõrvaldada. Ka see kaebus läks uuesti Riigikohtuni välja ning seal jäeti tema määruskaebus menetlusse võtmata. Selle peale esitas Mikolenko teistmisavalduse, kus ta palus vaadata uuesti läbi kassatsioonikaebus ning ta lisas sellele aluseks EIK-i otsuse³²¹.

Kolleegium ei rahuldanud tema teistmisavaldust, kuna EIK leidis art 5 lg 1 p „f“ rikkumise selles osas, mis puudutas Mikolenko kinnipidamist väljasaatmiskeskuses. Sellest tulenevalt saaks seda EIK-i otsust käsitleda teistmisalusena nende Eesti kohtulahendite puhul, millega otsustati väljasaatmiskeskuses Mikolenko kinnipidamise ja selle kestuse üle. Kuna selles kassatsioonikaebuses esitatud probleem ei puudutanud väljasaatmiskeskuses kinnipidamise õiguspärasust, siis ei saa see tulenevalt TsMS § 702 lg-st 3 olla nimetatud asjas tehtud kohtumääruste teistmise aluseks. Sellest otsusest tulenevalt esitas Mikolenko Riigikohtule uue teistmisavalduse (RK 3-3-2-2-10).

---

³²¹ Mikolenko v Eesti, kaebus nr 10664/05

5.8 Mikolenko 3-3-2-2-10, 08. juuni 2011. a

Mikolenko lahendis analüüsitakse teistmisavalduse ja selle lisade esitamise tähtaegsust ning seda, kas EIK-i tuvastatud rikkumine peab olema sisuliselt seotud teistetavate lahenditega.

Kui eelnevat Mikolenko menetluse käiku oli keerukas jälgida, siis vaadates selle kohtuasja resolutsiooni, on aru saada kui pika ja keerulise protsessiga on tegemist olnud. Näiteks on Riigikohus selle konkreetse asja raames tühistanud 19 määrust/otsust, jätnud rahuldamata 22 otsust/määrust ning jätnud läbi vaatamata 5 avaldust. Siiski on töö autor üritanud selle äärmiselt pika menetluse lühidalt kokku võtta.

Alates 4. novembrist 2003. a peeti Mikolenkot kinni Harku väljasaatmiskeskuses. KMA taotlusel pikendas Tallinna Halduskohus Mikolenko kinnipidamise aega iga kahe kuu möödumisel kuni 2007. a, mil Tallinna Halduskohus edasisest pikendamisest keeldus. Kohtu arvates oli kinnipidamine muutunud ebaproportsionaalseks ja PS-ga vastuolus olevaks ning Mikolenko vabastati.

EIK leidis 8. oktoobri 2009. a otsuses³²², et Mikolenko puhul on rikutud Konventsiooni art 5 lg-t 1, kuna vabaduse võtmine eelmainitud punkti alusel on õigustatud ainult seni kuni viiakse läbi väljasaatmismenetlust. Mikolenko kinnipidamine kestis erakordselt kaua ning kui alguses püüti vajalikke dokumente korda ajada, siis august 2004 - märts 2006 ei tehtud kaebaja väljasaatmiseks mingeid samme.

Seejärel esitaski Mikolenko teistmisavalduse, kus paluti kõigi Tallinna Halduskohtu määruste/otsuste, millega rahuldati kinnipidamise pikendamine, tühistamist. Mikolenko täiendas teistmisavaldust hilisemalt (osad lisad esitatud pärast kuue kuulist tähtaega) palvega tühistada veel kokku 31 haldusakti/otsust, mis olid seotud tema viibimisega väljasaatmiskeskuses. Lisaks palub ta tühistada haldusaktid/otsused, millega temalt mõisteti välja kohtutäituri pool kinnipeetud summad ja sellele täiendavalt veel kompenseerida varaline ja moraalne kahju 25 mln krooni (kahju hüvitamist õiguslikku alust pole välja toodud, kuid ilmselt võiks selleks olla riigivastutuse seaduse § 7 lg 2¹). Kahjuks polnud Mikolenko poolne kahjude hüvitamise avaldus esitatud tähtaegselt ning kohus ei andnud hinnangut selle õiguslike aluste või põhjendatuse üle.

Riigikohus vaagis kõigepealt esitatud materjalide tähtaegsust. TsMS-st tulenevalt võib EIK-i teistmisavalduse esitada kuue kuu jooksul alates EIK otsuse jõustumisest. HKMS § 76 lg 2

---

³²² Ibid

sätestab aga, et teistmisavalduse võib tagastada läbi vaatamata kui kohtulahendi tegemisest, mille teistmist taotletakse, on möödunud üle kümne aasta. Arutamise hetkeks ei olnud tähtajad möödunud, mistõttu oli Mikolenkol võimalik esitada teistmisavaldus nende kohtulahendite peale, millega otsustati pikendada väljasaatmiskeskuses tema kinnipidamise tähtaega. Probleemiks on aga see, kas iga üksikut lahendit on EIK otsuse alusel võimalik Eesti seaduse alusel teista.

HKMS § 77 järgi lähtub Riigikohus teistmisavalduse läbivaatamisel TsMS sätetest. „TsMS §-s 705 sätestatakse: "Teistmisavalduse esitamisele ja menetlemisele kohaldatakse kassatsioonkaebuse kohta sätestatud, kui käesolevas peatükis sätestatud ei tulene teisiti." TsMS § 674 lg-s 1 sätestab: "Kassaator võib kuni kassatsioonitähataja lõpuni kaebust muuta ja täiendada, muu hulgas laiendada kaebust kohtuotsuse neile osadele, mille peale esialgselt ei kaevatud. Kaebuse muutmisele kohaldatakse kassatsioonkaebuse kohta sätestatud." HKMS § 60 lg 11 järgi jäetakse kassatsioonkaebus läbi vaatamata, kui see on esitatud pärast kassatsioonitähataja möödumist. Euroopa Inimõiguste Kohtu 8. oktoobri 2009. a otsus jõustus 8. jaanuaril 2010. Tulenevalt eeltoodust sai teistmisavaldust esitada kuni 8. juulini 2010.“³²³ Seega loetakse tähtaegseks enne 8. juulit 2010. a esitatud lisad, mis mahtusid kuue kuulise tähtaja sisse.

Rääkides sisuliselt teistmisalusest, ütles Riigikohus, et EIK otsus puudutas Mikolenko kinnipidamist väljasaatmiskeskuses ning see saab olla aluseks nende kohtulahendite teistmisele, millega otsustati paigutada Mikolenko väljasaatmiskeskusse või pikendati tema kinnipidamist. Lisaks oli kolleegium seisukohal, et rikkumist ei saa mõistlikult kõrvaldada teisiti kui teistmise kaudu.

Punktides 15-16 on analüüsitud, kas teistmisaluseks on rikkumine iseenesest või hoopis EIK-i poolt tuvastatud rikkumine ning selle seos TsMS § 703 lg-ga 2. Riigikohus on arvamisel, et teistmisaluseks on EIK-i poolt tuvastatud rikkumine ning puudub vastuolu TsMS § 703 lg-ga 2.

Jõudes aga kohtu otsuse juurde, siis tugineti teistmisavalduse osalisel rahuldamisel EIK-i otsuse punktide 64 ja 65 tõlgendusele, et alates augustist 2004 oli Mikolenko kinnipidamine konventsiooni rikkuv ning sellele järgnevad kinnipidamist pikendavad lahendid tuleks tühistada. Tühistamisele ei kuulu algne otsus Mikolenko väljasaatmiskeskusesse paigutamiseks ning lahendid, mis tehti enne augustit 2004. a., kuna nende osas rikkumist ei tuvastatud.

---

³²³ RKHK 3-3-2-1-10, p 10 ja 11

Seonduvalt kinnipidamise kulude sissenõudmisega viitab Riigikohus HMS § 44 lg 1 p 4 sätestatud võimalusele taotleda haldusmenetluse uuendamist ning vajadusel haldusaktide tagasitäitmist.

Mikolenko pöördus pärast Riigikohtu otsust uuesti halduskohtusse, kuid puudulike taotluste tõttu seal midagi lõplikult otsustatud pole ning menetlus kestab praeguseni.³²⁴

5.9 Andreev (Andreyev) 3-1-2-2-12, 9. mai 2012. a

Antud kaasuse puhul oleks oluline välja tuua kohtuotsuse täitmise temaatika ning Riigikohtu mõnevõrra laiendav käsitlus EIK-i otsuse teistmisalusena käsitlemisest.

Viru Maakohtu 3. novembri 2006. a otsusega tunnistati Sergey (Sergei) Andreev süüdi lühimenetluses KarS § 141 lg 2 p-de 1 ja 6 järgi ja talle mõisteti karistuseks üheksa aastat vangistust, mida vähendati kolmandiku võrra. 22. novembril 2006. a avaldas kohus otsuse tervikteksti, mille resolutiivosa oli võrreldes esialgsega täiendatud. Nimelt kohaldati talle KarS § 54 alusel lisakaristusena Eesti Vabariigi territooriumilt väljasaatmist sissesõidukeeluga kümneks aastaks. Sellele esitatud apellatsioon jäeti rahuldamata. Andreev esitas riigi õigusabi korras määratud kaitsjale soovi kassatsiooni esitamiseks ja esitas ka omakäelise kassatsiooni. Tema kaitsja esitas küll kassatsiooni, kuid hilinevalt ning Eesti Advokatuur leidis, et advokaat rikkus ka kutsenõudeid. Selle järgselt määrati Andreevile uus kaitsja, kes esitas uue teistmisavalduse, kuid Riigikohus ei võtnud seda menetlusse.

EIK leidis oma otsuses³²⁵, et rikutud on Konventsiooni art 6 lg 1, kuna riigi õigusabi korras määratud advokaadi kohustuste täitmata jätmine võttis kaebajalt juurdepääsuõiguse Riigikohtule.

Oluline on märkida, et 17.02.2012. a esitas Andreev Viru Maakohtule avalduse kohtulahendi täitmisel tekkinud küsimuse lahendamiseks. Viru Maakohtu täitmiskohtunik määras, et Viru Maakohtu 3. novembri 2006. a kohtuotsuse täitmisel tuleb lähtuda samal kuupäeval väljakuulutatud otsuse resolutiivosast, mis ei näe ette Andreevi väljasaatmist ning lisakaristust ei peaks arvesse võtma.

Andreevi kaitsja taotles teistmisavalduses kohtumenetluse uuendamist ja varasemate lahendite tühistamist ning põhjendas seda järgnevalt: „Maakohus rikkus S. Andreevi süüdimõistmisel oluliselt kriminaalmenetlusõigust, kuna kohaldas talle lisakaristust pärast otsuse

---

³²⁴ Vt halduskohtu asja nr 3-12-2127

³²⁵ EIK Andreyev v Eesti, kaebus nr 48132/07

väljakuulutamist. /.../ Samuti ei käsitletud kohtud lisakaristuse kohaldamise põhjendatust.³²⁶ Kaitsja vaidlustas ka otse kaasusega seonduvaid probleeme: nt rikkumised kannatanu usaldusväärsuse kontrolli osas, rikkumised seoses keelega jne.

Riigikohtu kriminaalkolleegium leidis, et Konventsiooniga tuvastatud rikkumise kõrvaldamine on võimalik, tagades avaldajale juurdepääsu Riigikohtule. Antud asjas vaidlustati Riigikohtu määrus, millega jäeti läbi vaatamata Andreevi kaitsja kassatsioon tähtaja möödumise tõttu. Kolleegium pidas võimalikuks tühistada Riigikohtu määrus ja suunata Andreevi huvides esitatud kassatsioonid Riigikohtus eelmenetluse toimetamiseks.

Lisaks märkis kolleegium, et teistmine on põhjendatud ainult osas, milles rikkumist ei ole võimalik kõrvaldada muul viisil kui teistmise kaudu. Kuna Viru Maakohtu täitmiskohtuniku määrusega otsustati, et kohtuotsuse täitmisel tuleb lähtuda samal kuupäeval välja kuulutatud resolutiivosast, mis ei näe ette lisakaristusena ette Andreevi väljasaatmist, leidis Kolleegium, et maakohtu seisukoht on õige ja täielikult kooskõlas, seega on Andreevi teistmisavalduses kirjeldatud lisakaristust puudutav ebatäpsus kõrvaldatud. Siinkohal oleks töö autori arvates Riigikohus pidanud piirduma ainult advokaadi süü tõttu hilinenult esitatud kassatsiooniga, mitte aga lisakaristuse probleemiga. Kui EIK tuvastas rikkumise ainult kassatsiooni esitamise kohta, siis ei saaks Andreev nagunii EIK-i otsust kasutada alusena, et teista asja lisakaristuse hilisema lisamise osas. Seetõttu poleks pidanud Riigikohus selle küsimuse osas seisukohta võtma, kuna sellest jääb mulje nagu saaks EIK-i otsust kasutada laiemalt ka nende küsimuste lahendamisel, mille osas otseselt rikkumist ei tuvastatud.

Märkimist vajab ka asjaolu, et riigi õigusabi taotluse ja esialgse teistmisavalduse järgselt peatati 28. detsembri 2011.a määrusega Viru Maakohtu 3. novembri 2006. a kohtuotsuse täitmine Andreevi väljasaatmise osas ning kõigi teistatud kohtulahendite puhul on see ainuke kord kui seda rakendati.

Riigikohtu poolt eelmenetlusse suunatud kassatsiooni kohta Riigikohtu otsingusüsteem ühtegi tulemust ei anna, kuid antud lahendiga seonduvat elamislubade temaatika osas on Andreev vahepeal uuesti kolmeastmelise kohtusüsteemi läbinud, mille kohta saab täpsemalt lugeda RK lahendist 3-3-1-1-14. Seega on Andreevi lisakaristuse vaidlus kestnud juba 8- aastat ning arvestades tema edu EIK-s, on ta suure tõenäosusega ka viimati mainitud RK lahendi EIK-i edasi kaevanud.

---

³²⁶ RKKK 3-1-2-2-12, p 5.2

5.10 Leas 3-1-2-1-13, 11. aprill 2013. a

Lease lahendist leiab hüpoteetilise arutelu selle kohta, kui rikkumist poleks olnud, kas siis menetluse tulemus oleks teistsugune olnud.

Pärnu Maakohut 30.novembri 2007. a otsusega tunnistati Johannes Leas süüdi KarS § 293 lg 2 p 1-de 1 ja 2 järgi, selles et ta Kihnu vallavanemana nõudis ja võttis vastu pistist.

Maakohtu otsuse peale esitati apellatsioon, mille põhjenduste kohaselt rikuti kriminaalasja menetlemisel oluliselt võistlevuse põhimõtet, kuna Leas ei saanud tutvuda jälitustegevuse lubade alusel kogutud jälitusteabega täies mahus. Seetõttu jäeti Leas ilma võimalusest enda kaitseõigust tõhusalt teostada ja kogutud tõendid tuleks kriminaalasja lahendamisel kõrvale jätta. Apellatsioonikaebus jäeti rahuldamata, kuna Tallinna Ringkonnakohtu arvamuse kohaselt ei kahjustanud prokuröri juurdepääs kogu jälitustoimingutega saadud teabele võistleva kohtumenetluse põhimõtet. Prokurör ei esitanud kõne all olevat teavet tõendina Lease vastu ning ka Maakohus ei tuginenud tõenditele, mida kohtuistungitel ei uuritud. Lisaks märgiti, et maakohus kontrollis jälitustoimingute lubasid, asjaolusid ja nende alusel läbi viidud jälitustoiminguid. Leas pöördus samasisulise kaebusega Riigikohtusse, kus kassatsioon jäeti menetlusse võtmast.

EIK leidis 6. märtsil 2012. a³²⁷, et rikutud on Konventsiooni art 6, kuna menetlus, milles otsustati tõendite avaldamise üle, ei olnud kooskõlas võistleva kohtumenetluse põhimõtetega ja puudusid tagatised kaebaja huvide kaitsmiseks. Mittevaralise kahju hüvitisena mõisteti välja 5200 eurot ning menetluskulude hüvitamiseks 3000 eurot.

Sellele järgnevalt esitati Riigikohtule teistmisavaldus tuginedes KrMS § 366 p 7 ning taotledes kriminaalasja saatmist Riigiprokuratuurile uue kohtueelse menetluse korraldamiseks. Kaitsja tõlgendas EIK-i otsust selliselt, et kriminaalasjas jälitustoimingutega kogutud tõendid on lubamatud ning see võis omakorda muuta kriminaalmenetluse tulemust. Lease kaitseõiguse rikkumine tõi omakorda kaasa ebaseadusliku kohtuotsuse tegemise.

Prokuratuur leidis, et teistmiseks puudub alus, kuna võistlevuse printsiibi rikkumised ei mõjutanud tulemust ning rikkumine on juba heastatud EIK-i poolt kahjuhüvitise väljamõistmisega. Lisaks on kuritegu aegunud ja kohtueelne menetlus ei ole võimalik.

Riigikohus leidis, et formaalselt on teistmisalus olemas, kuid tuleb otsustada, kas EIK-i tuvastatud rikkumine võis mõjutada kriminaalasja lahendamist. Kollegium leidis, et

---

³²⁷ EIK Leas v Eesti, kaebus nr 59577/08

siseriiklikud kohtud on otsustes põhjalikult kirjeldanud ja analüüsinud kõiki tõendeid, millele süüdimõistev kohtuotsus on rajatud ning need ei tuginenud valdavas ulatuses järelevõttegevusega saadud tõenditele, vaid süü oli tõendatud tõendite kogumiga. Seejärel analüüsis kohus järelevõttegevusega saadud teabe tõendina kasutamise lubatavust ja selle mõju lahendi tulemusele (p 11.2-12.3) ning jõudis otsusele, et kohtuotsuse tegemisel ei tuginetud lubamatutele tõenditele ja maakohus kontrollis ise järelevõttegevuse seaduslikkust. Seega ei oleks kohus ilmselt teinud teistsugust lahendit.

Selgitamise huvides on kolleegium märkinud ka, et uurimisasutus ja prokuratuur selgitavad kriminaalmenetluses välja nii õigustavad kui süüstavad asjaolud. Kuni kaitsja ei ole välja toonud asjaolusid, mille pinnalt saaks järeldada, et järelevõttegevused võisid sisaldada õigustavat teavet, eeldatakse, et tõendid on kogutud erapooletult ning ka kogu õigustav teave on lisatud kriminaaltoimikusse.

Riigikohus jõudis järeldusele, et ausa kohtumenetluse põhimõtte rikkumine on heastatud sobiva rahalise hüvitise väljamõistmisega EIK-i poolt ning seetõttu jäeti teistmisavaldus rahuldamata.

5.11 Julin 3-3-2-2-12, 18. märts 2013. a

Julini kohtuasi on oluline, kuna Riigikohus on öelnud, et kui isikult on võetud ligipääs õigusemõistmisele, siis ei saa oletada, missugune oleks asja tulemus olnud ning see oleks põhjus teistmisavalduse rahuldamiseks.

Vjatšeslav Julin esitas Tartu Halduskohtule 2009. a kaebuse Tartu vangla ametniku toimingute peale, mis seisnes istungilt vanglasse tagasi saabumisel täieliku alastuseni lahtiriietumisega läbiotsimise läbiviimises, mis oli väidetavalt korraldatud kaebajat alandavas vormis. Julin esitas selle peale Tartu Vanglale taotluse mittevaralise kahju hüvitamiseks, kuid kuna Tartu Vangla leidis, et taotlus oli puudustega, mida tähtaegselt ei kõrvaldatud, jäeti kaebus läbi vaatamata. Julin pöördus Tartu Halduskohtusse, kuid sealt tagastati kaebus põhjendusega, et kaebajal on läbimata kohustuslik kohtueelne menetlus. Samale järeldusele jõudis ka Ringkonnakohus ning Riigikohus jättis määruskaebuse menetlusse võtmata.

Julin esitas 28. augustil 2012. a teistmisavalduse, milles soovis kriminaal- ja haldusajade uut läbivaatamist EIK otsuse³²⁸ alusel. EIK leidis, et kohtud on liiga rangelt tõlgendanud menetluskorda ning sellega võeti kaebajalt õiguse pöörduda kohtusse. EIK leidis, et vangla ja kohus oleksid pidanud arvesse võtma, et taotluses olid esile toodud hüvitisenõude faktilised ja õiguslikud alused, tegemist oli kinnipeetavaga, kelle emakeel oli vene keel ja kaebus puudutas

---

³²⁸ Julin v Eesti, kaebused nr 16563/08, nr 40841/08, nr 8192/10 ja nr 18656/10

intiiimtsiooni. Kaebaja tõi välja, et tema inimväärikust on alandatud ning rikutud PS § 13 ja § 15 sätestatud õigusi.

Kolleegium rõhutas EIK-i arvamust, et kohtud ei analüüsinud, kas Julini poolt vanglale esitatud kaebuses tõepoolest esinesid alused ning sisuliselt jäi ainult vangla juhtkonna otsustada, kas vang saab kohtusse pöörduda või mitte. Selline kohtusse pöördumise õiguse piirang on ebaproportsionaalne ja kahjustab õiguse olemust. Mis puudutab aga läbiotsimist ennast, siis selle läbiviimise meetodi suhtes ei leidnud EIK rikkumist.

Riigikohus nõustus EIK-ga, et kohus oleks pidanud Julini taotlust vanglale sisuliselt analüüsima. Riigikohus rõhutas, et taotluse esitamise põhilised elemendid olid olemas ning vanglal puudus alus taotluse tagastamiseks.

Kolleegium oli seisukohal, et rikkumist ei ole võimalik kõrvaldada muul viisil kui teistmise kaudu, sest antud juhtumi puhul saab ainult sisulise arutamise kaudu üldse selgeks teha, mis oleks lahendatava asja lõpptulemus. Seetõttu tuleb edasise kohtumenetluse käigus selgitada, kas läbiotsimine oli õigusvastane ning kas kaebajal on riigivastutuse seaduse alusel hüvitatavat kahju. Seega tühistab Riigikohus haldus- ja ringkonnakohtu määrused ning saadab asja halduskohtule menetlusse võtmise otsustamiseks.

5.12 Martin 3-1-2-2-14, 29. september 2014. a

Martini lahend on üks põhjalikumaid Riigikohtu lahendeid, kus analüüsitakse täpselt teistmisaluseid ja vajalikke tingimusi, et asja saaks uuesti läbi vaadata. Lisaks annab see hea ülevaate Riigikohtu seisukohast, kuidas rikkumist heastada.

Pärnu Maakohtu 17. juuni 2008. a otsusega tunnistati Keijo Martin süüdi KarS § 114 p 1 järgi julmaval ja piinaval viisil toime pandud tapmises ja § 199 lg 1 järgi varguses. Ringkonnakohtu 28. oktoobri 2008. a otsusega mõisteti ta õigeks KarS § 199 lg 1 järgi ning õigeks tapmises julmal viisil. Süüdistuses KarS § 114 p 1 alt 1 ehk tapmises piinaval viisil osas jäeti maakohtu otsus muutmata. Ringkonnakohus leidis, et maakohus rikkus oluliselt kriminaalmenetlusõigust kui avaldas tervikuna Martini eeluurimisel antud ütlused ja kasutas neid kohtuotsuse tegemisel. Kõik kohtueelses menetluses antud ütlused tuleb seega tõendikogumist välja arvata. Sellele vaatamata on Martini süü tapmise toimepanemises tõendatud ning vaidlus puudub selle üle, et Martin kohtueelses menetluses tunnistas üles mõrva toimepanemise. Riigikohus jättis kassatsiooni menetlusse võtmata.

EIK leidis oma 30. mai 2013. a otsuses³²⁹, et kriminaalmenetluses kahjustati Martini kaitseõigust Konventsiooni art 6 lg 1 ja lg 3 p „c“ tähenduses. Rikkumine seisnes selles, et rikuti kaebaja õigust ennast kohtueelses menetluses vabalt kaitsta vabalt valitud kaitsja abil ning Martini süüdimõistmine tugines kaitseõiguse rikkumisega kogutud tõenditele. Kuigi RKK jättis kaitseõiguse rikkumisega kogutud tõendid tõendikogumist välja, võttis ta need otsuse tegemisel tegelikult arvesse. Martinile mõisteti välja mittevaralise kahju hüvitamiseks 4500 eurot.

Antud kaasuse probleemiks kujunes see, et tollal alaealine Martin kirjutas 7. augustil 2006. a kaks avaldust, milles loobus valitud kaitsja teenustest ning seejärel ei lubatud tema valitud kaitsjal enam Martiniga kohtuda. Samal päeval määrati riigi õigusabi korras Martinile teine kaitsja. Martin kinnitas hiljem, et talle avaldati uurijate poolt survet esialgse advokaadi loobumiseks. 7. augustil kuulati Martin uue advokaadi juuresolekul üle ja selle käigus tunnistas ta üles mõrva toimepanemise ning samal päeval seostati ütlused olustikuga. Sellega seoses leidis EIK, et ilmselgelt leidsid aset dokumenteerimata vestlused uurijate ja Martini vahel, kus teda survestati valitud kaitsjast loobuma. Seejärel kasutati Martini kohtueelses menetluses antud ütlusi tema vastu ning kuigi RKK jättis need edasisest menetlusest välja, näitab RKK otsus, et kohus on Martini ütlusi tegelikult arvesse võtnud ja sellele ka viidanud.

Riigikohtule esitati EIK-i otsusele tuginedes teistmisavaldus, kus taotletakse maa- ja ringkonnakohtu otsuste tühistamist ja kriminaalmenetluse uuendamist. Kaitsja hinnangul võis EIK-i poolt tuvastatud rikkumine mõjutada kriminaalasjas tehtud otsust. Kui RKK oleks tõepoolest jättnud kõik kaitseõiguse rikkumisega saadud tõendid arvestamata, poleks nad saanud opereerida üldise teadmisega selle kohta, et Martin tunnistas end mõrvas süüdi. Muud tõendid osutuksid Martini süüditunnistamiseks ebapiisavatakes. Prokurör leidis, et rahaline hüvitis kompenseerib kaitseõiguse rikkumise ning RKK ei ole tuginenud rikkumisega saadud tõenditele ja see ei ole kaasa toonud väärade kohtulahendit.

Kolleegium selgitab vastava teistmisaluse kontrollimise protseduuri: „KrMS § 366 p 7 nimetatud teistmisaluse tuvastamine toimub kahes etapis. Esmalt tuleb Riigikohtul hinnata, kas EIK-i tuvastatud rikkumine võis mõjutada kriminaalasja riigisisest otsustamist. Nii nagu KrMS § 366 p-des 4, 5, 6 ja 8 sätestatud teistmisaluste puhul, saab teistmismenetluse tulemiks olla vaid süüdistatava olukorra kergendamine. Seega tuleb otsustada, kas ka siis, kui rikkumist poleks toimunud, oleks riigisisene kohus isikut samuti süüdi tunnistanud ja kas

---

³²⁹ EIK Martin v Eesti, kaebus nr 35985/09

süüditunnistamisega kaasnevad õigusjärelmid oleksid sama rasked. Jaatava vastuse korral teistmisalus puudub.³³⁰

Veel viidatakse Riigikohtu varasemalt kohtupraktikale (RK 3-1-2-2-08): „Kohtupraktikas on asutud seisukohale, et põhiõiguste rikkumisega tekitatud kahju on sel juhul võimalik lugeda hüvitatuks rikkumisega seoses määratud hüvitise maksmisega EIK-i poolt. Üldjuhul saabki rikkumisega seoses määratud kompensatsioon olla käsitatav rikkumisega tekitatud kahju hüvitamisena vaid olukordades, mil teistmismenetluses leitakse, et tuvastatud rikkumine ei mõjutanud kriminaalasja otsustamist.“³³¹

Riigikohus jätkab, et isegi kui teistmismenetluses leitakse, et EIK-i poolt tuvastatud rikkumine võis kriminaalasja riigisisest otsustamist mõjutada, ei tähenda see veel teistmisaluse sedastamist. Teises etapis tuleb hinnata, kas rikkumist ei ole võimalik kõrvaldada või heastada mõnel muul viisil. „Tõdemus, et ilma rikkumiseta ei oleks isikut süüdi tunnistatud, ei võimalda piirduda EIK-i poolt väljamõistetud hüvitisega.“³³²

Seejärel toob Riigikohus välja Taali lahendi (3-1-2-6-06) sarnasused antud kaasusega ja analüüsi kaitseõiguse rikkumise korral, kuid nendib lõpuks nende kaasuste erinevust. Taali lahendis nenditi kaitseõiguse rikkumist kohtumenetluses ja seega kriminaalmenetluses tervikuna, mis võis puudutada kogu tõenduslikku baasi. Martini kohtuasjas ei sedastatud kaitseõiguse rikkumist enam kohtumenetluses ja see ei puudutanud enamikke tõendeid, millele tugineti Martini süüdimõistmisel. Kokkuvõtvalt leidis kolleegium, et kohtueelses menetluses aset leidnud kaitseõiguse rikkumine ei mõjutanud määraval viisil asja otsustamist kohtumenetluses ning muud kogutud tõendid ja RKK põhistus ei anna alust väita, et kriminaalasja menetluse uuendamine võiks viia Martini õigeksmõistmiseni. Menetluse uuendamine on aga välistatud ka KrMS § 366 p 12 ja 13 märgitud alustel. Kokkuvõtvalt jäeti teistmisavaldus rahuldamata.

Riigikohus on täiendavalt pidanud vajalikuks selgitada mõningaid küsimusi, mida käsitleti EIK-i lahendis, nt asjaolu, et EIK-i etteheide kaitsja taandamismenetluse kasutamata jätmise kohta ei tugine Eesti kriminaalmenetlusõigusele. Teise aspektina tõi Riigikohus välja, et nad nõustuvad EIK-i etteheidetega, et kriminaalmenetlus selle algetapil ei näinud aus. „Ka kehtiva kriminaalmenetlus õiguse kohaselt ei takista miski, sealhulgas ka valitud kaitsja taandamise

---

³³⁰ RKKK 3-1-2-2-14, p 9 ja 9.1

³³¹ RKKK 3-1-2-2-14, p 9.1

³³² RKKK 3-1-2-2-14, p 9.2

menetluse puudumine, ausa kohtumenetluse põhimõtte järgimist ja kaitseõiguse tegelikku tagamist.³³³

5.13 Vronchenko 3-1-2-1-14, 30. mai 2014. a

Vronchenko kaasus tegeleb jällegi küsimusega, kas rikkumine võis mõjutada asja otsustamist. Lisaks on rõhk siseriikliku menetluse tõendite hindamisel ja nende kogumil.

Alexey Vronchenko tunnistati Harju Maakohtu 27. veebruari 2009. a otsusega süüdi ja teda karistati KarS § 141 lg 2 p 1 ja 6 ja KarS § 121 alusel ning talle mõisteti liitkaristuseks 8 aasta ja 3 kuu pikkune vangistus. Vronchenko tunnistati süüdi selles, et ta 2006 ja 2007. a astus oma arusaamisvõimetu kasutütrega korduvalt suguühendusse ning pani toime kehalise väärkohtlemise süüteo. RKK jättis apellatsioonid rahuldamata ning Riigikohus jättis 9. septembri 2009. a määrusega kassatsiooni menetluse võtmata.

EIK tegi 18. juulil 2013. a otsuse³³⁴, millega tuvastas Konventsiooni Art 6 lg 1 ja lg 3 p „d“ rikkumise ning mõistis mittevahalise kahju katteks välja 5200 eurot. EIK leidis, et rikutud on kaebaja õigust õiglasele kohtumenetlusele ning küsitlemisõigusele, kuna talle ei olnud nõuetekohaselt tagatud võimalus esitada tema vastu andvale tunnistajale ütlusi. Antud juhul olid kannatanu ütlused ainsaks otseseks süüd kinnitavaks tõendiks. Kuigi kohtutele ei saa ette heita, et nad eksperdiarvamusele tuginedes keeldusid kannatanut kohtusse kutsumast, oleksid nad pidanud tegema võimalikus esitada kannatanule küsimusi kohtueelse uurimise ajal.

EIK-i otsuse järgselt esitas Vronchenko kaitsja teistmisavalduse, milles taotles maakohtu ja RKK otsuse tühistamist ja asja Maakohtule uueks arutamiseks saatmist. Kaitsja väitis, et kaebaja mõisteti süüdi üksnes kannatanu ütluste alusel, võis see mõjutada otsuse sisu ja seega kaasa tuua põhjendamatu kohtuotsuse, mida on võimalik tühistada vaid teistmise kaudu. Prokuratuur leidis, et alus avalduse menetluse võtmiseks puudub, nimelt hinnati kõiki tõendeid kogumis ning süüdistatava süü on nendega tõendatud, ei mõjutanud EIK-i poolt väljatoodud rikkumine süüdistatava süüküsimuse otsustamist tervikuna.

Riigikohtu kriminaalkolleegium analüüsis kõigepealt, kas EIK-i tuvastatud rikkumine võis mõjutada kriminaalasja lahendamist. Kolleegium avaldas seisukoha, et kuigi kannatanu ütlused olid ainsaks otseseks tõendiks, on nii maakohus kui RKK põhjalikult kirjeldanud ja analüüsinud teisi tõendeid, mis võimaldasid kogumis lugeda süü tõendatuks. Riigikohtu praktika järgi ei ole välistatud isiku süüditunnistamine ka ainult kaudsete tõendite alusel (RK 3-1-1-8-10). Seega ei

---

³³³ RKKK 3-1-2-2-14, p 15

³³⁴ EIK Vronchenko v Eesti, kaebus nr 59632/09

annaks kannatanu ütluste tõendikogumist väljajätmine alust väita, et sellega oleks kaasnenud süüdistatava õigeksmõistmine.

Järgnevalt analüüsis Riigikohus menetlusnorme, mis käsitlevad teiste tõendiallikate kasutamist, kui vahetat tõendiallikat ei saa üle kuulata. Kohus tõi detailselt välja teiste tunnistajate ütlused, mis kinnitasid kannatanu juttu ning ka dokumentaalsed tõendid ja kinnitasid kaudselt süüdistatava süüd. Sama seisukohta toetas ka läbiviidud kohtupsühhiaatriline-kohtuseksuoloogiline kompleksekspertis. Kokkuvõtvalt leidis kolleegium, et Vronchenko kriminaalasja arutamisel uuriti piisavalt kaudseid tõendeid, mis kogumis tõendasid tema süüd. Seetõttu ei tingi EIK-i poolt tuvastatud õiglase kohtumenetluse rikkumine asja uuendamist, kuna rikkumine ei saanud mõjutada asja otsustamist.

5.14 Teistetud kohtuasjade kokkuvõte

Järgneb ülaltoodud kohtuasjade kokkuvõtete sisuline analüüs, et välja tuua eripärad ning seaduspärasused, mida pole jooksvalt kajastatud.

Kui esimestel aastatel keskenduti teistetavates asjades arusaadavatel põhjustel avalduste vastuvõetavusele, siis pärast seda on fookus nihkunud sisulistele tingimustele. Riigikohtu praktika³³⁵ kohaselt saab välja tuua järgmised nõuded:

- EIK-i individuaalkaebuse alusel tuvastatud rikkumise;
- varasema praktika alusel ka see, kas taasavamine on põhjuslikkus seoses rikkumise heastamisega;
- vajalik ja kohane;
- eksisteerima peab väljavaade, et asi laheneb taotlejale soodsamalt kui varasema otsusega ehk kui esmases menetluses poleks konventsiooni nõudeid rikutud, oleks menetluse tulemusena isiku õiguslik seisund olnud teistsugune;
- kas rikkumist saab heastada muude võimalustega, nt rikkumise fakti tuvastamise või hüvitise väljamõistmisega;
- menetluse taasavamine on põhjendatud üksnes õiguse jätkuva ja olulise rikkumise korral, nt negatiivsed õigusjärelmid nagu tsiviilhagi;
- kohtumenetluse taasavamise vajadus peab kaaluma üles õigusrahu ja teiste isikute õiguste riive asja uuel läbivaatamisel.

---

³³⁵ Eelkõige on need seisukohad kokkuvõtlikult esitatud RKKK 3-1-2-2-08 lahendis

Nendest kõigist tingimustest on Riigikohus enim rõhunud neljandale ja kuuendale punktile. Nimelt on pikalt analüüsitud, kas asi oleks avaldajale lahenenud soodsamalt kui rikkumist poleks toimunud ning seda, kas tegemist on õiguse jätkuva ja olulise rikkumisega, mille puhul eksisteerib avaldaja jaoks negatiivne õigusjärelm. Selle all on näidetena toodud näiteks tsiviilhagi, karistuse jätkuv kandmine, lisakaristuse olemasolu, karistusregistris veel kustumata andmed, mis toovad kaasa piiranguid jne.

EIK-i enda praktikas ja õiguskirjanduses on EIK-i otsuste täitmise puhul rõhutatud endise olukorra taastamisele (*restitutio in integrum*), kuid Riigikohtu fookus on olnud pigem suunatud kahju hüvitamisele. Riigikohus küll analüüsib, kas tegemist on jätkuva mõjuga, kuid sellele vaatamata ei hinnata endise olukorra taastamise võimalust. Piisav pole põhjendus, et karistused on kantud ja aegunud ning registrist kustutatud. Leian, et vajalik oleks lähenemine, kus hinnatakse, mida saaks teha endise olukorra taastamiseks ning kui see ei ole tõesti võimalik, siis peaks ka Riigikohtul teoreetiline võimalus ise välja mõista riigivastutuse seaduse alusel hüvitis. Kahetsusväärset pole keegi teistmisavalduste esitajatest seda avaldusega koos taotlenud (Mikolenko esitas hilinenult) ning puudub kohtupoolne tõlgendus, kas see oleks praktikas võimalik.

Kahetsusväärset vähe on kohtud rahuldatud teistmisavalduste puhul analüüsinud kolmandate isikute õigusrahu ning nende huvide riivet. Ainult üksikud lahendid on tagasi esimese astme kohtule saadetud, kuid nende puhul puudub viide kolmandate isikute õiguspärase ootuse kaitsele. Muidugi pole see nii suureks probleemiks kriminaalasjades, kuid tulevikus tuleb kindlasti ette ka rohkem haldusasju ning võimalik ka, et tsiviilasju. Sellisel juhul peab kohtupraktika olukorra kujundama ning huvisid kaaluma hakkama.

Kõigepealt peatume laiemalt EIK-i otsustel, et välja selgitada, missuguseid rikkumisi EIK on tuvastanud ning vaatame, kas neid saaks kuidagi vältida ja seeläbi vähendada ka teistmismenetluste arvu. Autori meelest on teistmismenetlustel riigi jaoks negatiivne mõju, kuna need vähendavad kohtusüsteemi usaldusväärset, kahjustavad õiguskindluse põhimõtet ning suurendavad kohtute töökoormust. Ajaliselt esimestes kriminaalasjades on EIK tuvastanud korduvalt rikkumise kriminaalnormide tagasiulatuva mõju kohta (3-1-3-13-03, 3-1-3-5-04, 3-1-2-5-09), mis oli kestvate süütegude puhul Eestis süstemaatiline probleem. AS Giga kaasuses oli probleemiks õigusliku lünga probleem, kui halduskohtusse ei saanud kaevata politseitoimingute peale. Ülejäänud kriminaalasjades menetletud asjad puudutasid Konventsiooni artikkel 6 rikkumist, mis sätestab õiguse õiglase ja erapooletule kohtumõistmisele, nt Taali (3-1-2-6-06) ja Vronchenko (3-1-2-1-14) asjades oli probleemiks

kaitseõiguse rikkumine, sest polnud tagatud tunnistajate küsitlemise võimalust; Dorozhko ja Pozharskiy kohtuasjas (3-1-2-2-08) oli probleemiks kohtuniku näiline erapoolikus, kui kohtuniku abikaasa viis läbi sama asja eeluurimist; Andreevi asjas (3-1-2-2-12) oli probleemiks advokaadi ebapädevus ja seeläbi kaebajalt kassatsioonikaebuse esitamise võimaluse äravõtmine; Lease kriminaalasjas (3-1-2-1-13) oli probleemiks jällegi kaitseõiguse rikkumine, kui süüdistatav ei saanud tutvuda jälitustoimingutega; Martini asjas (3-1-2-2-14) kujunes probleemiks see, et ta ei saanud endale vabalt valida kaitsjat. Need kaasused näitavad laiemat probleemi, et isikutele pole sageli tagatud süüteasjades efektiivne kaitseõigus. Haldusasjadest oli Mikolenko kaasuses probleem väljasaatmiskeskuses hoidmisega ning Julini asjas võeti kaebajalt sisuline kohtusse pöördumise õigus, kuna seadust tõlgendati liiga rangelt.

Lisaks menetluslikele probleemidele on mitme lahendi puhul probleemiks olnud õiguse või seaduse lünk, mis põhjustas inimõiguste alase rikkumise. Ehedaim näide ongi EIK-i otsuse alusel teistmise regulatsiooni puudumine Eesti õiguskorras, kuid teistetavate lahendite endi põhjal saab välja tuua: probleem, et politseitoimingute sisu peale ei saanud kaevata halduskohtuse (AS Giga lahend) ning pärast EIK-i otsust muutsid Eesti kohtud oma praktikat ja menetlusseadustikku lisati ka spetsiaalne säte; väljasaatmiskeskuses hoidmist oli võimalik põhimõtteliselt lõpmatuseni pikendada (Mikolenko lahendid), kuid 2010. a lisati väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse³³⁶ § 24 lg 1¹, mille kohaselt on maksimaalne väljasaatmiskeskuses viibimise aeg 18 kuud (hetkel on see säte leitav § 25 lg 2³³⁷); Dorožko ja Pozharskiy lahendi alusel on muudetud KrMS § 49 lg 1 p 5 kohtuniku taandamise tõlgendamise praktikat jne. Samas kumab kõigist nendest lahenditest läbi tõsiasi, et rikkumistele viidates on esitatud apellatsioonid ja kassatsioonid, kuid Riigikohus pole nendes rikkumist leidnud. Kõige kummastavam on see Dorožko ja Pozharskiy kohtuasjas, kus teistmismenetluses ka prokurör ja Riigikohus leidsid, et tegemist oli kriminaalmenetluse olulise rikkumisega KrMS § 339 lg 2 mõttes, mis toob kaasa KrMS § 341 lg 2 kohaselt kohtuotsuse tühistamise ja uueks arutamiseks saatmise. Esialgsel menetlusel sellist seisukohta ei toetatud ning tegelikkuses asus Riigikohus ka teistmismenetluses seisukohale, et see ei ole piisav põhjus kohtulahendi teistmiseks.³³⁸ Siinkohal tundub tagantjärele, et Riigikohus oleks pidanud enam kaebusi ka sisuliselt arutama, mitte ainult keelduma kassatsioonikaebust menetlusse võtmast, sest mitmed tõsised probleemid on kahe silma vahele jäänud.

---

³³⁶ Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus RT I, 29.06.2012, 48

³³⁷ Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus RT I, 23.03.2015, 28

³³⁸ RKKK 3-1-2-2-08, p 13-15

Adresseerides ülalnimetatud probleeme, on võimalik teisttavate asja vähendada ning see omakorda suurendaks õiguskindlust, kohtute autoriteetsust ja vähendaks Riigikohtu töökoormust. Mikolenko kaasused on head näited, kuidas teistmismenettluses peab läbi töötama ligi sada lahendit/määrust ja kulutama sellele arvukaid töötunde. Mitmeid esilekerkinud probleeme saaks ennetada kui Eesti kohtud jälgiksid ja rakendaksid aktiivsemalt EIK-i kohtupraktikat ka teiste riikide lahendite kohta. Kindlasti on Eesti kohtusüsteemis tööl inimesi, kes spetsiifiliselt selle valdkonnaga tegelevad ning Riigiteatajas avaldatavad EIK-i otsuste eestikeelsed kokkuvõtted on juba suur samm õiges suunas, kuid ka madalama astme kohtunikud võiksid rohkem EIK-i praktikast lähtuda ja Konventsiooni tõlgendusi kasutada.

6 Kokkuvõte

Magistritöö eesmärgiks oli kaardistada ning struktureerida Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuse alusel teistmist käsitlev materjal ühte raamdokumenti. Magistritöö võtab kokku teistmise ning spetsiifiliselt EIK-i otsuse alusel teistmise ajaloolise arengu Eesti positiivses õiguses ning kohtupraktikas. Välja on toodud kohtupraktika statistika, areng ning viimaste aastate eripärad, millele Riigikohus teistmisavaldusi arutades on tähelepanu juhtinud. Rõhutatud on Riigikohtu poolt seatud tingimusi, millele teistmisavaldus peab vastama. Nendest seisukohtadest tulenevalt saavad kaebajad oma avalduse nõuetekohaselt sisustada. Riigikohtu lahendeid on analüüsitud kriitiliste pilgu läbi ning välja toodud autori ja Riigikohtu eriarvamused teatavate otsuste osas. Kohtulahendite puhul on esitatud hüpoteetilised probleemid, mis pole praktikas veel esile kerkinud, kuid võivad tulevikus aset leida ning neile üritatakse töös teoreetilisi lahendusi pakkuda. Ootan huviga teistmisavaldusi, mis esitatakse analoogsete asjade põhjal ning Riigikohtu tõlgendusi analoogsuse hindamisel. Lisaks on autori arvates mõnevõrra ennatlikult lisatud teistmise spetsiifiline alus kõigisse õigusharudesse ühtemoodi ning tsiviilasjades peaks kohtupraktika tegema vastavad korrektuurid, et teistmine tõesti leiaks aset väga erandlikel asjaoludel.

Statistilistest andmetest selgus, et EIK on Eesti riigi suhtes kokku teinud 42 sisulist otsust, kusjuures rikkumine on tuvastatud 34-l korral. Nendest lahenditest omakorda 35% ehk 12nest lahendist tulenevalt on esitatud teistmisavaldus Riigikohtusse. EIK-st tulenevate otsuste arv on tõusuteel ning see tõstab statistiliselt ka teistmisavalduste arvu ning prognoosin, et järgnevatel aastatel suureneb avalduste arv hüppeliselt, eriti kui juurdub ka analoogsetes asjades avalduse esitamise võimaluse kasutamine. 13-st Riigikohtus arutatud teistmisavaldustest üheksa on olnud kriminaalasjad ning neli haldusasjad. Riigikohus on osaliselt või täielikult avalduse rahuldanud seitsmel korral, mis teeb edukuse protsendiks 53. Üldistest arengutest rääkides on fookus avalduste vastuvõetavuse poleemikalt nihkunud sisuliste probleemide analüüsimisele.

Lisaks seadusest tulenevatele formaalsetele alustele on Riigikohus teistmisavaldusi arutades rõhutanud, et teistmisel analüüsitakse järgnevaid tingimusi: 1) EIK-i individuaalkaebuse alusel tuvastatud rikkumise olemasolu 2) taasavamine peab olema põhjuslikkus seoses rikkumisega 3) taasavamine peab olema vajalik ja kohane 4) eksisteerima peab väljavaade, et asi laheneb taotlejale soodsamalt kui varasema otsuse tulemus 5) kas rikkumist saab hüvitada muude võimalustega 6) menetluse taasavamine on põhjendatud üksnes õiguse jätkuva ja olulise rikkumise korral 7) kohtumenetluse taasavamise vajadus peab kaaluma üles õigusrahu ja teiste isikute õiguste riive asja uuel läbivaatamisel. Kui viimasele punktile pole Riigikohus erilist

tähelepanu pööranud, siis tähtsamateks on peetud seda, et rikkumise „ära mõtlemise“ korral oleks asi võinud saada isikule soodsama lahenduse ning seda aspekti, kas tegemist on jätkuva ja olulise rikkumisega, mille puhul on olemas kestev negatiivne õigusjärelm (nt tsiviilhagi, lisakaristus jne).

Analüüsides Riigikohtusse jõudnud teistmisavalduste probleemi olemust, on välja toodud rikkumised, miks isikud on üldse EIK-i pöördunud. Kui 2000tel aastatel esines karistusõiguse tagasiulatuvat kohaldamist jätkuvate süütegude puhul, siis hilisemate asjade puhul on aset leidnud mitmed kaitseõiguse rikkumised, nt erapooletu kohtumõistmine, advokaadi kassatsioonikaebuse esitamata jätmine jne. Haldusasjade puhul on EIK-i otsustest tulenevalt viidatud õiguslünkadele või kohtupraktika kitsaskohtadele ning see on andnud tõuke siseriiklikeks muudatusteks. Näiteks Mikolenko lahendi järgselt muudeti maksimaalset väljasaatmiskeskuses viibimise aega ning AS Giga lahendi tõttu muudeti esialgu kohtupraktikat politseitoimingute peale kaebamise kohta ning hiljem lisati ka vastav seadusesäte. See näitab, et Eesti on teinud aktiivselt samme kõrvaldamaks EIK-i poolt Konventsiooni vastaseks tunnistatud praktikat, kui tegemist on olnud Eesti riiki puudutava lahendiga. Eraldi töö saaks kirjutada sellest, kuidas Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika (ka teiste riikide lahendid) on mõjutanud Eesti kohtupraktikat ja seadusloomet.

Esile kerkis ka üks materiaaõiguslik probleem, nimelt teistmise õiguslikke aluseid analüüsides selgus TsMS-s ja HKMS-s vastuolu, et teista ei saa määruseid, mille peale seaduse kohaselt pole võimalik edasi kaevata. Konflikti lahendamiseks on HKMS kommenteeritud väljaanne pakkunud välja sätte põhiseaduspärase tõlgendamise, et selle sätte all mõeldakse ainult maakohtu ja ringkonnakohtu antavaid määruseid. Seadusi peaks olema võimalik lugeda ka ilma kommenteeritud väljaannet paralleelselt jälgimata ning antud hetkel ei ole sätte grammatiline tõlgendus ja tegelik sisu kooskõlas. Selletõttu on töös esitatud ettepanek TsMS-i ja HKMS-i vastavate sätete täiendamiseks, et need reguleeriksid detailselt, missuguste määruste peale pole võimalik teistmisavaldust esitada. Variandiks on ka, et EIK-i otsuse puhul tehakse erand ja määruste teistmise osas üldse piiranguid ei esitata.

Arvestades EIK-i kohtupraktika arenguid ja Euroopa Nõukogu toetust, hakatakse riikidele järjest enam andma konkreetseid juhiseid EIK-i lahendite täitmiseks, et leida lahendus süsteemsetele probleemidele ja tagada inimõiguste efektiivne kaitse. EIK on juba praegu üksikute lahendite puhul leidnud, et ainukeseks efektiivseks rikkumise heastamise vahendiks

on kohtuasja avamine ning riikidele sellekohaseid juhiseid andnud³³⁹. Välistatud pole ka EIK-i autoritaarsuse kasv ning areng üle-euroopaliseks konstitutsioonikohtuks. Kindel on aga see, et Konventsioon ja Kohus on ajas arenevad nähtused ning kätt peab kogu aeg „pulsil hoidma“. Ka Eestis võiks EIK-i kasvav pädevus ja otsused tekitada peale meedias leviva kriitika, ka just sisulist diskussiooni ja arutelu. Esimeseks sammuks sellel teel on informatsiooni olemasolu ja oskus seda kasutada. Sellest tulenevalt on oluline, et ka eesti keeles oleks saadaval materjal EIK-i otsuste täitmise ning justnimelt teistmise kohta üldiselt. Visiooniks on näha Eesti kohtute ja Euroopa Inimõiguste Kohtu integraalset süsteemi, kus toimib senisest efektiivsemalt inimõiguste kaitse ja rikkumiste korral ka *restitutio in integrum*.

Kokkuvõtvalt tahaksin lõpetada Tulkensi tsitaadiga, mille jätaksin originaalvormi: „*A judgment of the European Court of Human Right is not an end in itself, but a promise of future change, the starting point of a process which should enable rights and freedoms to be made effective.*“³⁴⁰

.....

Kuupäev

.....

Laura-Maria Lehist

---

³³⁹ Nt *Öcalan v Türgi*, kaebus nr 46221/99, 12. mai 2005. a või *Sejdovic v Itaalia*, kaebus nr 56581/00, 1. märts 2006. a

³⁴⁰ F. Tulkens. *Execution and Effects of Judgments of the European Court of Human Rights: The Role of the Judiciary*, in: *Dialogue between Judges*, Council of Europe, Strasbourg, 2006, lk 12. Tsitaadi eestikeelne tõlge: „Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus ei ole lõpp iseeneses, vaid lubadus muutuste tuuleks, initsiaator protsessile, mis peaks tagama õiguste ja vabaduste efektiivsuse.“

7 European Court of Human Rights judgements as the basis of reopening cases in Estonian legal order

Summary

This master thesis focuses on the subject of how it is possible to reopen proceedings based on the European Court of Human Rights judgements. Main focus is on the legal basis and judicial practice. The aim of this thesis is to summarize all the Estonian material and court rulings of this topic and structurize it into one work. Unfortunately, there isn't a lot of material in Estonian that focuses on the topic of reopening proceedings and when concentrating specifically on ECHR judgements as the basis of it, the material is very limited or rather out of date. Even most of the foreign material deals with general execution of judgements or is country or case specific. When we also take into account the latest trends of the ECHR and its growing guidance on how states should execute the Courts judgements, it is important that we have enough domestic material on this topic.

The thesis starts with general introduction to the European Court of Human Rights (Court) and to the European Convention on Human Rights. The subject of the Conventions role in national legal orders is discussed briefly and also focuses in Estonian role and cases in the Court. Second broad topic is reserved for the implementation of the Courts judgements and shows the three main ways of the implementations. In the next chapter, the reopening of proceedings, or how it is called in Estonia *teistmine*, is analysed in depth. What is *teistmine* and where does it come from into the Estonian language and legislation. Emphasis is on the historical options and draft act 545 which brought a special basis for reopening proceedings into the Estonian legal order. Then we continue with the current positive law and the characteristics of all the main procedural codes. Since we so far have cases in criminal or administrative matters, those have gotten main attention. Furthermore, the situation is compared with other European Council member states and focused on six other countries. Final two blocks consist of short summaries of all of the 13 cases that have been reopened based on the judgement of European Court of Human Rights. All the cases are analyzed and their importance is pointed out in the first paragraph of each case so to make finding the information easier to the reader. A summary and analyze of the cases follows with the remarks on how to improve the situation.

This work should be especially useful for practical implementation, like lawyers and applicants, who want to use ECHR judgements as the basis of reopening proceedings. This thesis contains extensive material on the draft bill that was the start of the legislature and could be considered as the underlying ground for interpreting the legislation. In addition it provides the latest ECHR

judicial practice and general tendencies. Hopefully the most useful part would still be the Estonian judgements and their historical development into the law as we know it nowadays.

The thesis also deals with theoretical problems that arose. For example the first applications for civil cases reopenings, are going to be interesting to follow, because reopening in civil matters should be a very limited option. Another unique situation can arise when applications in analogue cases will start applying to reopen their cases and it is up to the Supreme Court to decide if it truly is an analogue case or not. Then the difference in civil and administrative matters between regulations and judgements was regulated in the law and some restrictions applied. These restrictions can cause a situation when applicants cannot apply to reopen regulations and may be deprived of the right to protect their rights in court. Those restrictions should be specified by the law so everybody could have a clear understanding about the meaning.

The thesis contains all the Estonian judgements based on ECHR judgements made from 2004 till 2014 and tries to provide statistics and bring out common features among them. For example, there have been 34 cases until 2015, when ECHR has found a violation. From those 13 applications for reopening a proceedings have been submitted and 53% of them are granted at least partial satisfaction. Main analyse is still about the conceptual problems, e.g what are the Supreme Court prescribed criteria that should be taken into account when applying to reopen proceedings and what are the most important aspects to emphasize when motivating your case. Some of the Supreme Court judgements are criticized because of their reasoning and rhetorical questions about problems that may rise are formed. Estonian courts seem to centralize the aspects of whether or not the outcome would have been different if the infringement of the Convention would not have taken place and is the negative effect of the infringement still in force to the applicant. In conclusion, I hope this thesis has practical value and it gives those whose rights have been wronged information on how to restore justice, but also to minimize empty applications that have no basis.

.....

Date

.....

Laura-Maria Lehiste

8 Lühendid

EIK- Euroopa Inimõiguste Kohus

EIÕK- Euroopa Inimõiguste Konventsioon

HUDOC- Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite andmebaas

PS- Põhiseadus

RK- Riigikohus

RKK- Ringkonnakohus

RKKK- Riigikohtu kriminaalkolleegium

RKHK- Riigikohtu halduskolleegium

RKÜK- Riigikohtu üldkolleegium

RKPJKo- Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium

9 Kasutatud materjalid

Kasutatud kirjandus

1. 208 SE Seletuskiri Tsiviilkohtumenetluse seadustik. Riigikogu X koosseis, 2003.a Veebis kättesaadav:
<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou2&op=ems2&eid=208&assembly=10&u=20150419134255> (10.12.2014)
2. 545 SE I.Tsiviilkohtumenetluse seadustiku, halduskohtumenetluse seadustiku, riigivastutuse seaduse, väärtomenetluse seadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse seletuskiri. 2004. a. Veebis kättesaadav:
http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=043490019
3. Annus, T. Estonia Supreme Court on Reopening of Judicial Proceedings Following a Judgement of the European Court of Human Rights. Decision of 6 January 2004, case No. 3-1-13-03 and 10 January 2004, case No. 3-3-2-1-04. European Constitutional Law Review, Vol 1, Issue 2, 2005
4. Anvelt, K. „Jälitusloa andmise kord karmistub“ Eesti Päevaleht 02.06.2011
5. Bates, E. The Evolution of the European Convention on Human Rights. From its inception to the creation of a permanent Court of Human Rights. Oxford University Press, New York 2010
6. Council of Europe 8th Annual Report of the Committee of Ministers. Supervision of the execution of judgments and decisions of the European Court of Human Rights 2014
7. Court in Brief. Veebis kättesaadav:
http://echr.coe.int/Documents/Court_in_brief_ENG.pdf (11.12.2014)
8. Craig, P. EU Accession to the ECHR: Competence, Procedure and Substance. Fordham International Law Journal Vol 36, Issue 5, juuli 2013
9. Dülger, V. The Balance Between the Public Interest and Protection of Property Rights: A Judgment by the European Court of Human Rights about Expropriation.
10. ECHR Statistics. Violations by Article and by State 1959-2014. Veebis kättesaadav:
http://echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2014_ENG.pdf
11. Eesti Vabariigi Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. Veebis kättesaadav
<http://www.pohiseadus.ee/>
12. EIK kantselei publikatsioon. „Küsimused ja vastused“ Veebis kättesaadav:
http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/F0BD3920-B0A8-45AF-8B7D-27924E13A462/0/Questions_Answers_EST.pdf (11.12.2014)
13. EIK kodulehekülg. Reform of the Court. Veebis kättesaadav:
<http://www.echr.coe.int/pages/home.aspx?p=court/reform&c=> (14.12.2014)
14. EIK publikatsioon „50 years of activity. The European Court of Human rights. Some Facts and Figures“ 2010 kättesaadav:
<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Reports+and+Statistics/Statistics/Statistics+data/OldStats.htm> (11.12.2014)
15. EIK publikatsioon „Analysis of statistics 2012“ Jaanuar 2013
16. EIK publikatsioon „Country Fact Sheets 1959-2010“ 2011
17. EIK publikatsioon „Lühidalt kohtust“ 2013 Veebis kättesaadav:
<https://edoc.coe.int/en/european-court-of-human-rights/5643-lhidalt-kohtust.html>

18. EIK publikatsioon „Lühidalt kohtust“ Veebis kättesaadav:
http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/EE3A97CF-FA75-4422-8265-E318FEE44E09/0/Court_in_brief_EST.pdf (10.12.2014)
19. EIK publikatsioon „Press country profile: Estonia“ Jaanuar 2013
20. EIK publikatsiooni „Analysis of statistics 2014“ Jaanuar 2015
21. EIK statistika „Violation by Article and by State 1959-2014“ 31.12.2014 Veebis kättesaadav:
http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2014_ENG.pdf
22. Euroopa Kohus. Opinion 2/13 of the Court. 18.12.2014.a. Veebis kättesaadav:
<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?doclang=EN&text=&pageIndex=0&part=1&mode=DOC&docid=160882&occ=first&dir=&cid=240894> (10.12.2014)
23. Euroopa Konstitutsioonikohtute XIV konverents. Seadusandliku tegematajätmise probleemid põhiseaduslikkuse järelevalves. Vastused Leedu Konstitutsioonikohtu koostatud Euroopa Konstitutsioonikohtute XIV konverentsi küsimustikule, 2006. a Veebis kättesaadav:
http://www.riigikohus.ee/vfs/1030/Seadusandliku_tegematajätmise_probleemid_PSJV-s.pdf (24.03.2015)
24. Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee, Recommendation CM/Rec(2008)2 of the Committee of Ministers to member states on efficient domestic capacity for rapid execution of judgments of the European Court of Human Rights, 6. veebruar 2008. a
25. Euroopa Nõukogu. Programme and budget 2014-2015 Veebis kättesaadav:
http://www.coe.int/t/budgetcommittee/Source/Programme_and_Budget_2014-2015_en.pdf (16.02.2015)
26. Euroopa Nõukogu. The ECHR in facts & figures 2013. Jaanuar 2014 Veebis kättesaadav: http://www.echr.coe.int/Documents/Facts_Figures_2013_ENG.pdf
27. Euroopa Nõukogu/Euroopa Inimõiguste Kohus „Vastuvõetavuse kriteeriumite praktiline käsiraamat“ detsember 2011 Veebis kättesaadav Välisministeeriumi kodulehel:
http://www.vm.ee/sites/default/files/Vastuv%C3%B5etavuse_k%C3%A4siraamat%20ET_13042012MK.pdf
28. EV Välisministeerium „Teatis isikutele, kes soovivad pöörduda Euroopa inimõiguste kohtu poole.“ Veebis kättesaadav:
http://www.vm.ee/sites/default/files/ylidinformatsioon_EIKi_poordujatele.pdf
29. EV Välisministeerium. Inimõiguste Kohtusse pöördumise reeglite muutumine 1. jaanuarist 2014. Veebis kättesaadav: <http://vm.ee/et/uudised/inimoiguste-kohtusse-poordumise-reeglite-muutumine-1-jaanuarist-2014> (16.01.2015)
30. Føllesdal, A., B. Peters, G.Ulfstein, Constituting Europe. The European Court of Human Rights in a National, European and Gkobal Context, Cambridge University Press, 2013
31. Forst, D. The execution of Judgements of the European Court of Human Rights. Limits and Ways Ahead. Vienna Journal on International Constitutional Law, Vol 7, No 3, 2013
32. Greer, S. The European Convention on Human Rights. Achievements, Problems and Prospects. New York, Cambridge University Press
33. Gristoph, G. Paulus „Tsiviilprotsessiõigus. Kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine“ AS Õigusteabe Juura, Tallinn 2002

34. Hartwig, M. Much Ado About Human Rights: The Federal Constitutional Court Confronts the European Court of Human Rights, *German Law Journal*, Vol 6 No 5, 2005
35. Hiietamm, A. „Eestlane- vilets kaotaja“ *SL Õhtuleht* 4.08.2001
36. Hiio, J. 2014.a magistritöö „Euroopa Inimõiguste kohtu tulevik: Kuidas kaitsta inimõigusi senisest tõhusamalt?“
37. Issaeva, M., I.Sergeeva, M. Suchkova. Enforcement of the judgements of the European Court of Human Rights in Russia: Recent Developments and current challenges. *International Journal of Human Rights*, vol 8, nr 15, detsember 2011
38. Keller, H., A. Stone Sweet, A Europe of Rights: The Impact of the ECHR on National Legal Systems, Oxford University Press, 2008
39. Kergandberg, E. P.Pikamäe „Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne.“ Kirjastus Juura, 2012
40. Kund, O. „Laffranque: inimesed ei tea inimõiguste kohtusse pöördumise aluseid“ *Eesti Postimees* 05.02.2012. a
41. Kuurberg, M. „Ülevaade 2012. a Euroopa Inimõiguste Kohtusse ja ÜRO inimõiguste komiteele Eesti Vabariigi vastu esitatud individuaalkaebuste kohta“ Eesti Välisministeerium
42. Lambert Abdelgawad, E. The Execution of the Judgments of the European Court of Human Rights: Towards a Non-coercive and Participatory Model of Accountability, *Heidelberg Journal of International Law*, Vol 69, no 3, 2009
43. Lapitskaya, J. ECHR, Russia, and Chechnya: Two is not company and three is definitely a crowd. *International Law and politics*, Vol 43, 2011
44. Maruste, R. „EIÕK staatus Eesti õiguskorras“ *Juridica* 1996/IX
45. Maruste, R. „Rahvusvahelise kohtu otsuse siseriiklikust täitmisest“ *Juridica* IX/2003
46. Mayer, C., H. Wutscher. Are Austrian Courts Obligated to Consider the Jurisprudence of the European Court of Human Rights when Interpreting the ECHR? *The Vienna Journal on International Constitutional Law* Vol 8, 2/2014
47. Merusk, K., Pilving, I. jt, Halduskohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne, Juura 2013
48. Mikli, S. „Kuidas me allikaid kaitseme?“ *Eesti Päevaleht* 25.03.2010
49. Ministrite Komitee ‘Resolution on judgments revealing an underlying systemic problem’, Res(2004)3, 12. mai 2004. a
50. Ministrite Komitee. Explanatory Memorandum on the Committee of Ministers’ Recommendation No. R(2000)2 on the re-examination or reopening of certain cases at domestic level following judgments of the European Court of Human Rights
51. Myjer, E. The Conscience of Europe. 50 Years of the European Court of Human Rights, London. Council of Europe 2010 Veebis kättesaadav: http://www.echr.coe.int/Documents/Anni_Book_Chapter01_ENG.pdf (11.12.2014)
52. Pirrone, P. The value of the judgements of the European Court of Human Rights for the courts of the respondent state: Domestic judicial decision in favour of the applicant and the principle of „doing as much as possible“ *Italian Yearbook of International Law*, Vol 20, 2010
53. Press Country profile. Estonia jaanuar 2015. Veebis kättesaadav: http://www.echr.coe.int/Documents/CP_Estonia_ENG.pdf
54. Recommendation No R (2000) 2 of the Committee of Ministers to member States on the re-examination or reopening of certain cases at the domestic level following

- judgments of the European Court of Human Rights. Veebis kättesaadav:
http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/documents/reopening_EN.asp
55. Ress, G. The Effect of Decisions and Judgments of the European Court of Human Rights in the Domestic Legal Order, Texas International Law Journal, Vol 40, 2005
  56. Riigikohtu kodulehekül. Endised Riigikohtu liikmed. Veebis kättesaadav:
<http://www.nc.ee/?id=103> (20.01.2015)
  57. Riigikohtu kodulehekül. Õigusosalased materjalid. KKK Veebis kättesaadav:
<http://www.riigikohus.ee/?id=1158>
  58. Rohtmets, E. „Euroopa Inimõiguste Kohtu Pratika Riigikohtu lahendites“ Kohtute aastaraamat 2011
  59. Räägo, R. „Kriminaalprotsessi õpperaamat“ Akadeemiline Kooperatiiv, Tartu 1937.a
  60. Sarapuu, A. Tartu Ülikooli magistritöö „Õigus õigusemõistmisele mõistliku aja jooksul tsiviil- ja halduskohtumenetluses Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika käsitluses“ 2012
  61. Taska, A. Õigusteaduse metodoloogia, Lund 1978
  62. Tulkens, F. Execution and Effects of Judgments of the European Court of Human Rights: The Role of the Judiciary, in: Dialogue between Judges, Council of Europe, Strasbourg, 2006
  63. Vallikivi, H. „Euroopa inimõiguste konventsiooni kasutamine Riigikohtu praktikas“ Juridica 2001/VI
  64. Varul, P. VIII Riigikogu V Istungijärgu stenogramm 04.07.1997. a
  65. Wildhaber, L. Reparations for Internationally Wrongful Acts of States. Artivle 41 of the European Convention on Human Rights: Just Satisfaction under the European Convention on Human Rights. Baltic Yearbook International Law, 1/2003
  66. Vutt, M., M. Lillsaar. Kohtupraktika analüüs „Mõistlik menetlusaeg tsiviilkohtumenetluses“ Tartu, 9.mai 2011
  67. Õiguskantsleri ettekanne 30.09 2004 RTL 2004, 131, 2029
  68. X Riigikogu stenogramm, V istungjärk, 19. jaanuar 2005. a

Kasutatud normatiivmaterjal

1. Apellatsiooni ja kassatsiooni kriminaalkohtumenetluse seadustik, RT I 2002, 83, 488
2. Euroopa Nõukogu Statuut , RT II 1993, 17, 29
3. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon RT II 2000, 11, 57
4. Kriminaalmenetluse seadustik, RT I, 19.03.2015, 21
5. Täitemenetluse seadustik RT I, 05.03.2015, 5
6. Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus RT I, 23.03.2015, 28
7. ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon. Veebis kättesaadav: <http://vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon> (03.01.2015)
8. Tsiviilkohtumenetluse seadustik RT I, 19.03.2015, 26
9. Halduskohtumenetluse seadustik RT I, 19.03.2015, 24
10. Väärteomenetluse seadustik RT I, 19.03.2015, 36
11. Eesti Vabariigi Põhiseadus RT I, 27.04.2011, 2

Kasutatud EIK lahendid

1. EIK Andreyev v Eesti, kaebus nr 48132/07, 22. november 2011. a

2. EIK Barberà, Messegué and Jabardo v Hispaania, kaebus nr 10590/83. 6. detsember 1988. a
3. EIK Broniowski v Poola, kaebus nr 31334/96, 22. juuni 2004. a
4. EIK Burdov v Venemaa, kaebus nr 33509/04, 15. jaanuar 2009. a
5. EIK Devecioglu v Türgi (kaebus nr 17203/03), 13. november 2008. a
6. EIK Dogrusöz and Aslan v Türgi (kaebus nr 1262/02), 16. detsember 2005. a
7. EIK Dorozhko ja Pozharskiy v Eesti, kaebused nr 14659/04 ja nr 16855/04, 24. aprill 2008. a
8. EIK Eder v Saksamaa, kaebus nr 11816/02, 13.oktoober 2005. a
9. EIK Golder v Ühendkuningriik, kaebus nr 4451/70, 21. veebruar 1975. a
10. EIK Harkmann v Eesti, kaebus nr 2192/03, 11. juuli 2006. a
11. EIK Hentrich v Prantsusmaa, 11.09.1994, kaebus nr 13616/88, 22. september 1994. a
12. EIK Hutten-Czapska v Poola, kaebus nr 35014/97, 19. juuni 2006. a
13. EIK Incal v Türgi, kaebus nr 41/1997/825/1031, 09. juuni 1998. a
14. EIK Julin v Eesti, kaebused nr 16563/08, nr 40841/08, nr 8192/10 ja nr 18656/10, 29. mai 2012. a
15. EIK Karanovic v Bosnia ja Hertsovgoviina, kaebus nr 39462/03, 20. november 2007. a
16. EIK Kemzow v Austria, kaebus nr 12350/86, 21. september 1993. a
17. EIK Laska and Lika v Albaania, kaebus nr 12315 ja 17605/04, 20. aprill 2010. a
18. EIK Leas v Eesti, kaebus nr 59577/08, 6. märts 2012. a
19. EIK Liivik v Eesti, kaebus nr 12157/05, 25. juuni 2009. a
20. EIK Lyons vs United Kingdom, kaebus nr 15227/93, 08. juuli 2003. a
21. EIK Maksimov v Aserbaidžaan, kaebus nr 38228/05, 9. oktoober 2008. a
22. EIK Malkov v Eesti, kaebus nr 31407/07, 4. veebruar 2010. a
23. EIK Marckx v Belgia, kaebus nr 6833/74, 13. juuni 1979. a
24. EIK Martin v Eesti, kaebus nr 35985/09, 30. mai 2013. a
25. EIK Mikolenko v Eesti, kaebus nr 10664/05, 8. september 2009. a
26. EIK Oberschlick v Austria, kaebus nr 11662/85, 23. mai 1991. a
27. EIK Papamichalopoulos v Kreeka, kaebus nr. 14556/89, 31. november 1995. a
28. EIK Puhk v Eesti, kaebus nr 55103/00, 10. veebruar 2004. a
29. EIK Rajaratnam v Saksamaa, kaebus nr 11665/85 13. juuli 1987
30. EIK Raudsepp v Eesti, kaebus nr 54191/07, 8. november 2011. a
31. EIK Romanov v Russia, kaebus nr 41461/02, 24. juuli 2008. a
32. EIK Saarekallas v Eesti, kaebus nr 11548/04, 8. november 2007. a
33. EIK Salduz v Turkey, kaebus nr 36391/02, 27. november 2008. a
34. EIK Sejdic v Itaalia, kaebus nr 56581/00, 1. märts 2006. a
35. EIK Sulaoja v Eesti, kaebus nr 55939/00, 15. veebruar 2005. a
36. EIK Taal v Eesti, kaebus nr 13249/02, 22. november 2005. a
37. EIK Treial v Eesti, kaebus nr 48129/99, 28. jaanuar 2014. a
38. EIK Veeber nr 1 v Eesti, kaebus nr 37571/97, 7. november 2002. a
39. EIK Veeber nr 2 v Eesti, kaebus nr 45771/99, 21. jaanuar 2003. a
40. EIK Verein Gegen Tierfabriken Schweiz (Vgt) v Šveits nr 2, kaebus nr 32772/02, 30. juuni 2009. a
41. EIK Vronchenko v Eesti, kaebus nr 59632/09, 18. juuli 2013. a
42. EIK Öcalan v Türgi, kaebus nr 46221/99, 12. mai 2005. a

Kasutatud Riigikohtu praktika

1. RKPJK 3-4-1-1-97
2. RKKK 3-1-3-10-02
3. RKÜK nr 3-3-10-02
4. RKHKm nr 3-3-2-1-03
5. RKÜK 3-1-2-13-03
6. RKÜK 3-3-2-1-04
7. RKKK 3-1-3-5-04
8. RKKK 3-1-1-109-04
9. RKKK 3-1-2-6-06
10. RKKK 3-1-2-2-08
11. RKPJKo 3-4-1-12-08
12. RKKK 3-1-2-5-09
13. RKHK 3-3-2-1-10
14. RKÜK nr 3-1-2-2-11
15. RKKK 3-1-2-2-12
16. RKKK 3-1-2-2-14
17. RKHK 3-3-1-1-14
18. Riigikohtunik Eerik Kerganbergi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsuses nr 3-1-2-2-11
19. Riigikohtunik Priit Pikamäe eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-1-2-2-11

Teiste riikide kohtupraktika

- *Bundesverfassungsgericht (German Federal Constitutional Court)* otsus nr 1481/04 14.12.2004. a inglisekeelne tõlge:
http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2004/10/rs20041014_2bvr148104en.
- Hispaania Konstitutsioonikohtu otsus Nr. 245/91, BOLETIN DE JURISPRUDENCIA CONSTITUCIONAL, 16.12.1991
- Šveitsi ülemkohtu 29.aprilli 2002. a otsus Verein Gegen Tierfabriken Schweiz
- Vene konstitutsioonikohus 26.02.2010. In the case concerning the review of the constitutionality of paragraph two of article 392 of the Civil Procedure Code of the Russian Federation further to the applications of Messrs. A.A. Doroshok, A.E. Kot, and E.Yu. Fedotova, Judgment, No. 4-P

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Laura-Maria Lehiste,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite teistmine Eesti õiguskorras“, mille juhendajaks on Julia Laffranque,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 04. mai 2015. a